

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Karolína Jurčová

Kontradiktornost trestního řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 17. 5. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 247 295 znaků včetně mezer.

Karolína Jurčová

V Praze dne 17. 5. 2024

.

Za kvalifikované vedení mé diplomové práce, ochotu, trpělivý přístup a za přínosné rady při psaní této práce bych tímto ráda poděkovala vedoucímu práce JUDr. Jiřímu Mulákovi, Ph.D. Na tomto místě bych také ráda vyjádřila poděkování mé rodině za podporu po celou dobu studia a při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Vymezení zásady kontradiktornosti trestního řízení.....	4
1.1. Teoretické vymezení zásady kontradiktornosti.....	4
1.2. Zásada kontradiktornosti v judikatuře ESLP.....	8
1.2.1. Zásada kontradiktornosti a právo obviněného být přítomen jednání soudu.....	10
1.3. Zásada kontradiktornosti v judikatuře Ústavního soudu ČR.....	11
2. Projevy zásady kontradiktornosti v přípravném řízení.....	15
2.1. Právo obviněného na vyjádření.....	16
2.2. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování.....	18
2.3. Právo nahlížet do spisů.....	21
2.4. Práva obhajoby související se skončením vyšetřování.....	26
2.5. Rozhodování soudu o vazbě.....	28
2.6. Neodkladné a neopakovatelné úkony.....	35
3. Projevy zásady kontradiktornosti v řízení před soudem.....	38
3.1. Úloha soudu v řízení před soudem.....	40
3.2. Úloha státního zástupce v řízení před soudem.....	44
3.3. Postavení obviněného a obhájce v řízení před soudem.....	46
3.3.1. Vyjádření obžalovaného k obžalobě.....	48
3.4. Kontradiktornost v rámci dokazování v hlavním líčení.....	52
3.4.1. Výslech obžalovaného.....	54
3.4.2. Výslech svědka.....	55
3.4.2.1. Výslech svědka za současného vykázaní obžalovaného z jednacích síně.....	56
3.4.2.2. Výslech utajeného svědka.....	57
3.4.3. Použitelnost protokolů o dřívějších svědeckých výpovědích v hlavním líčení....	61
3.4.4. Právo obžalovaného vyjádřit se k provedenému důkazu.....	67
3.4.5. Součinnost stran při dokazování.....	69
3.5. Závěrečné řeči a právo posledního slova.....	72
3.6. Další omezení zásady kontradiktornosti.....	74
4. Zásada kontradiktornosti a rekonstrukce trestního práva procesního.....	77
4.1. Vymezení zásady kontradiktornosti a její projevy v návrhu nového trestního řádu....	77

Závěr.....	83
Seznam použitých zkratek.....	88
Seznam použitých zdrojů	89
Abstrakt	98
Klíčová slova.....	99
Abstract	100
Key words	101

Úvod

Trestní právo procesní je stejně jako jiná právní odvětví založeno na právních principech, které určují jeho koncepci. Nejvýznamnější právní principy jsou konkretizovány v podobě základních zásad trestního řízení, které vymezují charakter trestního procesu a jsou základem, na kterém jsou trestní řízení a jeho jednotlivé instituty vybudovány. Ve svém souhrnu tyto zásady také napomáhají dosáhnout účelu trestního řízení uvedeného v § 1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) (dále také jen „tr. řád“). Účelem trestního řízení nicméně není pouze spravedlivé potrestání pachatele, ale rovněž „fair“ proces, kdy existence řádného procesu představuje nevyhnutelnou podmínku existence demokratického právního státu.¹

Kontradiktornost trestního řízení a její obsah je dovozován zejména judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále také jen „ESLP“), podle níž se jedná o nezbytnou součást práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jen „EÚLP“). Ačkoli v současnosti není tato zásada výslovně upravena v trestním řádu mezi základními zásadami, lze přesto zásadu kontradiktornosti řízení považovat za jednu ze základních zásad moderního trestního řízení.

S ohledem na nejednoznačnost vymezení obsahu zásady kontradiktornosti v české právní vědě a připravovanou rekonstrukci trestního práva procesního se jedná o problematiku velmi aktuální, neboť jednou z tezí plánované reformy je posilování kontradiktornosti trestního řízení s důrazem na řízení před soudem, přičemž je zamýšleno její explicitní zakotvení v trestním řádu. V této souvislosti bude však třeba nejen vymežit samotný obsah zásady kontradiktornosti, ale také posoudit, v jaké míře se má uplatňovat např. v přípravném řízení, aby nedocházelo k faktickému přesouvání těžiště dokazování z hlavního líčení do tohoto stadia.

Ačkoli se již zásadě kontradiktornosti trestního řízení věnovalo časopisecky i sborníkově množství odborných článků a statí², doposud v rámci české právní literatury nedošlo ke komplexnímu zpracování této problematiky. Učebnicová ani komentářová literatura neobsahuje příliš mnoho zmínek o zásadě kontradiktornosti, a pokud ano, tak se jí věnuje jako samostatné zásadě, nýbrž v kontextu s jinými instituty. Zásadu kontradiktornosti ve své

¹ Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, publikovaný pod č. 214/1994 Sb.

² Např. PELC, Vladimír. Koncept kontradiktornosti v trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2023, č. 3, s. 7–20. ISSN 0323-0619; KMEC, Jiří. Princip kontradiktornosti jako jeden z aspektů práva na spravedlivý proces. In: *Rekonstrukce trestního práva procesního – aktuální problémy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. s. 56–65. ISBN 978-80-87146-13-2; GALOVCOVÁ, Ingrid. Uplatnění zásady kontradiktornosti při dokazování v trestním konání. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. s. 128–138. ISBN 978-80-7502-287-5.

monografii podrobně rozebírá např. Mulák³. Za stěžejní dílo z hlediska pojetí zásady kontradiktornosti je považováno dále Fenykovo dílo⁴. S ohledem na význam judikatury ESLP pro vymezení zásady kontradiktornosti nelze nezmínit Repíkovu zásadní publikaci Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo⁵.

Cílem této diplomové práce je představit možná pojetí zásady kontradiktornosti řízení a provést rozbor jejích konkrétních projevů v rámci českého trestního řízení, a to především ve stadiu řízení před soudem. Současně si tato diplomová práce klade za cíl identifikovat prvky kontradiktornosti v přípravném řízení a upozornit na případné konsekvence jejího nedodržení v tomto stadiu. Na základě analýzy jednotlivých projevů zásady kontradiktornosti v trestním řízení se budu snažit vyhodnotit, zda české trestní řízení ve svém celku dostatečně zaručuje uplatnění této zásady. Dále se tato diplomová práce bude snažit upozornit na určité nedostatky české právní úpravy nereflektující požadavky plynoucí z judikatury ESLP ve vztahu ke kontradiktornosti trestního řízení a představit tak některé návrhy *de lege ferenda*.

Vzhledem k rozsáhlosti tématu si tato diplomová práce neklade za cíl popsat veškeré projevy zásady kontradiktornosti objevující se v rámci celého českého trestního řízení, nýbrž pouze ty nejzásadnější, které dle mého názoru tvoří její jádro. Proto se diplomová práce nebude podrobně věnovat všem fázím trestního řízení a ani všem případným výjimkám z této zásady.

Cílem diplomové práce tedy bude zodpovězení následujících otázek. *Jaké prvky zásady kontradiktornosti se uplatňují v rámci přípravného řízení? Jaké jsou konsekvence nedodržení zásady kontradiktornosti při provádění některých procesních úkonů přípravného řízení? Jaké jsou konkrétní kontradiktorní projevy ve stadiu řízení před soudem? Lze považovat české trestní řízení ve svém celku za skutečně kontradiktorní?*

Co se týče metod vědeckého poznání, které byly použity v této diplomové práci, byly použity zejména metody deskripce a analýzy. Analyzována je především právní úprava *de lege lata* jednotlivých institutů trestního řízení, ve kterých se projevuje zásada kontradiktornosti. Dále je analyzována klíčová judikatura ESLP pro vymezení této zásady a navazující judikatura Ústavního soudu ČR. V souvislosti s připravovanou rekonstrukcí trestního práva procesního jsou posuzovány i některé navrhované instituty vyplývající ze zveřejněného textu návrhu

³ MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-387-2.

⁴ FENYK, Jaroslav. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. s. 9–16. ISBN 978-80-86920-25-2.

⁵ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6.

nového trestního řádu, jehož přijetí jako celku je sice nyní politicky neprůchodné, ale který může sloužit jako zdroj inspirace pro budoucí právní úpravu.

Diplomová práce je rozdělena na úvod, čtyři kapitoly, které jsou dále děleny do subkapitol, a závěr. První kapitola je věnována teoretickému vymezení této zásady a jejím možným pojetím. Dále je upozorněno na klíčovou judikaturu ESLP a Ústavního soudu ČR, která je pro vymezení obsahu kontradiktornosti trestního řízení stěžejní.

Druhá kapitola je zaměřena na kontradiktorní prvky přípravného řízení. Tato kapitola se tak zabývá právem obviněného na vyjádření a seznámení se s podstatou obvinění, a s tím souvisejícím právem na nahlížení do spisů a jeho speciální variantou, tj. s možností prostudovat spis při skončení vyšetřování. Dále se tato kapitola zabývá možností obhájce či obviněného účastnit se některých úkonů vyšetřování. Pozornost je zaměřena také na zajištění kontradiktornosti při rozhodování soudu o vazbě. Závěr kapitoly je pak věnován problematice neodkladných a neopakovatelných úkonů prováděných podle § 158a tr. řádu.

Třetí kapitola se zabývá jednotlivými kontradiktorními projevy v řízení před soudem, které je ze všech stadií trestního řízení nejvíce kontradiktorní. Úvod této kapitoly obsahuje pojednání o úloze soudu a postavení stran v řízení před soudem. Pozornost je zaměřena nejen na kontradiktornost při argumentaci, která se projevuje zejména při závěrečné řeči a posledním slovu obžalovaného, nýbrž také na kontradiktornost v oblasti dokazování. Kapitola se zabývá výsledkem obžalovaného, výsledkem svědka, právem obžalovaného na vyjádření k provedenému důkazu a součinností stran při dokazování. Kapitola se věnuje také vyjádřením obžalovaného k obžalobě. V návaznosti na problematiku neodkladných a neopakovatelných úkonů v přípravném řízení se v této kapitole zabývá použitelností protokolů o dřívějších výpovědích svědků jako důkazu v hlavním líčení. Zároveň zde bude upozorněno i na další případy, které zásadu kontradiktornosti omezují, a to zejména v případě utajených svědků a při rozhodování soudu v nepřítomnosti obviněného s důrazem na řízení proti uprchlému.

V souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního práva procesního je čtvrtá kapitola věnována plánovanému výslovnému zakotvení zásady kontradiktornosti a některým navrhovaným institutům, které mají za cíl zajistit a především posílit kontradiktorní charakter trestního řízení.

1. Vymezení zásady kontradiktornosti trestního řízení

Zásadu kontradiktornosti řízení lze považovat za jednu ze základních zásad moderního trestního řízení. Základními zásadami trestního řízení se rozumí vůdčí právní ideje, kterým takové postavení přiznává zákon, a jsou základem, na kterém je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů. Základní zásady trestního řízení zaručují splnění cílů trestního řízení, jelikož v něm zajišťují dodržování smyslu zákona a tím také ochranu společnosti.⁶

Přestože jsou v současné době základní zásady trestního řízení výslovně zakotveny v § 2 tr. řádu, v rámci tohoto výčtu zásadu kontradiktornosti trestního řízení nenalezneme. Trestní řád explicitně pojem kontradiktornost nepoužívá ani na jiném místě. Tato situace se nicméně v budoucnu pravděpodobně změní, neboť návrh připravovaného nového trestního řádu předpokládá výslovné zakotvení kontradiktornosti řízení v rámci obecných zásad trestního řízení.⁷ Ač je v současné době přijetí návrhu nového trestního řádu jako celku politicky neprůchodné, zveřejněný návrh může sloužit jako zdroj inspirace při dalším rekodifikačním snažení.

V rámci české právní vědy nicméně nepanuje shoda ani na jejím obsahovém vymezení, což je zapříčiněno nejen absencí legální definice kontradiktornosti řízení, ale také odlišným pojetím této zásady v adverzárním a inkvizičním modelu trestního procesu.⁸ Pro vymezení kontradiktornosti trestního řízení je stěžejní rozhodovací praxe ESLP, která považuje tuto zásadu za prvek práva na spravedlivé projednání věci, což ji činí nezbytným atributem práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 EÚLP. Pojem kontradiktornost ovšem, stejně jako ve vnitrostátním právu, v textu EÚLP výslovně uveden není.

1.1. Teoretické vymezení zásady kontradiktornosti

V minulosti byla v českém právním prostředí zásada kontradiktornosti spojována především s civilním sporným řízením. Dle Repíka však lze kontradiktornost vnímat jako obecný právní princip řízení, který ovládá každý soudní proces, tedy nejen civilní sporné řízení. Samotnou podstatou každého soudního procesu je totiž konfrontace dvou stran, kdy každá ze stran musí mít příležitost vyjádřit se, popírat návrhy, argumenty a důkazy druhé strany

⁶ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0. s. 93.

⁷ *Návrh nového trestního řádu* (stav k 14. 10. 2022). Online. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>. [cit. 2023-04-20].

⁸ MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-387-2. s. 277.

a zároveň předkládat své vlastní. Bez kontradiktornosti proto nelze vůbec uvažovat o procesu. Kontradiktornost lze považovat za pravidlo přirozeného práva, přičemž se jedná o „jednu z hlavních záruk soudního řízení“.⁹ Podle Pelce je dokonce nezbytné pojímat kontradiktornost jako princip trestního řízení a nikoli pouze jako jeho základní zásadu, která by jen souvisela s jinými zásadami, přičemž ji považuje za „*imanentní součást trestního řízení*“.¹⁰

Vymezení zásady kontradiktornosti a jejího obsahu stále není v právní vědě zcela jednoznačné, přičemž v české trestněprávní nauce se lze setkat v zásadě se dvěma různými pojetími. První z těchto pojetí spojuje naplnění zásady kontradiktornosti se sporným akuzačním řízením, a tudíž ji vnímá jako protiklad zásady inkviziční. Sporné řízení je založeno na procesním souboji a aktivitě stran, kdy soudce zastává pouze roli nezávislého a nestranného arbitra.¹¹ Podle Šámala je kontradiktorní proces založen na obžalovací zásadě a je protikladem procesu inkvizičního. Soudní jednání má tak charakter sporu (soupeření, kontradikce) mezi žalobcem a obžalovaným (a jeho obhájcem), kdy úkolem soudu je spor řídit a rozhodnout spornou otázku, zda byl trestný čin obžalovaným spáchán. V takovém procesu strany důkazy navrhuje, opatřují a v řízení před soudem je také provádějí, a to včetně výslechu svědků.¹²

Podle tohoto pojetí tedy kontradiktornost představuje způsob hledání pravdy ve sporu mezi obžalobou a obhajobou, přičemž rozhodnutí je posléze výsledkem jejich konfrontace. Tento přístup, který ztotožňuje kontradiktornost se sporným řízením, pojímá tuto zásadu ve smyslu určitého typu procesního postupu, jenž je uplatňován při hledání pravdy, tedy jako princip sloužící řízení jako takovému a zajišťující lepší zjištění skutkového stavu.¹³ Podle Veverky není požadavek na kontradiktornost, a tím i na spravedlivost trestního řízení, požadavkem formálním, nýbrž požadavkem na faktické vlastnosti trestního řízení, který má zajistit rovnost zbraní stran trestního procesu v rámci jejich soupeření, a to před soudem.¹⁴

Druhé pojetí pojímá zásadu kontradiktornosti v souladu s judikaturou ESLP jako právo na seznámení se se všemi stanovisky, argumenty a důkazy s cílem ovlivnit rozhodnutí soudu

⁹ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6. s. 147.

¹⁰ PELC, Vladimír. Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu? In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-444-2. s. 55.

¹¹ MIČKAL, Martin. Zásada kontradiktornosti ve světle probíhající rekodifikace trestního práva procesního. In: *COFOLA 2018. Část VI. Permanentní reforma trestního řízení (koncepční a nekoncepční změny na půdě trestního práva procesního)*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-9070-5. s. 130.

¹² ŠÁMAL, Pavel. Kontradiktorní proces. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, in Beck-online [právní informační systém].

¹³ GALOVCOVÁ, Ingrid. Uplatnění zásady kontradiktornosti při dokazování v trestním konání In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-287-5. s. 129–130.

¹⁴ VEVERKA, Vojtěch. Budoucnost zásady kontradiktornosti v českém trestním procesu a rekodifikace trestního řádu. *Trestní právo*. 2017, roč. XXI., č. 3, s. 33–39. ISSN 1211-2860.

a právo o nich diskutovat.¹⁵ Toto pojetí zastává např. Fenyk, jenž poukazuje na to, že nelze ztotožňovat zásadu kontradiktornosti se sporným trestním řízením, které se vyznačuje soubojem procesních stran, natož ani s posilováním sporné povahy trestního řízení. Současně není zásada kontradiktornosti ani závislá na inkvizičním nebo obžalovacím typu řízení. Kontradiktornost se tak dle Fenyka týká „*všech okamžiků každého spravedlivého trestního procesu, všech nástrojů, umožňujících rovnou/hodnotnou účast obou stran procesu na dokazování a spoluvytváří tak atmosféru „fair trial“ podle článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*“. Dále poukazuje na vymezení zásady kontradiktornosti v projektu Corpus Juris, podle kterého „*kontradiktorní řízení musí být mezi obžalobou a obhajobou vedeno za kontroly nestranným soudcem. Jde o vyjádření koncepce rovnosti zbraní založené na právu stran být informován o všech důkazech nebo okolnostech, které jsou předloženy soudci a které mohou ovlivnit jeho rozhodnutí, jinak řečeno znamená také právo diskutovat o provedeném důkazu*“.¹⁶

Kmec vymezuje zásadu kontradiktornosti rovněž v souladu s judikaturou ESLP jako právo, které znamená možnost obou stran řízení seznámit se se stanovisky a důkazy předloženými soudem s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí, přičemž toto právo zahrnuje i možnost vyjádřit se k nim. Právo seznámit se s důkazy a argumenty se přitom týká jak těch, které byly předloženy protistranou, tak i důkazů a vyjádření předložených jiným nezúčastněným subjektem, od kterého si je vyžádal samotný soud.¹⁷

Jedním z důvodů nejednoznačného vymezení zásady kontradiktornosti je také rozdílné chápání jejích funkcí. V závislosti na funkcích principu kontradiktornosti tak můžeme rozlišovat tři podoby tohoto principu, a to v podobě způsobu hledání pravdy, práva stran na obhajobu a kritéria soudního procesu. V případě pojmání principu kontradiktornosti jako způsobu hledání pravdy je tento princip spojen se zásadami zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, presumpce nevin, dále se zásadou vyhledávací, rychlosti, hospodárnosti a přiměřenosti. Princip kontradiktornosti v podobě práva stran na obhajobu je spojen se zásadou zajištění práva na obhajobu. Třetí podoba tohoto principu spočívající v kritériu soudního procesu je spojena se zásadami rovnosti stran, bezprostřednosti, ústnosti

¹⁵ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 278.

¹⁶ FENYK, Jaroslav. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2. s. 16.

¹⁷ KMEC, Jiří; KOSAŘ, David; KRATOCHVÍL Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3. s. 740.

a veřejnosti. Mulák v této souvislosti poukazuje na zásadu kontradiktornosti jako na tzv. superzásadu, neboť je v sobě schopna koncentrovat několik základních zásad najednou.¹⁸

Podle Muláka a Provazníka se kontradiktornost neomezuje pouze na provedení důkazu za současného zajištění možnosti účasti stran trestního řízení, ale znamená také možnost stran předložit soudu svá stanoviska týkající se jak skutkových, tak právních argumentů. Současně připomínají, že zásada kontradiktornosti je významně spojena se zásadou ústnosti a bezprostřednosti, neboť díky nim strany mohou na provedený důkaz vhodně zareagovat, a tím je kontradiktornost posilována.¹⁹ Pelc poukazuje rovněž na úzkou souvislost principu kontradiktornosti se zásadou obžalovací, jejíž podstatou je rozdělení funkcí mezi obžalobu, obhajobu a soud. Přestože existuje úzká souvislost mezi kontradiktorností a zásadou zajištění práva na obhajobu, pojetí spojující kontradiktornost pouze se stranou obhajoby je již překonané, neboť kontradiktornost slouží rovněž k zajištění zájmů obžaloby.²⁰

Pojetí principu kontradiktornosti není jednotné ani ve slovenské trestněprávní nauce, ve které podstatná část autorů komentářové a učebnicové literatury či jiných odborných publikací chápe kontradiktornost jako formu vedení procesu v podobě sporu. Část slovenských autorů naproti tomu kontradiktornost vnímá v souladu s judikaturou ESLP a Ústavního soudu Slovenské republiky, tedy jako právo na seznámení se s veškerými dokumenty, stanovisky a důkazy s cílem ovlivnit rozhodnutí soudu a právo, resp. možnost o nich diskutovat. Skládá se tedy ze dvou složek, tj. z práva na informace o důkazech a stanoviscích a z práva diskutovat.²¹ V této souvislosti hovoří dále autoři Olej, Kolcunová a Kolcun o kontradiktornosti jako o univerzálním základním právním principu, jehož funkce se v plném rozsahu uplatní v soudní fázi trestního řízení, přičemž v přípravném řízení se uplatňuje pouze omezeně.²²

V poslední době dochází ke vzájemnému ovlivňování kontinentálního (inkvizičního) modelu trestního řízení a angloamerického (adverzárního) modelu trestního řízení, kdy jeden systém přejímá procesní instituty toho druhého, nebo se jimi alespoň inspiruje. V kontinentálním systému je přitom zřejmá snaha o posilování kontradiktornosti řízení zejména v důsledku judikatury ESLP. Zásadu kontradiktornosti tak nyní můžeme i díky rozhodovací praxi ESLP rovněž řadit ke standardům kontinentálního procesu, avšak v odlišném pojetí než

¹⁸ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 276.

¹⁹ MULÁK, Jiří; PROVAZNÍK, Jan. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11, s. 37–46. ISSN 1210-6348.

²⁰ PELC, Vladimír. Koncept kontradiktornosti v trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2023, č. 3, s. 7–20. ISSN 0323-0619.

²¹ OLEJ, Jozef; KOLCUNOVÁ, Marta; KOLCUN, Jozef. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*. Bratislava: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-89603-21-3. s. 13–33.

²² Tamtéž, s. 46–47.

jaké má v systému common law. V systému common law je kontradiktornost chápána zejména jako možnost obhajoby vést výslech a podrobit svědka obžaloby křížovému výslechu. Judikatura ESLP oproti takovému pojetí naopak vnímá zásadu kontradiktornosti úžeji, neboť k jejímu naplnění je třeba, aby každá strana měla možnost předložit své důkazy a argumenty a aby měla možnost vyjádřit se k důkazům předloženým protistranou.²³ Podstatou zásady kontradiktornosti podle Jelínka není spor mezi stranami, ale především právo na rovnost procesních stran a procesních příležitostí včetně práva na informace.²⁴

Lze tedy shrnout, že kontradiktornost řízení není spojena s určitým typem procesního systému²⁵, neboť tato zásada je součástí jak kontinentálního, tak adverzárního modelu trestního procesu, avšak s odlišným obsahem. V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že samotná judikatura ESLP neprosazuje ani neupřednostňuje zavedení konkrétního modelu trestního řízení z hlediska práva na spravedlivý proces. Nicméně podle Pelce existuje z povahy věci i přes výše uvedené vyšší míra kontradiktornosti v modelech adverzárních či hybridních.²⁶ Kontradiktornost řízení je vnímána v současnosti již ustálenou judikaturou ESLP jako subjektivní právo strany v řízení a jako nezbytná součást práva na spravedlivý proces, díky čemuž dochází k upozadění vnímání kontradiktornosti pouze ve smyslu procesního pravidla, které je uplatňováno při hledání pravdy typicky v adverzárním modelu.²⁷

1.2. Zásada kontradiktornosti v judikatuře ESLP

Vzhledem k tomu, že judikatura ESLP²⁸ konstantně dovozuje, že právo na kontradiktorní řízení je jedním z nezbytných atributů práva na spravedlivé projednání věci, resp. práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 EÚLP, je pro vymezení obsahu této zásady judikatura štrasburského soudu stěžejní.

Ve věci Brandstetter proti Rakousku ESLP konstatoval, že součástí spravedlivého procesu je kromě zásady rovnosti zbraní také právo na kontradiktorní trestní řízení. V tomto

²³ KRISTKOVÁ, Alena. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Online. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. 21, č. 3, s. 370–379. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5701/4796>. [cit. 2023-04-27].

²⁴ JELÍNEK, Jiří. Základní zásady trestního řízení – stálé trauma české trestní legislativy. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-155-7. s. 14.

²⁵ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 147.

²⁶ PELC, Vladimír, op. cit. sub 20.

²⁷ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 129–131.

²⁸ Např. rozhodnutí ESLP Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku ze dne 6. 12. 1988, stížnost č. 10590/83; stížnost č. 50230/99; rozhodnutí ESLP Brandstetter proti Rakousku ze dne 28. 8. 1991, stížnosti č. 11170/84, 12876/87, 13468/87; rozhodnutí ESLP Mantovanelli proti Francii ze dne 18. 3. 1997, stížnost č. 21497/93; rozhodnutí ESLP Laukkanen a Manninen proti Finsku ze dne 3. 2. 2004.

rozhodnutí ESLP také vymezil obsah práva na kontradiktorní trestní řízení, které znamená, že obžaloba i obhajoba musí mít možnost seznámit se s důkazy a stanovisky předloženými druhou stranou a vyjádřit se k nim. Vnitrostátní právo může přitom zajistit naplnění těchto požadavků různými způsoby. Judikatura totiž nepředepisuje způsob, jakým má být tohoto cíle vnitrostátním právem dosaženo. Zvolená metoda nicméně musí zajistit, že strana bude seznámena s tím, že druhá strana předložila své stanovisko, a že bude mít reálnou příležitost se k němu vyjádřit.²⁹

Rovněž v případě Mantovanelli proti Francii ESLP zopakoval, že jedním z prvků spravedlivého projednání ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP je právo na kontradiktorní řízení. Každá strana musí mít možnost nejen předložit důkazy potřebné k prokázání svého tvrzení, ale také mít možnost seznámit se a vyjádřit se ke všem provedeným důkazům nebo stanoviskům podaných soudu s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí.³⁰ Z kontradiktorního projednání tedy nemůže být vyloučen žádný důkaz či argument, který by mohl mít význam pro rozhodnutí soudu.³¹

Z principu kontradiktornosti tedy vyplývá, že soudní rozhodnutí nemůže být založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuse, resp. co nebylo předloženo k diskusi. To platí i o skutečnostech, které jsou známy pouze soudci a nebyly stranám předloženy. Pokud jde o právní otázky, soud nemůže změnit právní kvalifikaci trestného činu bez toho, aby strany dostaly příležitost se k tomu vyjádřit.³² Nedílnou součástí spravedlivého procesu v trestním řízení je ovšem nejen právo obžalovaného spočívající v možnosti vyjádřit se k důkazům o sporných skutečnostech, ale také k těm, které se týkají určitého aspektu řízení, čili kontradiktornímu projednání podléhají také otázky procesního charakteru.³³ Kontradiktorně musí být projednány také materiály, které si opatřil soud sám, popřípadě které získal jiným způsobem.³⁴

Vzhledem k tomu, že EÚLP v čl. 6 odst. 3 písm. d) výslovně upravuje pouze kontradiktorní výslech svědka, ESLP se ve své rozhodovací praxi zabýval v souvislosti s kontradiktorností zejména otázkami souvisejícími s tímto právem obviněného. V této souvislosti ESLP v řadě svých rozhodnutích formuloval pravidla pro použití výpovědi anonymních svědků či tzv. nepřítomného svědka, tj. v případě, kdy má být jako důkaz použita

²⁹ Rozhodnutí ESLP Brandstetter proti Rakousku ze dne 28. 8. 1991, stížnosti č. 11170/84, 12876/87, 13468/87, body 66–67.

³⁰ Rozhodnutí ESLP Mantovanelli proti Francii ze dne 18. 3. 1997, stížnost č. 21497/93, bod 33.

³¹ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 131.

³² REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 148.

³³ Rozhodnutí ESLP Kamasinski proti Rakousku ze dne 19. 12. 1989, stížnost č. 9783/82, bod 102.

³⁴ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 149; rozhodnutí ESLP Nideröst-Huber proti Švýcarsku ze dne 18. 2. 1997, stížnost č. 18990/91, body 24–31.

výpověď svědka, kterého obviněný neměl možnost vyslechnout. Závěry ESLP ohledně této problematiky budou v podrobnostech rozvedeny v rámci příslušné kapitoly této práce. Další oblastí, kterou se ESLP ve své rozhodovací činnosti zabýval, je zajištění kontradiktornosti v řízení o vazbě, kdy opakovaně dovozuje, že je nutné trvat na jeho kontradiktorní povaze, přičemž zejména řízení o prostředku nápravy proti rozhodnutí o vazbě musí být kontradiktorní a zaručovat rovnost zbraní mezi stranami.³⁵

1.2.1. Zásada kontradiktornosti a právo obviněného být přítomen jednání soudu

Přestože právo obviněného být přítomen jednání soudu není výslovně upraveno v čl. 6 odst. 1 EÚLP, judikaturou ESLP bylo toto právo dovozeno z předmětu a účelu tohoto článku jako celku. Nadto odstavce 3 písm. c), d) a e) tohoto článku zaručují každému obviněnému právo obhajovat se osobně, vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky a mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, pokud nerozumí jazyku používanému před soudem, přičemž je velice obtížné si představit, jak by obviněný mohl tato práva vykonávat, aniž by byl jednání přítomen.³⁶ V zájmu spravedlivého procesu má zásadní význam, aby se obviněný dostavil k soudnímu jednání. Přítomnost zaručit právo obviněného na přítomnost v jednacím síni je jedním ze základních požadavků čl. 6 EÚLP.³⁷

Právo být přítomen jednání soudu neznamena pouze fyzickou přítomnost obviněného, nýbrž reálnou možnost jednání sledovat a aktivně se ho účastnit, což vyplývá z čl. 6 EÚLP, který jako celek zaručuje právo obviněného účinně se účastnit trestního řízení. Podle ESLP jsou tato práva mimo jiné implicitně obsažena v požadavku na kontradiktorní řízení.³⁸ Obviněnému musí být dána možnost se vyjádřit, přičemž soud má povinnost přijmout pozitivní opatření s cílem vyslechnout obviněného, i přesto, že o to výslovně nežádá, nebo mu dát možnost doplnit případně vyjádření jeho obhájce.³⁹ Ačkoli zákonodárce může odrazovat obviněného od neodůvodněné absence, nemůže ji postihovat prostřednictvím omezování práva na právní pomoc. Legitimní požadavek na přítomnost obviněného na soudním jednání lze totiž zabezpečit jinými prostředky než zbavením práva na obhajobu nepřipuštěním jeho obhájce na jednání soudu.⁴⁰ Znění ani účel čl. 6 EÚLP ovšem nebrání tomu, aby se obviněný dobrovolně vzdal, ať výslovně či konkludentně, záruk spravedlivého procesu. Toto vzdání se práva musí být učiněno

³⁵ Např. rozhodnutí ESLP Nikolova proti Bulharsku ze dne 25. 3. 1999, stížnost č. 31195/96, bod 58; rozhodnutí ESLP Husák proti České republice ze dne 4. 12. 2008, stížnost č. 19970/08, bod 41.

³⁶ Rozhodnutí ESLP Colozza proti Itálii ze dne 12. 2. 1985, stížnost č. 9024/80, bod 27.

³⁷ Rozhodnutí ESLP Hermi proti Itálii ze dne 18. 10. 2006, stížnost č. 18114/02, bod 58.

³⁸ Rozhodnutí ESLP Stanford proti Spojenému království ze dne 23. 2. 1994, stížnost č. 16757/90, bod 26.

³⁹ KMEC, Jiří; KOSAR, David; KRATOCHVÍL Jan; BOBEK, Michal, op. cit. sub 17. s. 751–755.

⁴⁰ Rozhodnutí ESLP Van Geyselghem proti Belgii ze dne 21. 1. 1999, stížnost č. 26103/95, bod 34.

jednoznačně a musí být doprovázeno minimálními zárukami, které odpovídají jeho závažnosti. Navíc nesmí být v rozporu s žádným důležitým veřejným zájmem.⁴¹ ESLP ovšem uznal, že nemožnost konat soudní jednání v nepřítomnosti obviněného by mohlo ochromit vedení trestního řízení např. tím, že by se znehodnotily důkazy, nastalo by promlčení trestního stíhání, nebo by došlo k odepření spravedlnosti. Pokud vnitrostátní právo dovoluje, aby soudní řízení bylo konáno v nepřítomnosti obviněného, měl by mít dotyčný obviněný možnost, jakmile se dozví o trestním řízení, aby příslušný soud po jeho slyšení znovu rozhodl o oprávněnosti trestního obvinění.⁴² V důsledku připuštění rozhodování v nepřítomnosti obviněného ovšem dochází k oslabení kontradiktornosti trestního řízení.

1.3. Zásada kontradiktornosti v judikatuře Ústavního soudu ČR

Přestože zásada kontradiktornosti trestního řízení není zákonem výslovně zakotvena, Ústavní soud s ní ve své rozhodovací praxi dnes již běžně pracuje. Co se týče jejího chápání, Ústavní soud v tomto směru navazuje na judikaturu ESLP. Ústavní soud ovšem podotkl, že podstatou kontradiktorního soudního procesu je spor a diskuse dvou stran, které musí mít stejnou možnost vyjádřit a obhajovat svůj pohled na danou věc. Dále také zdůraznil, že „kontradiktornost se v soudním procesu nevztahuje jen na dokazování [např. ve smyslu článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy], ale zahrnuje i právo seznámit se s argumenty předloženými druhou stranou a vyjádřit se k nim“. Soudní rozhodnutí přitom nemůže být založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuse stran, která však nemusí být vždy ve formě ústního slyšení. Veřejné projednání věci za přítomnosti stran je nicméně nejlepším předpokladem kontradiktornosti.⁴³

V jiné věci Ústavní soud v souladu s judikaturou ESLP zopakoval, že „soud musí vést jednání tak, aby byl obžalovaný seznámen s jednotlivými důkazy předloženými obžalobou, a tedy mu bylo umožněno jednotlivé důkazy ověřovat, komentovat a vyvracet“.⁴⁴ Obžalovanému tedy musí být dána možnost, aby se k důkazu vyjádřil a předložil svůj postoj, což je jeho ústavně garantované právo.

Z dnes již ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že princip kontradiktornosti, jenž je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces, v sobě nese právo účastníka řízení mít možnost působit svými argumenty na úvahu soudu, a to jak o celém předmětu řízení, tak i o jeho dílčích částech.⁴⁵ Ústavní soud klade zásadu kontradiktornosti do úzké spojitosti s principem

⁴¹ Rozhodnutí ESLP Hermi proti Itálii ze dne 18. 10. 2006, stížnost č. 18114/02, bod 73.

⁴² Rozhodnutí ESLP Sejdovic proti Itálii ze dne 1. 3. 2006, stížnost č. 56581/00.

⁴³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 608/10.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 11. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1526/08.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 1. 2018, sp. zn. II. ÚS 3689/17.

rovnosti zbraní, který rovněž tvoří jeden z komponentů práva na spravedlivý proces. V trestním řízení je tento princip ve vztahu k obviněnému úzce spjat s právem na obhajobu, s právem skutkově i právně argumentovat a s právem vyjadřovat se ke všem prováděným důkazům. Princip rovnosti účastníků trestního řízení je mimo jiné součástí celkové koncepce demokratického trestního procesu, jejímž výrazem je zásada kontradiktornosti řízení.⁴⁶ Ač je postavení státního zástupce a obviněného zejména v přípravném řízení odlišné od postavení stran civilního sporu, musí při jakémkoli soudním rozhodování v trestním řízení fakticky docházet k naplnění procesní rovnosti těchto účastníků.⁴⁷

Lze uzavřít, že podle ustálené judikatury Ústavního soudu v sobě princip kontradiktornosti nese právo účastníků řízení seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, přičemž účastníku řízení musí být dána možnost nejenom se s nimi seznámit, ale i se k nim vyjádřit.⁴⁸ „Právě vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení.“⁴⁹ S tímto souvisí zásada *audiatur et altera pars*, která je chápána jako povinnost soudu vytvořit pro takové účinné uplatnění námitek prostor.⁵⁰

Pokud jde o míru uplatnění zásady kontradiktornosti v určitém stadiu trestního řízení, platí tato zásada pro trestní řízení jako celek, přičemž se neuplatňuje ve všech stádiích trestního řízení a při všech procesních úkonech stejně intenzivně. Nejintenzivněji se prosazuje v hlavním líčení, případně ve veřejném zasedání, v rámci kterých je rozhodováno o nejdůležitějších otázkách, tj. o vině a trestu. Naopak v přípravném řízení nelze vždy kontradiktornost řízení plně uplatnit, pokud by tím byly popřeny jiné legitimní zájmy, a to zejména zájem státu na efektivitě trestního stíhání. Podle Ústavního soudu jsou zásady kontradiktornosti a rovnosti zbraní sice významnými, nikoli však jedinými zásadami trestního řízení. Z toho vyplývá, že v určitých případech může dojít k jejich střetu s jinými základními zásadami trestního řízení, mohou být proto v některých stádiích trestního řízení omezeny, a to za předpokladu dodržení principu proporcionality.⁵¹ Tento závěr Ústavní soud vyjádřil zejména v souvislosti s odepřením práva obviněného na nahlížení do spisů v přípravném řízení.⁵²

⁴⁶ Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaný pod č. 424/2001 Sb.

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 11. 2023, sp. zn. III. ÚS 2300/21.

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 2. 2024, sp. zn. I. ÚS 306/24.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 7. 2022, sp. zn. II. ÚS 1415/22, bod 11.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. IV. ÚS 2119/11.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 239/04.

⁵² Např. nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 9. 2010, sp. zn. III. ÚS 3221/09; nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 11. 2001, sp. zn. III. ÚS 376/01.

Zásada kontradiktornosti trestního řízení a princip rovnosti stran se uplatní také při rozhodování o dovolání. V této souvislosti Ústavní soud posuzoval význam nezaslání vyjádření státního zástupce dovolateli k replice, přičemž při posuzování, zda tím bylo porušeno základní právo na soudní ochranu, je rozhodný obsah daného vyjádření v kontextu dosavadního průběhu řízení.⁵³ Nestačí totiž pouze formální pochybení. Pokud vyjádření státního zástupce obsahuje podrobné úvahy o dovolacích důvodech stěžovatelů a další argumentaci, k níž se nemohli v řízení vyjádřit, jeho nezasláním k replice dojde k porušení zásady kontradiktornosti řízení.⁵⁴ Dovolací řízení je totiž primárně řízením soudním, ve kterém soud nalézá právo v aktivní součinnosti se stranami v souladu s principy rovnosti stran a kontradiktornosti řízení. Argumentace stran je přitom pro posouzení dovolání zcela klíčová a nenahraditelná, a proto musí být stranám dán adekvátní prostor pro vyjádření a reakci na stěžejní argumenty protistran.⁵⁵

Významnou oblastí, kterou Ústavní soud řešil opakovaně v rámci své rozhodovací činnosti⁵⁶, je otázka práva na kontradiktorní výslech svědka dle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. I v těchto případech nicméně Ústavní soud navazuje na pravidla dovozená judikaturou ESLP, tedy že všechny důkazy v neprospěch obviněného musí být v zásadě prováděny v jeho přítomnosti a při veřejném jednání tak, aby byla zajištěna kontradiktornost řízení. Nicméně z tohoto obecného pravidla i Ústavní soud připouští jisté výjimky. Jako výjimku ze zásady kontradiktornosti trestního řízení posuzoval např. případy, kdy byl v hlavním líčení čten protokol o výslechu svědka, který byl proveden jako neodkladný a neopakovatelný úkon. Ústavní soud v souladu s rozhodovací praxí ESLP formuloval, za jakých podmínek je možné takový důkaz připustit, a současně upozornil, že výpověď svědka, který nebyl nikdy vyslechnut kontradiktorním způsobem, nemůže být výlučným či rozhodujícím důkazem viny⁵⁷. Dalšími případy, kterými se Ústavní soud v souvislosti se zásadou kontradiktornosti zabýval, jsou výpovědi anonymních svědků či zajištění kontradiktorního charakteru vazebního řízení, s čímž

⁵³ Podobný náhled zastává i ESLP, např. nedávné rozhodnutí ve věci Janáček proti České republice ze dne 2. 2. 2023, stížnost č. 9634/17. ESLP zde konstatoval, že písemná vyjádření obecných soudů (zaslaná Ústavnímu soudu) šla nad rámec odůvodnění jejich vlastních rozhodnutí vydaných v dané věci, a proto měl stěžovatel legitimní zájem se k nim vyjádřit. Pouze dotčený účastník řízení je totiž oprávněn posoudit, zda je k určitému dokumentu potřeba jeho vyjádření či nikoli, přičemž musí existovat skutečně pádné důvody k tomu, aby vyjádření přijatá a založená do spisu pro účely posouzení soudem nebyla poskytnuta ostatním účastníkům.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 11. 2023, sp. zn. III. ÚS 2300/21.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3235/15.

⁵⁶ Např. nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/03; nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 2. 2015, sp. zn. I. ÚS 2852/14; nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 11. 2016., sp. zn. I. ÚS 1860/16

⁵⁷ Tento závěr byl později do jisté míry překonán nálezem Ústavního soudu ČR ze dne 23. 2. 2015, sp. zn. I. ÚS 2852/14.

souvisí také právo obviněného na osobní slyšení.⁵⁸ Na závěry vyplývající z judikatury Ústavního soudu ohledně těchto případů bude upozorněno v podrobnostech v příslušných kapitolách diplomové práce.

⁵⁸ Např. nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. III. ÚS 499/04; nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 2942/13; nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13; nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1466/19.

2. Projevy zásady kontradiktornosti v přípravném řízení

Ačkoli se zásada kontradiktornosti z povahy věci nejšířejí uplatňuje v řízení před soudem, v poslední době lze vysledovat její stále výraznější projevy i v přípravném řízení. Postupnými novelizacemi trestního řádu byla do přípravného řízení nejprve vnesena některá práva obhajoby a posléze do něj byly zakomponovány i určité prvky kontradiktornosti.⁵⁹ S ohledem na účel a povahu přípravného řízení jako řízení inkvizičního se v něm primárně uplatňují jiné základní zásady trestního řízení (např. zásada vyhledávací), se kterými se zásada kontradiktornosti může dostat do kolize. Zásada kontradiktornosti řízení totiž platí pro trestní řízení jako celek a neuplatňuje se ve všech stádiích stejně intenzivně, přičemž v souladu s principem proporcionality může být tato zásada v přípravném řízení dočasně omezena. Při provádění úkonů v přípravném řízení nelze zásadu kontradiktornosti vždy plně uplatnit, pokud by tím byly popřeny jiné legitimní zájmy, a to zejména zájem státu na efektivitě trestního stíhání.

V některých oblastech přípravného řízení je přesto nezbytné respektovat požadavky vyplývající ze zásady kontradiktornosti a určitou nezbytnou míru kontradiktornosti přípravného řízení zajistit, a to zejména při rozhodování soudu o vazbě obviněného. Přestože z EÚLP ani z judikatury ESLP nikterak nevyplývá požadavek na všeobecné uplatnění zásady kontradiktornosti v přípravném řízení, byly v rámci judikatury ESLP některé případy řešeny. Výjimečně kupříkladu musí mít obviněný za určitých podmínek již v přípravném řízení právo na kontradiktorní výslech svědka. Na druhé straně čím více se zásada kontradiktornosti uplatňuje již v přípravném řízení, klesá současně kontradiktornost v řízení před soudem.⁶⁰ Pokud by navíc došlo k příliš výraznému posílení kontradiktornosti v přípravném řízení, znamenalo by to fakticky přenos těžiště dokazování z řízení před soudem do tohoto stadia, a to v rozporu se zákonodárcem deklarovaným cílem, že těžiště dokazování má spočívat v hlavním líčení. Proti tomu ovšem v současnosti stojí např. institut prohlášení viny upravený v § 206c tr. řádu, v jehož důsledku nabývá dokazování v přípravném řízení opět na důležitosti, neboť v případě, že soud prohlášení viny přijme, bude se jednat v zásadě o jediné dokazování, které bude prováděno. Soud přitom při posuzování, zda prohlášení viny přijme či nikoli, vychází z dokazování provedeného v přípravném řízení.⁶¹ Pokud soud prohlášení viny přijme, dokazování se v hlavním líčení v rozsahu, v jakém obžalovaný prohlásil vinu, neprovede

⁵⁹ JEŽEK, Vladimír. K nahlížení do spisů v přípravném řízení trestním při rozhodování soudu. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 3, s. 49–52. ISSN 1210-6348.

⁶⁰ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 294–295.

⁶¹ MULÁK, Jiří; PROVAZNÍK, Jan. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11, s. 37–46. ISSN 1210-6348.

(§ 206c odst. 6 tr. řádu). Z tohoto důvodu se domnívám, že na zajištění kontradiktornosti při dokazování prováděného v přípravném řízení nelze zcela rezignovat.

Z hlediska rozsahu prováděného dokazování představuje úprava vzájemného vztahu mezi přípravným řízením a řízením před soudem významnou a komplikovanou otázku pro budoucí rekonstrukci. Stávající právní úprava, ač komplikovaná a plná výjimek, umožňuje přenést výsledky dokazování z přípravného řízení do hlavního líčení poměrně ve velkém rozsahu, a to na základě § 211 tr. řádu. Způsoby řešení vztahu mezi těmito stadii jsou různé⁶², přikláním se ovšem k názoru, kdy těžiště dokazování leží v řízení před soudem, ale současně je připuštěno, aby část důkazů (zejména neodkladné a neopakovatelné úkony či při závažné trestné činnosti) byla prováděna v přípravném řízení a výsledky byly přenositelné do hlavního líčení ovšem při splnění záruk poskytnutých obhajobě. Pokud tedy trestní řád pro rozhodnutí ve věci samé připouští provádění důkazů mimo hlavní líčení, musí takové provedení důkazu garantovat právo na obhajobu a zásadu kontradiktornosti řízení v míře srovnatelné s kautelami provádění důkazů v hlavním líčení.⁶³

Lze uzavřít, že ač zásada kontradiktornosti není určující zásadou přípravného řízení, může mít nerespektování požadavků z ní plynoucích při určitých úkonech v tomto stadiu významné důsledky pro celkovou spravedlivost řízení. Přestože je zpravidla možné odstranit vady vzniklé v přípravném řízení v následujících stadiích trestního řízení, v případě velmi závažných vad tomu nemusí být vždy. A pokud není spravedlivé přípravné řízení, nemůže být spravedlivé ani navazující hlavní líčení. Předpokladem pro spravedlivé projednání věci v přípravném řízení a zároveň projevem zásady kontradiktornosti je např. právo na včasné seznámení s podstatou obvinění a s důkazy tak, aby bylo možné obvinění efektivně čelit.⁶⁴

2.1. Právo obviněného na vyjádření

Za projev zásady kontradiktornosti v přípravném řízení lze považovat jedno ze základních práv obviněného, a to právo obviněného vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich. Vzhledem k tomu, že obviněnému toto právo náleží po celou dobu jeho trestního stíhání, je oprávněn jej realizovat již v přípravném řízení, a to zejména při prvním výslechu. Právo obviněného na vyjádření je obecně upraveno v § 33 odst. 1 tr. řádu,

⁶² MUSIL, Jan. Role přípravného řízení v českém trestním procesu. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2023, č. 3, s. 85–97. ISSN 0323-0619.

⁶³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. IV. ÚS 569/11 či nález ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. I. ÚS 3206/08.

⁶⁴ FENYK, Jaroslav. Státní zástupce a právo na spravedlivý proces v přípravném řízení trestním. In: GŘIVNA, Tomáš; ŠIMÁNOVÁ, Hana (eds.). *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2019. ISBN 978-80-7380-787-0. s. 36–37.

příčemž konkrétně je rozvedeno v dalších ustanoveních⁶⁵. Nezbytným předpokladem pro uplatnění práva na vyjádření ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a k důkazům o nich, je ovšem seznámení s nimi, neboť obviněný musí vědět, k čemu se má vlastně vyjádřit a proti čemu se má bránit. Policejní orgán je proto povinen nejpozději na počátku prvního výslechu doručit obviněnému opis usnesení o zahájení trestního stíhání a objasnit mu podle § 91 odst. 1 tr. řádu podstatu obvinění. S právem na vyjádření souvisí právo uvádět okolnosti a důkazy na svou obhajobu, které je obviněný rovněž oprávněn realizovat již v přípravném řízení, a to přímo při výslechu či mimo něj (např. v písemném podání). Při výslechu musí být obviněnému dána možnost podrobně se vyjádřit k obvinění, zejména aby sám souvisle vylíčil skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, uvedl okolnosti, které obvinění zeslabují či vyvracejí, a nabídl o nich důkazy.⁶⁶ Obviněný může realizovat své právo na vyjádření také tím, že dle § 160 odst. 7 tr. řádu podá proti usnesení o zahájení trestního stíhání stížnost, ve které může kontradiktorně reagovat na závěry v něm uvedené, přičemž ve smyslu § 145 odst. 2 tr. řádu může uvádět nové skutečnosti a důkazy.

Významným předpokladem pro realizaci práva na vyjádření a pro účinný výkon obhajoby je právo obviněného být seznámen s obviněním, které je upraveno v čl. 6 odst. 3 písm. a) EÚLP. Podle něj má obviněný právo „*být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu*“. Důvod obvinění představuje skutek, pro který je obviněný stíhán a který musí být dostatečně identifikován, zatímco povahou obvinění se rozumí právní kvalifikace tohoto skutku. Tato informace se obviněnému poskytuje za účelem přípravy obhajoby, proto musí obsahovat k tomu nezbytné údaje. V každém případě musí obviněný obdržet dostatečné informace nezbytné k tomu, aby plně porozuměl rozsahu obvinění, přičemž posouzení⁶⁷ míry dostatečnosti závisí na konkrétních okolnostech daného případu. Vzhledem k tomu, že toto právo není omezeno pouze na prvotní informaci v okamžiku zahájení trestního stíhání, ale platí v průběhu celého řízení, musí být obviněný seznámen se všemi důkazy, na základě kterých se dané obvinění zakládá, i v pozdějších fázích řízení. Obviněný tedy musí být seznámen se všemi případnými změnami v právní kvalifikaci či ve skutkovém základu obvinění, přičemž v této souvislosti mu musí být poskytnut dostatečný čas a prostředky, aby mohl přizpůsobit svou obhajobu novým informacím.⁶⁸ Co se týče změn

⁶⁵ Např. § 196 odst. 2, 206a, 214, 216 či 217 tr. řádu.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0. s. 407–408.

⁶⁷ Proto je právo na seznámení s povahou a důvodem obvinění posuzováno ve světle práva na přípravu obhajoby (viz rozhodnutí ESLP Pélissier a Sassi proti Francii ze dne 25. 3. 1999, stížnost č. 25444/94).

⁶⁸ Rozhodnutí ESLP Mattoccia proti Itálii ze dne 25. 7. 2000, stížnost č. 23969/94, body 59–61.

v právní kvalifikaci, obviněný musí být seznámen s její změnou jak v případě přísnější, stejně přísné, tak i mírnější právní kvalifikace.⁶⁹ V české právní úpravě se toto právo promítá např. v § 160 odst. 6 tr. řádu, podle něhož policejní orgán upozorní obviněného na to, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, je jiným trestným činem, než jak byl v usnesení o zahájení trestního stíhání právně posouzen.

2.2. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování

Jedním z nejvýznamnějších projevů zásady kontradiktornosti v rámci přípravného řízení je institut účasti obviněného a obhájce při některých vyšetřovacích úkonech. Tento institut nejen, že představuje jistý průlom do neveřejnosti přípravného řízení, ale možnost obhajoby zúčastnit se vyšetřovacího úkonu především zajišťuje použitelnost protokolů o procesních úkonech přípravného řízení jako důkazu v hlavním líčení. Prostřednictvím účasti obhajoby na vyšetřovacích úkonech, práva uplatňovat námitky a klást otázky vyslychaným osobám může obhajoba prověřovat věrohodnost a pravdivost konkrétního důkazu.⁷⁰ Právní úprava účasti obhájce a obviněného na vyšetřovacích úkonech v sobě do jisté míry promítá požadavky plynoucí z obhajovacích práv zakotvených v čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Přestože se tato práva primárně uplatňují v hlavním líčení, za určitých podmínek musí mít obhajoba právo na kontradiktorní výslech svědka již v přípravném řízení.⁷¹ Případné nezajištění kontradiktorního výslechu svědka právě již v přípravném řízení může mít závažné důsledky pro dokazování v hlavním líčení z hlediska možné ztráty jeho důkazní hodnoty v důsledku porušení zásad spravedlivého procesu. Jestliže je již v přípravném řízení dán předpoklad, že svědek nebude moci být vyslechnut v hlavním líčení, musí být obhajobě dána možnost jeho výslechu v přípravném řízení.⁷²

Podle § 165 odst. 1 tr. řádu policejní orgán může připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslychaným svědkům. Na druhé straně obhájce je dle § 165 odst. 2 již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže by nebylo možné provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Pokud jde tedy o oprávnění obhájce účastnit se vyšetřovacích úkonů, jedná se o jeho procesní nárok, zatímco v případě obviněného jde pouze o možnost, tj. jeho účast na vyšetřovacích úkonech může, ale

⁶⁹ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 161.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2144.

⁷¹ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 160.

⁷² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8. s. 939.

nemusí být policejním orgánem umožněna. Nicméně policejní orgán bude podle § 165 odst. 1 věty druhé tr. řádu tímto způsobem postupovat zejména v případě, jestliže obviněný nemá obhájce a spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď. Možnost obviněného zúčastnit se výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď, představuje jednu z podmínek dle § 211 odst. 4 tr. řádu pro použití protokolu o výpovědi svědka, který v hlavním líčení odmítl vypovídat. Táž podmínka je vyžadována také v § 211 odst. 3 písm. a) tr. řádu u svědků, kteří v hlavním líčení bez oprávnění odepřeli vypovídat nebo se v podstatných bodech odchylují od své dřívější výpovědi. Pokud by policejní orgán neumožnil obviněnému účast na výslechu svědka, podstupuje riziko, že výpověď nebude možné posléze před soudem přečíst (pokud svědek odmítne vypovídat). Za předpokladu, že důkazní hodnota výpovědi z přípravného řízení je významná, nebo se případně jedná o jediný usvědčující důkaz, bude rovněž dán důvod pro připuštění účasti obviněného při výslechu svědka.⁷³

Obhájce má právo účastnit se pouze vybraných vyšetřovacích úkonů, tj. takových, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, čili úkonů směřujících k dokazování podle hlavy páté trestního řádu, které jsou prováděny po zahájení trestního stíhání. Jedná se zejména o výslechy svědků či znalců, rekonstrukci apod., kdy při těchto úkonech nelze účast obhájce odmítnout. Obhájce je oprávněn klást vyslychaným osobám otázky, a to i obviněnému, avšak teprve v okamžiku, kdy je výslech provádějícím orgánem skončen a je mu k tomu uděleno slovo. Případ, v jakém nelze odložit provedení úkonu ani zajistit vyrozumění obhájce, bude proto v praxi výjimkou, přičemž se musí jednat skutečně o odůvodněný případ, jelikož nesmí být znemožněn řádný výkon obhajoby. Podle komentářové literatury se může se jednat kupříkladu o úkon, který vzhledem k ohrožení jeho provedení nebo nebezpečí ztráty, zmaření či oslabení jeho důkazní hodnoty nesnese odkladu potřebného pro vyrozumění (např. telefonické) obhájce o tom, že se úkon koná.⁷⁴

Využije-li obhájce své oprávnění a oznámí policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu, je policejní orgán povinen včas sdělit obhájci, o jaký druh úkonu se jedná, dobu a místo jeho konání, přičemž obhájce může oznámit, že se chce zúčastnit jednotlivého konkrétního vyšetřovacího úkonu, všech vyšetřovacích úkonů či pouze určitého druhu vyšetřovacích úkonů. V případě, že se jedná o výslech svědka, jenž má právo odepřít výpověď, je policejní orgán povinen obhájce včas výše uvedeným způsobem informovat, i přesto, že o vyrozumění výslovně nepožádal. Zákon v případě výslechu osoby vyžaduje, aby policejní

⁷³ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7. s. 1255.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2144.

orgán sdělil údaje, které umožňují ztotožnit danou osobu, a to za účelem reálné možnosti uplatnění práva na obhajobu. Účast obhájce na vyšetřovacích úkonech je jeho právem, a proto ho nelze žádným způsobem k této účasti donucovat. Obhájce však své právo nemůže až na výjimku uvedenou v § 41 odst. 4 tr. řádu vykonávat proti vůli obviněného. Z tohoto důvodu nebude možné opakovat vyšetřovací úkon za účasti obhájce, pokud obviněný nesouhlasí s tím, aby se obhájce tohoto úkonu zúčastnil.⁷⁵

Řádné a včasné vyrozumění o konání vyšetřovacího úkonu posléze zabrání případným námitkám ohledně použitelnosti důkazu v řízení před soudem a také porušení práv dle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Skutečnost, že obhájce (popř. obviněný) nevyužije svého oprávnění zúčastnit se vyšetřovacího úkonu, ačkoli byl vyrozuměn, nebrání použitelnosti protokolu o daném úkonu jako důkazu v hlavním líčení. Pokud jde o výslech utajeného svědka, musí policejní orgán přijmout opatření znemožňující obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka, např. pomocí dělící stěny ve výslechové místnosti či prostřednictvím technických opatření. Obdobně sdělení o výslechu nesmí obsahovat údaje, na základě kterých by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka. V každém případě ovšem musí být zabezpečeno, že má obhájce (případně obviněný, pokud byla připuštěna jeho účast) dostatečnou možnost klást svědkovi otázky.⁷⁶

Nicméně pokud obhájce obviněného nebyl vyrozuměn o místu a době provádění vyšetřovacích úkonů, jejichž provedení bylo možné odložit a kterých se proto neúčastnil, ačkoliv požádal o jejich vyrozumění, Ústavní soud dospěl k závěru, že nejde o porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) EÚLP a čl. 38 odst. 2 LZPS. A to za předpokladu, že obhájce měl reálnou možnost zúčastnit se jejich provádění v dalších stádiích trestního řízení nebo souhlasil s jejich provedením přečtením protokolů a nevznesl přitom námitku porušení § 165 odst. 2 tr. řádu. Právo na spravedlivý proces by utrpělo tehdy, pokud by soud reálnou možnost opakovat původní vyšetřovací úkon vyloučil.⁷⁷

Nepřipuštění účasti obhajoby na vyšetřovacích úkonech tedy může mít významné konsekvence pro dokazování v hlavním líčení z hlediska možné ztráty důkazní hodnoty provedeného úkonu. Současně se jedná o případ, kdy se právo obviněného na kontradiktorní výslech svědka uplatňuje výjimečně již v přípravném řízení. Soud totiž může založit své rozhodnutí na základě výpovědi svědka, pouze pokud byl tento svědek slyšen kontradiktorně ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. V případě, že svědek nemůže být slyšen v hlavním líčení,

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 73. s. 1255.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 10. 2000, sp. zn. II. ÚS 243/2000.

musí být tímto způsobem vyslechnut v přípravném řízení.⁷⁸ Soud také nemůže odmítnout předvolání a výslech svědka, který nebyl kontradiktorně vyslechnut v přípravném řízení, a jehož výpověď byla v hlavním líčení pouze přečtena a vzata za základ uznání viny.⁷⁹

2.3. Právo nahlížet do spisů

S ohledem na to, že ze zásady kontradiktornosti ve světle judikatury ESLP vyplývá požadavek také na seznámení se s důkazy a stanovisky, představuje právo obviněného a jeho obhájce nahlížet do spisů významný kontradiktorní prvek přípravného řízení. Právo na nahlížení do spisů patří mezi základní práva obviněného, přičemž představuje jednu ze složek jeho práva na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 LZPS. Kromě práva nahlížet do spisů upravuje § 65 odst. 1 tr. řádu rovněž právo činit si ze spisů výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů. Smyslem tohoto institutu je zajistit, aby obviněnému a jeho obhájci byly poskytnuty informace potřebné v daném stadiu trestního řízení k přípravě obhajoby. Obviněnému, jemuž toto právo náleží od okamžiku zahájení jeho trestního stíhání, a jeho obhájci proto musí být umožněno nahlédnutí do všech částí písemných materiálů, které se stanou součástí spisu, který po skončení vyšetřování budou mít možnost prostudovat dle § 166 odst. 1 tr. řádu.⁸⁰

Nicméně v přípravném řízení právo nahlížet do spisů není absolutní, neboť postupem podle § 65 odst. 2 tr. řádu lze právo obviněného a obhájce na nahlížení do spisů a s tím související práva ze závažných důvodů odepřít. Tato zákonem předpokládaná možnost odepřít nahlédnutí do spisů v přípravném řízení představuje právě jeden z případů, kdy nelze v přípravném řízení plně uplatnit zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní, neboť by jimi mohly být popřeny jiné legitimní zájmy, a to zejména zájem státu na efektivitě trestního stíhání. Závažným důvodem je zejména konkrétní možnost ohrožení či zmaření vyšetřování, jelikož cílem odepření nahlédnutí do spisů je zabránit narušení objektivnosti důkazů.⁸¹ V počátcích vyšetřování totiž často nelze zabezpečit ochranu důkazních pramenů před jejich poškozením či před jinými aktivitami sledujícími maření vyšetřování. Kromě toho mohou být ohroženy i jiné společenské a individuální zájmy jako např. bezpečnost svědků, přičemž časová tíseň neumožňuje zajistit ochranu těchto legitimních zájmů jiným způsobem. Podle Ústavního soudu je nadto nutné zvláště pečlivě zvažovat všechna tato rizika, která vyplývají z uplatnění

⁷⁸ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 147.

⁷⁹ Tamtéž, s. 201.

⁸⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. I. ÚS 54/05.

⁸¹ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 73. s. 491.

práva obviněného nahlížet v přípravném řízení do spisu, a to v případech nebezpečných forem kriminality. Pokud dojde ke kolizi oprávněného zájmu státu na účinném postihu kriminality s právem obviněného na obhajobu, připouští proto právní úprava a rovněž trestněprocesní teorie a praxe dočasné omezení práva na nahlížení do spisů v přípravném řízení. Vždy je ovšem třeba zajistit, aby byly obviněnému či jeho obhájci poskytnuty v přiměřeném rozsahu důkazy či jiné informace, které jsou potřebné k jeho obhajobě v daném stadiu trestního řízení.⁸²

Vzhledem k tomu, že toto právo představuje jednu ze složek práva na obhajobu, jeho případné omezení musí být náležitě odůvodněno. Z tohoto důvodu také zákon nařizuje urychlené přezkoumání závažnosti důvodů, pro které policejní orgán odepřel právo nahlížet do spisů, státním zástupcem, a to na základě žádosti osoby, jíž se odepření týká. Pokud ovšem právo nahlížet do spisů odepřel státní zástupce, přezkoumání závažnosti důvodů, pro které tak učinil, není možné.⁸³ Doplněním obecného ustanovení upravující nahlížení do spisů je pak § 166 odst. 1 tr. řádu, které zakládá právo při skončení vyšetřování obviněnému a obhájci v přiměřené době prostudovat spisy.⁸⁴ Tento institut má význam pro odepření práva na nahlédnutí do spisů z časového hlediska, neboť podle § 65 odst. 2 *in fine* tr. řádu není možné odepřít právo nahlédnout do spisů obviněnému a obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spisy. Obviněnému a jeho obhájci dále nemůže být odepřeno právo nahlédnout do spisů při sjednávání dohody o vině a trestu či do usnesení o zahájení trestního stíhání.

Pokud jde ovšem o odepření nahlédnutí do spisu při rozhodování o vazbě v přípravném řízení, je tato možnost, ač výslovně trestním řádem neupravena, v důsledku judikatury ESLP týkající se čl. 5 odst. 3 a 4 EÚLP podstatně omezena. V řízení o vzetí obviněného do vazby, resp. o dalším trvání vazby, má totiž právo nahlížet do spisů zvláštní význam, neboť vazbou dochází k průlomům do ústavně zaručené osobní svobody jednotlivce.⁸⁵ Na základě čl. 5 odst. 4 EÚLP mají osoby zbavené svobody právo na přezkoumání procesních i hmotněprávních podmínek, které jsou nezbytné pro zákonnost zbavení svobody.⁸⁶ Vzhledem k tomu, že rozhodování o zákonnosti vazby musí poskytovat i garance procesní povahy, jako jsou zásady rovnosti zbraní a kontradiktornosti řízení, ESLP z těchto obecných principů dovozuje právo na přístup

⁸² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 239/04.

⁸³ JELÍNEK, Jiří a kol., op. cit. sub 72. s. 734.

⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 702–714.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Rozhodnutí ESLP Brogan a ostatní proti Spojenému království ze dne 29. 11. 1998, stížnost č. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85, bod 65.

ke všem dokumentům ve spisu, které jsou podstatné k tomu, aby bylo možné účinně zpochybnit zákonnost vazby.⁸⁷

Podle ustálené judikatury ESLP článek 5 odst. 4 EÚLP vyžaduje, aby řízení, ve kterém je posuzována zákonnost vazby, poskytovalo záruky soudního řízení, tj. kontradiktornost řízení a rovnost zbraní mezi státním zástupcem a obviněným. Rovnost zbraní přitom není zajištěna v případě, kdy je obhájci odepřen přístup k těm dokumentům ve vyšetřovacím spise, které jsou nezbytné pro účinné zpochybnění zákonnosti zadržení jeho klienta.⁸⁸ Mezi posouzením nutnosti vazby a pozdějším posouzením viny je totiž příliš úzký vztah na to, aby bylo možné poskytnutí písemností v prvním případě odepřít, zatímco ve druhém to zákon požaduje. V duchu zásady kontradiktornosti, proto obhajoba musí být vždy uvědoměna o stanoviscích podaných státním zastupitelstvím tak, aby měla reálnou možnost se k nim vyjádřit. Informace, které jsou zásadní pro posouzení zákonnosti vazby, by proto měly být vhodným způsobem vždy poskytnuty právnímu zástupci osoby zbavené osoby.⁸⁹ Jedním z nejdůležitějších důsledků rovnosti zbraní v tomto řízení je tedy právo na přístup k vyšetřovacímu spisu. Ačkoli vnitrostátní orgány mohou naplnit tyto požadavky různými způsoby, zvolená metoda musí zajistit, že obhajoba bude seznámena se stanovisky, které byly předloženy soudu, a že bude mít skutečnou možnost se k nim vyjádřit.⁹⁰ Podle ESLP však mezi tyto různé způsoby nepatří pouhé ústní shrnutí obsahu spisu, neboť nesplňuje požadavky zásady rovnosti zbraní.⁹¹

Z judikatury ESLP tedy vyplývá, že v určitých případech si lze v řízení, v němž je přezkoumávána zákonnost vazby, představit určitou míru přístupu ke spisu. Obviněný či jeho obhájce musí mít možnost nahlédnout do vyšetřovacího spisu alespoň v takové míře, aby byla obviněnému dána možnost účinným způsobem zpochybnit důkazy, na nichž rozhodnutí o vazbě spočívá.⁹² ESLP také podotkl, že obviněný stěžím může účinně napadnout věrohodnost vylicení skutkových okolností, o které se opíral státní zástupce, resp. soudce při rozhodování o vazbě, aniž by byl obeznámen s důkazy, na nichž se návrh na vzetí do vazby zakládá. Za tímto účelem proto obviněnému musí být poskytnuta dostatečná příležitost seznámit se s výpověďmi a dalšími důkazy, které je podporují, a to bez ohledu na to, zda doloží, že jsou pro jeho obhajobu podstatné.⁹³ ESLP ovšem uznal potřebu vést vyšetřování trestných činů efektivně, z čehož může

⁸⁷ HERCZEG, Jiří. Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 12, s. 34–40. ISSN 1210-6348.

⁸⁸ Rozhodnutí ESLP Nikolova proti Bulharsku ze dne 25. 3. 1999, stížnost č. 31195/96, bod 58.; Dále rozhodnutí ESLP Grauzinis proti Litvě ze dne 10. 10. 2000, stížnost č. 37975/97, bod 31.

⁸⁹ Rozhodnutí ESLP Krejčíř proti České republice ze dne 26. 3. 2009, stížnost č. 39298/04, bod 116.

⁹⁰ Rozhodnutí ESLP Svipsta proti Lotyšsku ze dne 9. 3. 2006, stížnost č. 66820/01, bod 129.

⁹¹ Rozhodnutí ESLP Mooren proti Německu ze dne 9. 7. 2009, stížnost č. 11364/03, body 121–124.

⁹² Rozhodnutí ESLP Migon proti Polsku ze dne 25. 6. 2002, stížnost č. 24244/94, bod 79.

⁹³ Rozhodnutí ESLP Garcia Alva proti Německu ze dne 13. 2. 2001, stížnost č. 23541/94, bod 41.

vyplývat, že část informací shromážděných během vyšetřování bude uchována v tajnosti, aby bylo podezřelým zabráněno manipulovat s důkazy a narušovat výkon spravedlnosti. Nicméně o dosažení tohoto legitimního cíle nemůže být usilováno za cenu podstatného omezení práv obhajoby.⁹⁴ V rozhodnutí ve věci Lexa proti Slovensku bylo konstatováno porušení čl. 5 odst. 4 EÚLP i v situaci, kdy sice obhájci bylo při rozhodování o vazbě umožněno nahlížení do spisu, nicméně soud rozhodl ještě tentýž den krátce poté. Obhájce ani obviněný prakticky neměli žádnou možnost přednést své argumenty proti spolehlivosti důkazů obsažených ve spise.⁹⁵

Ačkoli Ústavní soud tuto otázku neřeší zcela jednoznačně, dospěl přesto k závěru, že v řízení o návrhu na vzetí do vazby není možné zcela vyloučit, aby obviněný či jeho obhájce získal takové informace z vyšetřovacího spisu, které alespoň v minimální míře odůvodňují zahájení trestního stíhání či některý ze zákonných vazebních důvodů. Obviněný musí mít možnost se v určité nezbytné míře a určitým způsobem seznámit s důkazním materiálem, na jehož základě je navrhováno omezení jeho osobní svobody. Bez takové možnosti by totiž byl soudní výsledek předcházející vzetí do vazby pouhou formalitou postrádající reálný význam pro naplnění zásad spravedlivého řízení. Ústavní soud ovšem uznal, že je ústavně konformní, aby veškeré ostatní skutečnosti ve vyšetřovacím spisu nebyly nijak zpřístupněny.⁹⁶ Státní zástupce by tedy v zájmu respektování požadavku na spravedlivý proces neměl mít možnost zatajovat před obviněným materiály ze spisu, kterými odůvodňuje svůj návrh na vzetí do vazby. Na druhé straně soud je v tomto řízení povinen garantovat spravedlivý proces, zajistit kontradiktornost vazebního řízení a zaručit rovnost zbraní mezi státním zástupcem a obviněným.⁹⁷ V trestním řízení je totiž úkolem soudů nejen rozhodovat o vině a trestu za trestné činy, nýbrž také zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu právům. Soud je tedy v souladu s principem soudní kontroly vazby při rozhodování o vazbě arbitrem, přičemž nemůže být zároveň pomocníkem, který upraví nebo doplní podání státního zástupce tak, aby mu mohl vyhovět.⁹⁸

Domnívám se, že právo obviněného nahlédnout do těch částí spisu, které jsou podstatné pro rozhodnutí o vazbě, představuje nezbytný předpoklad pro reálné uplatnění práva obviněného být osobně slyšen soudem v řízení o vazbě, neboť bez znalosti důkazů a jiných dokumentů, kterými je návrh na vzetí do vazby, resp. na prodloužení vazby odůvodňován, by byla možnost kvalifikovaně se vyjádřit a účinně napadat předmětný návrh podstatně ztížena.

⁹⁴ Rozhodnutí ESLP Lietzow proti Německu ze dne 13. 2. 2001, stížnost č. 24479/94, bod 47.

⁹⁵ Rozhodnutí ESLP Lexa proti Slovensku (č. 2) ze dne 5. 1. 2010, stížnost č. 34761/03, body 71–72.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 336/06.

⁹⁷ HERCZEG, Jirí. Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 12, s. 34–40. ISSN 1210-6348.

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 336/06.

Aby totiž mohl obviněný plně realizovat své právo vyjádřit se, musí být seznámen s tím, k čemu se má vlastně vyjádřit. Česká platná právní úprava na rozdíl od té slovenské⁹⁹ výslovně problematiku týkající se práva nahlížení do spisů při rozhodování o vazbě v přípravném řízení neupravuje, ač se jedná o otázku několikrát řešenou v judikatuře ESLP. Ustanovení § 65 odst. 2 tr. řádu, které upravuje možnost odepřít právo na nahlédnutí do spisu v přípravném řízení, totiž nerozlišuje, zda se jedná o řízení vedené proti vazebně stíhané osobě či nikoliv. I když se rozhodnutí ESLP v této věci prozatím netýkala České republiky¹⁰⁰, *de lege ferenda*¹⁰¹ by bylo vhodné po vzoru německé či polské právní úpravy reflektovat výše uvedené opakující se závěry dovozené rozhodovací praxí ESLP a výslovně tuto otázku v trestním řádu upravit. Nadto obdobný požadavek na přístup obhajoby k informacím, které jsou nezbytné pro účinné napadení zákonnosti zbavení osobní svobody obviněného, obsahuje čl. 7 odst. 1¹⁰² směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. 5. 2012 o právu na informace v trestním řízení. Z čl. 7 odst. 4 této směrnice *a contrario* vyplývá, že výše uvedené právo na přístup k materiálům k případu nelze odepřít obviněnému zbaveného osobní svobody. Další dílčí nedostatek současné právní úpravy dle mého názoru spočívá v nemožnosti požádat o přezkum závažnosti důvodu, ze kterého bylo státním zástupcem odepřeno právo nahlédnout do spisů. Domnívám se, že *de lege ferenda* by tedy měla být předmětná právní úprava doplněna o možnost, aby osoba, jíž bylo státním zástupcem v přípravném řízení odepřeno právo na nahlédnutí do spisů, mohla požádat o přezkum závažnosti takového důvodu nadřízeného státního zástupce¹⁰³.

Lze tedy shrnout, že s ohledem na požadavek zajištění rovnosti zbraní a kontradiktornosti řízení při rozhodování o vazbě, je nezbytné poskytnout obviněnému určité základní procesní záruky, které mu umožní předložit argumenty proti ponechání ve vazbě. Aby mohl obviněný kontradiktorně reagovat a vyjádřit se k návrhu na vzetí do vazby, resp. o prodloužení vazby, musí být seznámen s důkazy či jinými dokumenty, na nichž je takový návrh založen. Třebaže absentuje výslovná právní úprava, v souladu s ústavně konformním výkladem by nemělo být obviněnému a jeho obhájci odepřeno právo nahlédnout do té části

⁹⁹ Viz § 69 odst. 6 zákona č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok.

¹⁰⁰ KANDALEC, Pavel. Právo obviněného na nahlížení do spisu – se zvláštním zaměřením na vazební řízení. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 3, s. 32–37. ISSN 1210-6348.

¹⁰¹ Návrh nového trestního řádu reflektuje závěry ESLP v § k36 odst. 5: „V souvislosti s rozhodováním o vazbě v přípravném řízení nelze obviněnému a jeho obhájci odepřít nahlédnout do částí trestního spisu, které jsou podstatné pro rozhodnutí o vazbě.“

¹⁰² „Je-li určitá osoba zatčena a zadržena ve kterémkoli stadiu trestního řízení, zajistí členské státy, aby zatčené osobě nebo jejímu právníkovi byly zpřístupněny dokumenty související s daným případem, jež se nachází v držení příslušných orgánů a jež jsou nezbytné pro účinné napadení zákonnosti zatčení či zadržení podle vnitrostátního práva.“

¹⁰³ Takový přezkum umožňuje např. slovenská právní úprava dle § 69 odst. 2 zákona č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok.

spisu, která je podstatná pro rozhodnutí o vazbě. Stejně tak soud příslušný k provádění úkonů v přípravném řízení nemůže odepřít nahlédnutí do spisu v souvislosti s rozhodováním o vazbě, neboť § 65 odst. 2 tr. řádu mu takové oprávnění neposkytuje a bez výslovného zmocnění tak učinit nemůže.¹⁰⁴

2.4. Práva obhajoby související se skončením vyšetřování

V okamžiku, kdy policejní orgán uzná vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, je podle § 166 odst. 1 tr. řádu povinen umožnit obviněnému a jeho obhájci v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. O této možnosti musí být řádně policejním orgánem vyrozuměni, a to nejméně tři dny předem. Možnost prostudovat spisy představuje realizaci práva obviněného na obhajobu, které mu umožňuje, aby se seznámil s výsledky vyšetřování, připravil si způsob své obhajoby pro následné řízení před soudem, a případně učinil návrhy na doplnění vyšetřování.¹⁰⁵ Na základě seznámení se spisem se posléze může obviněný kvalifikovaně vyjádřit k zaslané obžalobě a adekvátně kontradiktorně reagovat v řízení před soudem. V rámci tohoto institutu se promítá jeden z požadavků vyplývajících ze zásady kontradiktornosti pro oblast dokazování, a to možnost vyjádřit se k provedeným důkazům a navrhnout provedení dalších důkazů. Zde se také projevuje úzká spojitost mezi zásadou kontradiktornosti a zásadou zajištění práva na obhajobu, neboť efektivní realizace práv obviněného vyžaduje, aby byl seznámen s obviněním, s důkazy proti němu, a aby měl možnost si náležitě připravit obhajobu. Tento institut nicméně v konečném důsledku napomáhá také k náležitému zjištění skutkového stavu věci a k prověření dodržování zákonných postupů.¹⁰⁶ Obviněný ani jeho obhájce ovšem nejsou povinni využít možnosti prostudovat spis, neboť se jedná o jejich právo. Nevyužijí-li svého práva prostudovat spisy, ač byli na tuto možnost řádně upozorněni, učiní policejní orgán záznam do spisu a postupuje dále, jako by k tomuto úkonu došlo (§ 166 odst. 2 tr. řádu).

Policejní orgán není ovšem povinen návrhy na doplnění vyšetřování přijmout. Dle § 166 odst. 1 věty páté tr. řádu je oprávněn tyto návrhy odmítnout, jestliže je nepovažuje za nutné. Vzhledem k tomu, že tato práva patří k zásadám spravedlivého procesu, musí být případné odmítnutí takových návrhů řádně odůvodněno. Návrh na doplnění vyšetřování může spočívat jak přímo v označení určitého důkazního prostředku či skutečnosti, která má být zjištěna, tak i v prostém návrhu na doplnění vyšetřování bez navržení konkrétního důkazního prostředku.

¹⁰⁴ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 73. s. 492.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 1261.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2154.

Doplnění vyšetřování může spočívat i v opakování vyšetřovacího úkonu, který nebyl proveden v souladu se zákonnými ustanoveními. Na druhé straně pokud policejní orgán dospěje k tomu, že návrhy na doplnění vyšetřování jsou důvodné, doplní vyšetřování v rozsahu, v jakém to považuje za nutné. V takovém případě musí být posléze znovu umožněno obviněnému a jeho obhájci prostudovat spisy a případně učinit další návrhy na doplnění vyšetřování.¹⁰⁷

Obviněnému a jeho obhájci musí být předložen k prostudování celý vyšetřovací spis včetně příloh. Pokud by obviněný nebyl seznámen se všemi důkazy obsaženými ve spisu, jednalo by se o vadu řízení, jež by posléze odůvodnila postup podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. řádu, tj. věc by byla vrácena státnímu zástupci k došetření.¹⁰⁸ V této souvislosti se ESLP zabýval problematikou zatajení důkazů před obhajobou, přičemž dospěl k závěru, že „*jedním z požadavků spravedlivosti ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP je povinnost orgánů činných v trestním řízení seznámit obhajobu se všemi důkazy ve prospěch i neprospěch obviněného (...)*“¹⁰⁹ Problematika zatajení důkazů před obhajobou byla řešena zejména v případech proti Spojenému království, jelikož v akuzačním modelu trestního řízení platila původně zásada, že si strany navzájem před procesem nesdělují své důkazy. Nicméně tato zásada byla posléze pozměněna, kdy v závažných věcech musí obžaloba seznámit obhajobu jednak s důkazy, které zamýšlí použít, a jednak s těmi, které použít nechce, ale mohly by mít význam pro obhajobu. Na druhé straně v kontinentálním systému takový problém nenastal, neboť orgány činné v trestním řízení jsou povinny sbírat a provádět důkazy v neprospěch i ve prospěch obviněného.¹¹⁰ Výše uvedené pravidlo spočívající v právu na seznámení se závažnými důkazy však není ani podle ESLP absolutní. V jakémkoli trestním řízení se totiž mohou objevit kolidující zájmy, jako je národní bezpečnost, potřeba chránit svědky, kterým hrozí msta, nebo potřeba zachovat v utajení určité policejní metody, přičemž tyto zájmy je třeba poměřovat s právy obviněného. V některých případech tak může být nezbytné odeprít obhajobě seznámení se s určitými důkazy, a to za účelem zachování základních práv jiné osoby či ochrany důležitého veřejného zájmu. Přípustná jsou ovšem pouze taková opatření omezující práva obhajoby, která jsou zcela nezbytně nutná. Nicméně ESLP nerozhoduje v takových případech o tom, zda bylo opatření skutečně nezbytně nutné. Úkolem ESLP je totiž posoudit, zda použitý rozhodovací postup v každém případě co nejvíce odpovídal požadavkům kontradiktorního řízení a rovnosti

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 1990, sp. zn. 5 To 46/90, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 15/1991 tr.

¹⁰⁹ Rozhodnutí ESLP Edwards proti Spojenému království ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. 1307/87, bod 36.

¹¹⁰ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 148–149.

zbraní, a zda obsahoval přiměřené záruky na ochranu zájmů obviněného.¹¹¹ Výjimku spadající do rámce vymezeného judikaturou ESLP představuje v českém trestním řízení případ, kdy nejsou obviněnému a jeho obhájci v rámci prostudování spisu předkládány písemnosti obsahující osobní údaje utajeného svědka, neboť se vedou odděleně od trestního spisu podle § 55 odst. 2 tr. řádu.

2.5. Rozhodování soudu o vazbě

Rozhodování soudu v přípravném řízení patří nepochybně mezi nejvýraznější kontradiktorní prvky přípravného řízení, jež ovšem stojí v protikladu s podstatou přípravného řízení jako procesu inkvizičního.¹¹² Ač soud v přípravném řízení rozhoduje i v jiných případech, nejzásadnějším případem je rozhodování soudu o vzetí obviněného do vazby, resp. rozhodování o dalším trvání vazby. Vazba představuje krajní a výjimečné opatření, tj. prostředek ultima ratio, jehož podstata spočívá v dočasném omezení osobní svobody obviněného. Vzhledem k tomu, že vazba je nejzávažnějším trestně procesním zajišťovacím opatřením, které nejintenzivněji zasahuje do osobní svobody obviněného, k rozhodnutí o vzetí do vazby je oprávněn výhradně soud¹¹³. Požadavek na soudní rozhodování se vztahuje rovněž na rozhodování o dalším trvání vazby či o změně důvodů vazby. Způsob rozhodování se odvíjí od konkrétního stadia trestního řízení, v němž je o vazbě rozhodováno, kdy v přípravném řízení¹¹⁴ rozhoduje soudce na návrh státního zástupce, zatímco v řízení před soudem přísluší rozhodovat o všech typech vazebních rozhodnutích pouze soudu bez návrhu státního zástupce. O vzetí obviněného do vazby se rozhoduje usnesením, a to obligatorně ve vazebním zasedání (výjimkou je případ, kdy je o vzetí do vazby rozhodováno v hlavním líčení či veřejném zasedání¹¹⁵).¹¹⁶

Vazební zasedání je zvláštní formou soudního jednání, které je určeno k rozhodování o vazbě za podmínek stanovených zákonem. Vazební zasedání v sobě kombinuje prvky

¹¹¹ Rozhodnutí ESLP Rowe a Davis proti Spojenému království ze dne 16. 2. 2000, stížnost č. 28901/95, body 61–62.

¹¹² JEŽEK, Vladimír. K nahlížení do spisů v přípravném řízení trestním při rozhodování soudu. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 3, s. 49–52. ISSN 1210-6348.

¹¹³ Podle čl. 8 odst. 5 LZPS platí, že „nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu“. Dále také čl. 5 odst. 3 EÚLP. V této souvislosti ESLP v rozhodnutí ve věci Huber proti Švýcarsku ze dne 23. 10. 1990, stížnost č. 12794/87, dospěl k závěru, že „jinou úřední osobou“ není prokurátor, neboť v této předsoudní fázi nemůže vystupovat jako orgán nezávislý na stranách, když se sám může posléze v další fázi řízení stát stranou v trestním řízení.

¹¹⁴ Státní zástupce je oprávněn sám rozhodovat v přípravném řízení pouze v případě, kdy rozhodnutí o vazbě nezasahuje do práv obviněného, tj. rozhoduje pouze v jeho prospěch, např. o propuštění obviněného z vazby.

¹¹⁵ Viz § 73d odst. 1 tr. řádu.

¹¹⁶ GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-451-0. s. 110–112.

neveřejného a veřejného zasedání soudu, neboť je konáno vždy za účasti obviněného, jehož účast ovšem může být zajištěna i prostřednictvím videokonferenčního zařízení, a vždy bez přítomnosti veřejnosti.¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že účelem vazebního zasedání je umožnit obviněnému, aby realizoval své právo na osobní slyšení, nemělo by konání vazebního zasedání bez jeho přítomnosti smysl. Pokud jde o přítomnost státního zástupce a obhájce, jejich účast na vazebním zasedání není nezbytná, avšak o jeho konání musí být vždy vyrozuměni. Nicméně obhájce a státní zástupce mají právo účastnit se vazebního zasedání. Rozhoduje-li soud o vzetí obviněného do vazby mimo hlavní líčení či veřejné zasedání, nebo rozhoduje-li soudce o vzetí do vazby v přípravném řízení, činí tak vždy ve vazebním zasedání. O vzetí obviněného do vazby je tedy obligatorně rozhodováno ve vazebním zasedání (s výjimkou uvedenou výše). V jiných případech je možné rozhodovat ve vazebním zasedání fakultativně¹¹⁸. Naopak není přípustné rozhodnout o vzetí do vazby v neveřejném zasedání bez účasti obviněného.¹¹⁹

Nevyhnutelnou podmínkou ústavní konformity rozhodování o vazbě je dodržení principu kontradiktornosti řízení. Z tohoto principu vyplývá, že orgány činné ve vazebním řízení jsou povinny předestřít obviněnému všechna konkrétní skutková zjištění opodstatňující důvodnost vazby. Další důsledek tohoto principu spočívá v tom, že obviněnému a jeho obhájci musí být umožněno vyjadřovat se ke všem provedeným šetřením a případným provedeným důkazům, a také zpochybňovat a vyvracet skutková tvrzení a důkazy obdobně jako je tomu v hlavním líčení.¹²⁰ Přestože § 73g odst. 3 tr. řádu předpokládá možnost provádění dokazování ve vazebním zasedání, bude prováděno v míře omezené, neboť soud zde zkoumá existenci tzv. důvodného podezření jako jednu z podmínek vzetí obviněného do vazby či jeho ponechání ve vazbě. Účelem vazebního zasedání je umožnit obviněnému, aby se vyjádřil k okolnostem podstatným pro rozhodnutí o vazbě, nikoli provádět dokazování ve stejném rozsahu jako v hlavním líčení.¹²¹ Obviněný má tedy možnost v kontradiktorním řízení uvést důležité okolnosti svědčící pro jeho ponechání na svobodě, resp. pro jeho propuštění a vyjádřit se k existenci konkrétních skutečností, ze kterých je dovozováno naplnění důvodů vazby, či k jiným otázkám důležitým pro rozhodnutí o vazbě.¹²²

¹¹⁷ Tamtéž, s. 127–132.

¹¹⁸ Podle § 73d odst. 3 tr. řádu se „v jiných případech než uvedených v odstavcích 1 a 2 rozhoduje ve vazebním zasedání, jestliže o to obviněný výslovně požádá, nebo soud a v přípravném řízení soudce považuje osobní slyšení obviněného za potřebné pro účely rozhodnutí o vazbě“. Vazební zasedání není třeba konat, i když o jeho konání obviněný výslovně požádal, např. jestliže se jej obviněný následně odmítl zúčastnit či byl obviněný slyšen k vazbě v posledních šesti týdnech.

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 923n.; GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-451-0. s. 110n.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13, bod 20.

¹²¹ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 73. s. 596–597.

¹²² ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 923–940.

Institut vazebního zasedání je součástí českého trestního řízení od 1. 1. 2012, kdy se stala účinnou novela trestního řádu provedená zákonem č. 459/2011 Sb. Legislativce tímto s jistou časovou prodlevou reagoval na četné nálezy Ústavního soudu¹²³ ve vazebních otázkách navazující na čl. 5 odst. 4 EÚLP a judikaturu ESLP ohledně práva obviněného být slyšen, které je považováno za jednu ze základních procesních záruk v případech omezení svobody. Z důvodové zprávy k zákonu č. 459/2011 Sb. vyplývá, že smyslem vazebního zasedání je slyšet obviněného a vyslechnout argumenty obhajoby a provést k tomu potřebná šetření a případně i důkazy.

Podle čl. 5 odst. 4 EÚLP platí, že „každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné“. Toto ustanovení opravňuje zatčenou či zadrženou osobu k podání návrhu na řízení, ve kterém soud přezkoumá dodržování procesních a hmotněprávních podmínek nezbytných pro zákonnost zbavení svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 EÚLP. Ačkoli řízení podle čl. 5 odst. 4 EÚLP nemusí vždy poskytovat stejné záruky, které jsou vyžadovány v čl. 6 odst. 1 EÚLP pro trestní nebo občanskoprávní řízení, musí mít toto řízení přesto charakter soudního jednání a musí poskytovat záruky přiměřené povaze příslušného druhu zbavení svobody. V případě, že se jedná o osobu, jejíž zbavení svobody spadá pod čl. 5 odst. 1 písm. c) EÚLP, je vyžadováno konání slyšení.¹²⁴ Toto soudní jednání musí být kontradiktorní, což za běžných okolností znamená zastoupení obhájcem a případně možnost dát předvolat a vyslechnout svědky.¹²⁵ Tímto ESLP jednoznačně vyjádřil, že obviněný musí být takovému soudnímu jednání osobně přítomen a soudem slyšen. Z judikatury ESLP dále vyplývá, že toto řízení musí být nejen kontradiktorní, ale musí vždy zaručovat i rovnost zbraní mezi stranami, tj. mezi státním zástupcem a osobou zbavené svobody. Zásada rovnosti zbraní přitom vyžaduje, aby měla každá ze stran přiměřenou možnost přednést argumenty za podmínek, které ji nebudou stavět do podstatné nevýhody ve srovnání s protistranou.¹²⁶ Z čl. 5 odst. 4 EÚLP tedy vyplývá požadavek, aby byla dotčené osobě nějakým způsobem poskytnuta výhoda kontradiktorního řízení.¹²⁷ Ačkoli čl. 5 odst. 4 nevyžaduje, aby bylo o zákonnosti vazby rozhodováno ve více stupních, za předpokladu, že

¹²³ Zejména nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04, publikovaný pod č. 239/2005 Sb.

¹²⁴ Rozhodnutí ESLP Assenov a ostatní proti Bulharsku ze dne 28. 10. 1998, stížnost č. 24760/94, bod 162. Dále rozhodnutí ESLP Schiesser proti Švýcarsku ze dne 4. 12. 1979, stížnost č. 7710/76, bod 30; rozhodnutí ESLP Megyeri proti Německu ze dne 12. 5. 1992, stížnost č. 13770/88, bod 22.

¹²⁵ Rozhodnutí ESLP Husák proti České republice ze dne 4. 12. 2008, stížnost č. 19970/08.

¹²⁶ Rozhodnutí ESLP Crabtree proti České republice ze dne 25. 2. 2010, stížnost č. 41116/04, bod 41.

¹²⁷ Rozhodnutí ESLP Sanchez-Reisse proti Švýcarsku ze dne 21. 10. 1986, stížnost č. 9862/82, bod 51.

konkrétní vnitrostátní úprava umožňuje podání opravného prostředku, musí být při rozhodování o opravném prostředku obviněnému poskytnuty stejné záruky jako při rozhodování v prvním stupni.¹²⁸ Kupříkladu česká právní úprava umožňuje podat proti rozhodnutí o vazbě stížnost dle § 74 odst. 1 tr. řádu, přičemž na rozhodování o takové stížnosti se obdobně užijí ustanovení o vazebním zasedání dle § 73d až 73g tr. řádu.

K nedostatkům tehdejší české právní úpravy se vyjádřil ESLP mimo jiné v rozhodnutí ve věci Husák proti České republice. V tomto případě stěžovatel namítal, že v řízeních o jeho žádostech o propuštění z vazby soudy rozhodovaly (podle tehdejší právní úpravy) v rámci neveřejného zasedání, a tedy bez možnosti být slyšen. V této souvislosti ESLP dospěl k závěru, že záruky vyplývající z čl. 5 odst. 4 EÚLP se vztahují nejen na řízení o prodloužení vazby, ale také na řízení, ve kterém se posuzují žádosti o propuštění na svobodu, pakliže se týkají otázky zákonnosti vazby. Vztahují se tedy na všechna řízení, jejichž předmětem je přezkum zákonnosti vazby. Dále ESLP zdůraznil, že obviněný má právo být slyšen jako procesní strana za účelem zjištění jeho názoru na věc, a nikoli k získání dalšího důkazu. Nicméně připustil, že obviněný nemusí být slyšen pokaždé, když je rozhodováno o zákonnosti vazby. V daném případě však ESLP zohlednil, že mezi rozhodnutím o vzetí do vazby a dalšími rozhodnutími o vazbě uplynula doba v řádu několika měsíců, a tudíž nebyly splněny požadavky vyplývající z čl. 5 odst. 4 EÚLP.¹²⁹

Ve věci Krejčíř proti České republice stěžovatel namítal, že vzetí do vazby nemůže být nařízeno na základě písemností, s nimiž se obhajoba nemohla seznámit, a že se stížnostní soud nemůže opírat o nové důkazy a skutečnosti, aniž by mu byla dána možnost přednést své argumenty. Jednou ze záruk vyplývajících z čl. 5 odst. 4 EÚLP je právo být skutečně slyšen soudcem, jemuž je podána stížnost ve vazební věci. K tomu ESLP poznamenal, že toto ustanovení nevyžaduje ve všech případech, kdy je o vazbě obviněného rozhodnuto po jeho vyslechnutí soudem v prvním stupni, aby byl obviněný vyslechnut i stížnostním soudem. Při posuzování, zda řízení poskytuje nezbytné záruky, je však třeba přihlídnout ke zvláštní povaze okolností, za kterých probíhá. V tomto případě, kdy si stížnostní soud vyžádal od státního zástupce doplnění spisu a v rozhodnutí o stížnosti proti vzetí do vazby zásadním způsobem rozvedl a konkretizoval vazební důvody, a kdy stěžovatel nemohl předvídat, o které konkrétní okolnosti soud své rozhodnutí opře, měl být před rozhodnutím stížnostním soudem vyslechnut. K porušení čl. 5 odst. 4 EÚLP dále došlo i z důvodu, že soud opřel svůj závěr o správnosti rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě v neveřejném zasedání na

¹²⁸ Rozhodnutí ESLP Toth proti Rakousku ze dne 12. 12. 1991, stížnost č. 11894/85, bod 84.

¹²⁹ Rozhodnutí ESLP Husák proti České republice ze dne 4. 12. 2008, stížnost č. 19970/08, body 43–45.

základě skutečností vyplývajících z protokolu o výpovědi svědka, s jehož obsahem se obhajoba nemohla před vydáním rozhodnutí seznámit. Nadto se ani nekonalo jednání, kde by se k takovým skutečnostem mohl stěžovatel vyjádřit.¹³⁰

V rozhodnutí ve věci Vecek proti České republice ESLP podotkl, že obviněný jakožto účastník řízení má právo na to, aby byl seznámen se závěry státního zastupitelství a s podanou stížností státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění na svobodu, a aby se mohl k vazbě vyjádřit za totožných podmínek jako státní zástupce. V situaci, kdy stížnostní soud bez vyslechnutí obviněného zrušil rozhodnutí, kterým původně bylo vyhověno žádosti obviněného o propuštění na svobodu, a to na základě stížnosti státního zástupce, která nebyla obviněnému doručena, zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní vyžadovaly provedení osobního slyšení obviněného. Řízení o této stížnosti proběhlo zcela bez vědomí obviněného, neboť v první řadě nebyla obhajobě doručena stížnost státního zástupce, v důsledku čehož se k ní nemohla vyjádřit, a obviněný ani nebyl stížnostním soudem vyslechnut. Právo na kontradiktorní řízení tak bylo porušeno tím, že stěžovatel nebyl žádným způsobem informován o tom, že bude rozhodováno o vazbě.¹³¹

Lze uzavřít, že podle čl. 5 odst. 4 EÚLP je kontradiktorní řízení ovládáno procesními zárukami pro obviněného, které zahrnují rovnost zbraní, možnost vznést argumenty proti ponechání ve vazbě a možnost nahlédnout do spisu natolik, aby mohl vyvracet důvody pro trvání vazby. Z judikatury ESLP vyplývá, že právo obviněného na osobní slyšení je nezbytné respektovat nejen při rozhodování o vzetí do vazby, ale rovněž při rozhodování o jejím dalším trvání.¹³²

Z ustálené judikatury Ústavního soudu navazující na judikaturu ESLP vyplývá, že na řízení, ve kterých je přezkoumávána důvodnost dalšího trvání vazby, je třeba vztáhnout stejné požadavky, které jsou kladeny na prvotní rozhodování o zbavení osobní svobody, a to bez ohledu na to, zda se řízení koná na návrh státního zástupce či z úřední povinnosti. Není tedy rozhodné, zda se jedná o žádost obviněného o propuštění z vazby či o periodické rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě. Rozhodující pro povinnost osobního slyšení obviněného soudem je totiž časový odstup, který uplynul od posledního osobního slyšení, či mimořádné okolnosti, které by činily slyšení obviněného nezbytným. Obviněnému proto musí být umožněno v určitých časových intervalech být k trvání vazby slyšen. Není ale nezbytné konat osobní slyšení obviněného v jakémkoli řízení, jestliže byl k důvodům vazby slyšen v nedávné

¹³⁰ Rozhodnutí ESLP Krejčíř proti České republice ze dne 26. 3. 2009, stížnost č. 39298/04, body 116–120.

¹³¹ Rozhodnutí ESLP Vecek proti České republice ze dne 21. 2. 2013, stížnost č. 3252/09.

¹³² DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 73. s. 588.

době. Z tohoto důvodu je nutné sledovat nikoliv „typ“ řízení, ale výše uvedený časový interval. Maximálním časovým intervalem mezi jednotlivými osobními slyšeními obviněného ve vazebních řízeních je podle Ústavního soudu a obdobně také dle judikatury ESLP¹³³ doba v řádu několika týdnů.¹³⁴

V nedávné době Ústavní soud posuzoval otázku porušení principu kontradiktornosti při rozhodování o vazbě, přičemž stanovil minimální standard pro uplatnění kontradiktornosti řízení při rozhodování ve vazebních věcech a současně shrnul své již dříve judikované závěry. V dané věci stěžovatel namítal, že jemu ani jeho obhájkyňi nebyl doručen návrh na rozhodnutí o prodloužení vazby, přičemž nebylo konáno ani vazební zasedání. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že *„právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces ve věci zbavení osobní svobody“*. Ústavní soud podotkl, že právo na osobní slyšení ve vazebním řízení zaručuje i čl. 38 odst. 2 LZPS. Vzhledem k tomu, že čl. 8 odst. 5 LZPS mimo jiné vyžaduje, aby rozhodnutí o vzetí do vazby činil soud, uplatní se v těchto řízeních také procesní práva zaručená hlavou pátou Listiny základních práv a svobod a práva vyplývající z čl. 5 a 6 EÚLP. Ústavní soud, stejně jako ESLP, dospěl k závěru, že z čl. 5 odst. 4 EÚLP nelze automaticky ve všech případech rozhodování o dalším trvání vazby dovozovat povinnost plného uplatňování všech záruk spravedlivého trestního procesu ve smyslu čl. 6 EÚLP. Ačkoli se principy spravedlivého procesu (včetně kontradiktornosti) uplatní i v řízení, v němž je rozhodováno o vazbě, lze připustit, že takové záruky mohou být v tomto řízení proporčně nižší, nesmí být ovšem výrazně nižší. Při posuzování, zda byl naplněn princip kontradiktornosti (slyšení obviněného), je třeba posuzovat každý případ individuálně podle konkrétních okolností. A také podle toho, zda byla uvedena nová relevantní skutečnost či zda byla vznesena konkrétní námitka, jejíž prokázání by reálně mohlo zvrátit opodstatněnost vazby a ze které by vyplývala nutnost osobního slyšení obviněného. Soud, který rozhoduje o dalším trvání vazby podle § 72 tr. řádu, je povinen sdělit obviněnému, že bude o jeho vazbě rozhodováno, a současně mu vytvořit prostor pro účinné vznesení námitek a pro vznesení požadavku na konání vazebního zasedání, přičemž obviněný musí být o tomto poučen. Ústavní soud dospěl k závěru, že *„minimálním ústavněprávním standardem v těchto situacích je, aby obviněnému*

¹³³ Např. v rozhodnutí ESLP Knebl proti České republice ze dne 28. 10. 2010, stížnost č. 20157/05, poznamenal, že čl. 5 odst. 4 EÚLP přiznává zadrženému právo na přezkoumání zákonnosti jeho vazby v „přiměřených časových intervalech“, přičemž v takových intervalech musí být rovněž možné realizovat právo na vyslechnutí soudcem, kterému byl předložen opravný prostředek proti vazbě.

¹³⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 3326/13.

bylo umožněno uplatnit právo žádat o konání vazebního zasedání a tohoto vazebního zasedání se případně zúčastnit“. I přes skutečnost, že soud v rozporu se zákonem nedoručí návrh na prodloužení vazby obviněnému ani jeho obhájci, nemusí ještě dojít k porušení základních práv, a to za předpokladu, že jsou dány specifické skutečnosti. Zejména pokud z okolností projednávané věci vyplývá, že obviněný byl poučen o právu žádat konání vazebního zasedání. V daném případě stěžovatel byl, ač nestandardně, poučen o této možnosti, které nejenže nevyužil, ale dokonce se jí výslovně vzdal. V takovém případě je pak možné od osobního slyšení obviněného upustit. Přestože tedy skutečně nebyl stěžovateli ani jeho obhájce doručen návrh na rozhodnutí o prodloužení vazby, nedošlo k porušení jeho základních práv, neboť byl soudem poučen o právu žádat konání vazebního zasedání.¹³⁵

Pokud jde o povinnost soudu zasílat obviněnému návrh na prodloužení vazby, Ústavní soud se věnoval této problematice v nálezu sp. zn. II. ÚS 3689/17 ze dne 26. 1. 2018. V dané věci nebyl stěžovateli zaslán návrh státní zástupkyně na jeho ponechání ve vazbě. Ač ustanovení § 73d odst. 3 tr. řádu umožňuje, aby za účelem rozhodnutí o další vazbě nebyl obviněný slyšen a nebylo konáno vazební zasedání, vždy je nutné, aby byl obviněný vyrozuměn o takovém návrhu státního zástupce. Vyrozumění přitom musí obsahovat poučení obviněného, že může požádat o konání vazebního zasedání. I přesto, že by obviněný byl vyrozuměn o návrhu na prodloužení vazby, avšak příslušné poučení by absentovalo, jednalo by se o závažné pochybení a zásah do základních práv. Ovšem v případě, kdy by nebyl obviněnému doručen návrh na ponechání ve vazbě, čímž by došlo k porušení formálních procesních postupů, stále by bylo možné tuto vadu zhojit, pokud by se za účasti obviněného konalo vazební zasedání, na kterém by mohl vznášet proti návrhu námitky. Tím by byl princip kontradiktornosti řízení respektován.¹³⁶

Od osobního slyšení obviněného je dále možné upustit pouze v případě, kdy obviněný výslovně takový výsledek odmítl, nebo existovala objektivně nepřekonatelná překážka bránící výslechu, anebo pokud by k dalšímu rozhodování soudu došlo bezprostředně poté, co již byl obviněný k vzetí do vazby či k jejímu trvání soudem vyslechnut. Za výjimečných okolností je ovšem možné zhojit nedostatek osobního slyšení tím, že krátce po vydání rozhodnutí se uskuteční osobní slyšení obviněného soudem. Vzhledem k tomu, že soud rozhodující o dalším trvání vazby je povinen umožnit obviněnému, aby mohl využít svého práva domáhat se konání vazebního zasedání, musí ho informovat o tom, že bude rozhodovat o dalším trvání vazby. Pokud tedy příslušný soud neinformuje obviněného o tom, že bude rozhodováno o dalším trvání

¹³⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 2. 2024, sp. zn. I. ÚS 306/24.

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 1. 2018, sp. zn. II. ÚS 3689/17.

vazby, nebo případně o tom, kdy se tak stane, a neposkytne mu lhůtu k vyslovení požadavku na konání vazebního zasedání, pak mu znemožňuje uplatnit jeho právo žádat o konání vazebního zasedání a zúčastnit se jej. Co se týče časového odstupu mezi jednotlivými osobními slyšeními obviněného, Ústavní soud zdůraznil, že pokud je taková prodleva delší než 6 týdnů a obviněný požádá o konání vazebního zasedání, je nutné vazební zasedání konat, pakliže nenastanou podmínky uvedené v § 73d odst. 3 tr. řádu. Vzhledem k tomu, že čl. 8 odst. 2 LZPS se vztahuje na každé zbavení osobní svobody, musí i prodloužení vazby odpovídat kautelám zaručeným v tomto ustanovení, podle nichž nikdo nesmí být zbaven svobody jinak než způsobem, který stanoví zákon. A právě zákon stanoví jasná pravidla pro konání osobního slyšení obviněného. Nedodržení těchto pravidel proto musí mít stejný důsledek jako např. při nedodržení zákonných lhůt pro prodloužení vazby, kdy takovým důsledkem je propuštění obviněného z vazby.¹³⁷

2.6. Neodkladné a neopakovatelné úkony

Velmi diskutovanou problematikou, která se opakovaně stala předmětem rozhodování před ESLP a také před Ústavním soudem ČR, je otázka použitelnosti protokolů o výpovědi svědka v hlavním líčení, jehož výslech byl proveden jako neodkladný či neopakovatelný úkon podle § 158a tr. řádu v rámci přípravného řízení. V judikatuře ESLP se v tomto smyslu hovoří o výpovědi tzv. nepřítomného svědka, který nebyl vyslechnut za přítomnosti obviněného či jeho obhájce, a ti tak neměli možnost klást otázky. Jedná se tedy o svědka, který nebyl nikdy vyslechnut kontradiktorně. Tato problematika naráží na právo obviněného vyslýchat svědky podle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP, a tedy i na právo na spravedlivý proces.¹³⁸

Ustanovení § 158a tr. řádu se vztahuje pouze na postup před zahájením trestního stíhání, čili pokud je při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zjišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce. Co se rozumí neodkladným a neopakovatelným úkonem, je definováno v § 160 odst. 4 tr. řádu. Neodkladný úkon se vztahuje k okamžiku zahájení trestního stíhání, jelikož se jedná o takový úkon, který vzhledem k nebezpečí zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Zatímco

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 4. 2023, sp. zn. IV. ÚS 222/23.

¹³⁸ Podmínky pro použití protokolů o těchto úkonech v hlavním líčení jako důkazu a související požadavky plynoucí z judikatury ESLP a Ústavního soudu budou rozebrány v kapitole této práce, která se věnuje dokazování v hlavním líčení.

neopakovatelným úkonem je úkon, který nebude možno před soudem provést. Neopakovatelný úkon je tedy vztahován až k řízení před soudem. Povahu těchto úkonů je však nutné posuzovat vždy podle okolností konkrétního případu.¹³⁹ V protokolu je proto třeba uvést konkrétní skutečnosti, na základě kterých byl úkon za neodkladný či neopakovatelný považován (§ 160 odst. 4 *in fine* tr. řádu), aby mohlo být případně v hlavním líčení posouzeno, zda byly pro tyto úkony splněny podmínky.

O tom, zda jsou splněny podmínky pro provedení výslechu svědka či rekognice jako neodkladného či neopakovatelného úkonu za účasti soudce dle § 158a tr. řádu, rozhoduje na základě informací podaných policejním orgánem státní zástupce, který v kladném případě posléze navrhne provedení úkonu příslušnému soudci. Soudce o tomto návrhu nerozhoduje, neboť je návrhem státního zástupce vázán a nepřisluší mu přezkoumávat, zda je úkon neodkladný či neopakovatelný. Soudce jakožto nestranný a nezávislý subjekt v takovém případě odpovídá pouze za zákonnost provedení úkonu, přičemž k tomu cíli může do průběhu úkonu zasahovat. Zda se skutečně jednalo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon, bude následně soudem přezkoumáváno až v hlavním líčení při rozhodování o použití protokolu o daném úkonu jako důkazu.¹⁴⁰

Přestože má soudce účastníci se tohoto úkonu odpovídat za zákonnost jeho provedení, náleží mu k tomu velmi omezená oprávnění. K zachování zákonnosti provedení úkonu je oprávněn zasáhnout pouze do procesního postupu orgánu, který bude úkon provádět, např. do způsobu provádění výslechu či způsobu kladení otázek (např. zákaz sugestivních a kapciózních otázek). Soudce nicméně není oprávněn výslech vést ani klást svědkovi otázky. Vzhledem k tomu, že je výslech svědka prováděn ještě před zahájením trestního stíhání, čili ve fázi trestního řízení, kde zatím ještě nefiguruje obviněný, který by sám nebo prostřednictvím obhájce mohl realizovat svá práva, je smyslem účasti soudce při provádění úkonu právě garance zákonnosti a objektivit.¹⁴¹ V této souvislosti je také třeba upozornit na skutečnost, že soudce nezajišťuje ani kontradiktorní provedení výslechu.¹⁴²

K účasti soudce při výslechu svědka provedeného jako neodkladný úkon se vyjádřil také ESLP, jenž jeho účast sice považuje za opatření zaručující zákonný postup, avšak neumožňuje ověřit hodnověrnost svědka ani obsah jeho výpovědi. Přítomný soudce totiž v okamžiku

¹³⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2076–2077.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 1976–1980.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² ŘÍHA, Jiří. Vybrané aspekty použitelnosti protokolů o dřívějších svědeckých výpovědích v hlavním líčení s ohledem na judikaturu ESLP. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-287-5. s. 234–235.

výslechu v této fázi řízení neví nic o věci či o osobnosti svědka, natož o skutečnostech týkajících se jeho hodnověrnosti, na které může později upozornit obžalovaný či ostatní svědci. Podle ESLP se tedy nejedná o opatření, které by mohlo nahradit právo obžalovaného vyslechnout ty, kteří ho obviňují.¹⁴³ Naproti tomu v pozdějších rozhodnutích např. ve věci Štulíř proti České republice ESLP dospěl k závěru, že účast (a dohled) soudce při výslechu svědkyně ve smyslu § 158a tr. řádu zajistila nejen zákonnost úkonů prováděných policií, ale tento postup představoval jednu z procesních záruk chránících právo na spravedlivý proces. Zopakoval ovšem, že tento postup plně nenahrazuje právo obžalovaného vyslechnout ty, kteří ho obviňují.¹⁴⁴ Obdobný závěr ESLP zaujal také v rozhodnutí ve věci Bátěk a ostatní proti České republice ze dne 12. 1. 2017, stížnost č. 54146/09.

Pokud jde o nedostatky této právní úpravy, Říha je spatřuje mimo jiné v tom, že soudce, který se účastnil úkonu ve smyslu § 158a tr. řádu, není následně vyloučen z dalšího rozhodování ve věci. Další nedostatek podle něj spočívá v možnosti provést neopakovatelný úkon bez přítomnosti obviněného či jeho obhájce v situaci, kdy by orgány činné v trestním řízení mohly vyčkat s jeho provedením až po zahájení trestního stíhání, ale tyto orgány tak neučiní, a v důsledku toho dojde ke zkrácení práv obviněného.¹⁴⁵ V takovém případě se dle mého názoru policejní orgán, potažmo státní zástupce vystavují riziku, že soud v hlavním líčení shledá, že nebyly splněny podmínky pro provedení výslechu svědka jako neopakovatelného úkonu, a § 211 odst. 2 písm. b) tr. řádu o přečtení protokolu tudíž nebude možné použít.

De lege ferenda lze uvažovat nad zavedením opatření, které by do jisté míry vyvažovalo ztížené podmínky obhajoby, čímž by bylo povinné pořízení videozáznamu výslechu svědka prováděného jako neodkladný úkon dle § 158a tr. řádu. Takové opatření by umožnilo, aby byla posouzena věrohodnost svědka a jeho výpovědi, neboť by bylo možné nahrávku při hlavním líčení přehrát a případně věrohodnost zpochybnit. Další možností, která by pravděpodobně byla schopna posílit procesní záruky obhajoby, je ustanovení obhájce zatím neznámému obviněnému, jenž by hájil jeho práva a který by tak na rozdíl od soudce jakožto garanta objektivit a nestrannosti mohl přispět ke kontradiktornímu provedení výslechu, neboť by mohl vyslýchanému klást otázky. V současné době právní úprava nevyžaduje při tomto úkonu ani povinnou účast státního zástupce, ačkoli je to právě státní zástupce, na jehož návrh se daný úkon provádí. Domnívám se, že s ohledem na význam tohoto úkonu pro budoucí použití při dokazování v hlavním líčení by byla obligatorní účast státního zástupce rovněž žádoucí.

¹⁴³ Rozhodnutí ESLP Tseber proti České republice ze dne 22. 11. 2012, stížnost č. 46203/08, bod 62.

¹⁴⁴ Rozhodnutí ESLP Štulíř proti České republice ze dne 12. 1. 2017, stížnost č. 36705/12.

¹⁴⁵ ŘÍHA, Jiří, op. cit. sub 142. s. 234–235.

3. Projevy zásady kontradiktornosti v řízení před soudem

Jak již bylo uvedeno v předchozí části této diplomové práce, zásada kontradiktornosti se neuplatňuje ve všech stádiích trestního řízení a při všech procesních úkonech stejně intenzivně. Z povahy věci kontradiktornost nachází nejširší uplatnění v soudní fázi trestního řízení, resp. v hlavním líčení, neboť kontradiktornost tvoří samotnou podstatu tohoto stadia.¹⁴⁶ Podle Repíka kontradiktornost ovládá každý soudní proces, neboť podstatou procesu je právě konfrontace dvou stran. Kontradiktornost se přitom týká všech aspektů procesu a všech úkonů, nikoli pouze dokazování. Přestože se při argumentaci kontradiktornost uplatňuje v průběhu celého řízení, její těžiště se nachází především v hlavním líčení. V tomto smyslu mezi kontradiktorní projevy patří zejména právo podávat návrhy a vyjadřovat se k návrhům druhé strany, právo na závěrečnou řeč a v případě obžalovaného právo posledního slova.¹⁴⁷

Ač je hlavní líčení stadiem fakultativním, jedná se o nejdůležitější stadium trestního řízení, v němž by mělo být také položeno těžiště dokazování, neboť právě v hlavním líčení se rozhoduje o vině a trestu jako o nejvýznamnější otázce trestního řízení. Kromě zásady kontradiktornosti nalézají v hlavním líčení nejširšího uplatnění i další základní zásady trestního řízení, a to zejména zásada obžalovací, zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. Právě v hlavním líčení, pokud je konáno, by mělo dojít k dosažení účelu trestního řízení, jímž je zejména náležité zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů. Naproti tomu předcházející fáze trestního řízení, tj. přípravné řízení a předběžné projednání obžaloby, mají být pouze přípravou k hlavnímu líčení.¹⁴⁸ Fáze trestního řízení bezprostředně navazující na hlavní líčení jsou stadia opravná a vykonávací. V těchto stádiích se uplatňuje kontradiktornost (pokud vůbec) v podstatně menší míře než v hlavním líčení. Lze také říci, že čím více je hlavní líčení kontradiktornější, tím je trestní řízení spravedlivější.¹⁴⁹

V opravném stadiu se uplatňuje jistá míra kontradiktornosti, a to v závislosti na uplatnění apelačního a kasačního principu.¹⁵⁰ Ústavní soud dovozuje kontradiktornost dokonce v řízení o povolení obnovy, kdy je třeba vycházet ze specifické povahy tohoto mimořádného opravného prostředku, jehož účelem je odstranit nedostatky skutkového rázu. Přestože se v obnovovacím řízení nejedná o meritu trestního řízení (o vině a trestu), je toto řízení svým charakterem v řadě aspektů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé. Dokazování, které je prováděno v obnovovacím řízení, se podle Ústavního soudu nemůže

¹⁴⁶ PELC, Vladimír, op. cit. sub 20.

¹⁴⁷ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 147.

¹⁴⁸ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kolektiv, op. cit. sub 6. s. 523–526.

¹⁴⁹ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 294–295.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 295.

vymykat zásadě volného hodnocení důkazů ani zásadám ústnosti a bezprostřednosti, přičemž důkazní řízení musí mít kontradiktorní charakter, který však nemůže být zajištěn v neveřejném zasedání. Z tohoto důvodu má Ústavní soud za to, že na rozhodování soudu druhého stupně o stížnosti dle § 286 odst. 3 tr. řádu je třeba přiměřeně aplikovat zásady ovládající odvolací řízení, pokud jde o provádění a hodnocení důkazů odvolacím soudem a o jeho vlastní rozhodnutí o meritu věci. Pokud tedy soud druhého stupně rozhoduje o stížnosti proti rozhodnutí o povolení obnovy řízení, může napadené rozhodnutí zrušit a sám návrh na povolení obnovy zamítnout pouze ve veřejném zasedání, jinak by se jednalo o závažný rozpor s požadavkem kontradiktornosti procesu a dokazování.¹⁵¹ V několika svých nálezech tento závěr Ústavní soud aplikoval i v případech, kdy soud prvního stupně návrh na povolení obnovy řízení jako nedůvodný zamítl, přičemž následně došlo soudem druhého stupně v neveřejném zasedání k zamítnutí stížnosti proti prvostupňovému rozhodnutí o zamítnutí návrhu.¹⁵² Tento názor však později Ústavní soud přehodnotil ve stanovisku pléna Pl. ÚS - st. 47/18 ze dne 25. 9. 2018.¹⁵³

Lze se setkat také s názorem některých autorů¹⁵⁴, kteří dovozují kontradiktornost rovněž v rámci vykonávacího řízení, což však podle Pelce může být problematické.¹⁵⁵ Ústavní soud při znalosti specifik vykonávacího řízení, jehož součástí je také rozhodování o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody či jeho zbytku podle § 327 tr. řádu, nicméně poznamenal, že ani v takovém řízení nelze rezignovat na institucionální záruky spravedlivého procesu, jehož základem jsou práva uvedená v čl. 38 odst. 2 LZPS. Proto je nutné i v takovém případě aplikovat závěry Ústavního soudu ohledně práva na přítomnost u jednání a práva vyjádřit se k prováděným důkazům.¹⁵⁶ Přestože tedy nalezneme určité kontradiktorní prvky i v rámci vykonávacího řízení, jedná se zcela jistě o nejméně kontradiktorní stadium trestního řízení.

¹⁵¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 608/10.

¹⁵² Např. nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 1377/16.

¹⁵³ Ústavní soud konstatoval, že „*zamítne-li soud v neveřejném zasedání jako nedůvodnou stížnost [§ 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu] proti rozhodnutí, kterým se zamítá návrh na povolení obnovy řízení [§ 283 písm. d) tr. řádu] v situaci, kdy již sám dokazování neopakuje, popř. nedoplňuje, nejde o porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 LZPS*“. Stížnostní soud nemusí k projednání stížnosti proti rozhodnutí, kterým byl zamítnut návrh na povolení obnovy řízení pro nedůvodnost, nařídít veřejné zasedání. Pokud ovšem nedojde k přehodnocení nálezcím soudem zjištěného skutkového stavu způsobem ovlivňujícím jeho právní závěry.

¹⁵⁴ Např. BRUNOVÁ, Markéta; POLANSKÝ, Ivo. Kontradiktornost ve vykonávacím řízení trestním – řízení o přerušení a upuštění od výkonu trestu. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 5, s. 36–39. ISSN 1210-6348.

¹⁵⁵ PELC, Vladimír, op. cit. sub 20.

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 2307/15, bod 16.

3.1. Úloha soudu v řízení před soudem

Role soudu a stran v řízení před soudem jsou jedním z odlišujících kritérií mezi kontinentálním (inkvizičním) modelem trestního procesu a adverzárním modelem trestního procesu. V kontinentálním systému je soud vázán zejména zásadou materiální pravdy, resp. zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností a zásadou vyhledávací, kdy pro tento model je typická aktivní úloha soudu, jenž mimo jiné také určuje průběh hlavního líčení (tzv. judge led model). Zatímco v adverzárním modelu trestního řízení, tedy v systému angloamerického práva zastává soud roli spíše pasivní, neboť je jakýmsi nestranným arbitrem rozhodujícím spor dvou stran a garantem spravedlivého procesu, kdy jsou to právě strany, které v tomto modelu objasňují skutkový stav a určují směr dokazování (tzv. party driven model).¹⁵⁷ Obdobně jako z EÚLP ani z judikatury ESLP nevyplývá pro smluvní státy požadavek na zavedení určitého konkrétního modelu trestního řízení, nevyplývají z nich (s výjimkou nestrannosti a nezávislosti) ani žádné požadavky na postavení a úlohu soudce v hlavním líčení.¹⁵⁸

Vzhledem k tomu, že české trestní řízení vychází z kontinentálního (inkvizičního) modelu trestního řízení, byť obohaceno o prvky procesu akusačního (adverzárního), soud stále v řízení před soudem, resp. v hlavním líčení zastává velmi dominantní postavení.¹⁵⁹ Soud má v rámci hlavního líčení celou řadu oprávnění, ať už se jedná o určování samotného průběhu hlavního líčení či provádění dokazování, v jehož rámci je kupříkladu pouze soud oprávněn provést výslech obžalovaného, dále činí vhodná opatření k ochraně svědka a k utajení jeho totožnosti atd. Pokud jde o samotné provádění dokazování, zastává podle platné právní úpravy rozhodující roli rovněž soud.

Nicméně role soudu není při dokazování výlučná, neboť trestní řád s jistou aktivitou stran počítá. Ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu stanovuje orgánům činným v trestním řízení, aby za součinnosti stran postupovaly tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy, přičemž státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. Na základě tohoto ustanovení a dále

¹⁵⁷ MULÁK, Jiří. Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení. Online. *Paneurópske právnické listy*. 2020, roč. III., č. 1. ISSN 2644-450X. Dostupné z: <https://www.paneuropskepravnickelisty.sk/index.php/mulak-j/>. [cit. 2024-12-14].

¹⁵⁸ MIČKAL, Martin. Základní zásady a rekodifikace trestního práva procesního. In: JELÍNEK, Jiří (ed.) *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-155-7. s. 78.

¹⁵⁹ MIČKAL, Martin. Úloha soudce a aktivita stran při provádění výslechu svědka v řízení před soudem. *Trestní právo*. 2018, roč. XXII., č. 1, s. 13–20. ISSN 1211-2860.

dle § 180 odst. 3 a § 203 odst. 1 věty druhé a třetí tr. řádu dochází k posílení postavení stran v řízení před soudem, neboť jsou oprávněny důkazy nejen navrhopvat či předkládat, ale některé strany mají také právo žádat, aby samy provedly důkaz. Ačkoli je to státní zástupce, kdo je povinen dokazovat v řízení před soudem vinu obžalovaného, soud tímto není zbaven povinnosti doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí, a proto konečnou odpovědnost za provedení všech důkazů potřebných pro rozhodnutí, a tedy za úplnost a správnost zjištění skutkového stavu nese stále soud. České trestní řízení tudíž nadále zůstává svou povahou inkvizičním, resp. inkvizičně-obžalovacím procesem (tzv. osvícenou inkvizicí) se zřetelnými kontradiktorními prvky.¹⁶⁰

Rozhodující postavení v rámci dokazování tedy náleží i nadále soudu, neboť podle obecného pravidla uvedeného v § 203 odst. 1 tr. řádu platí, že dokazování provádí předseda senátu. Současně trestní řád v témže ustanovení předpokládá formulaci „*nestanoví-li zákon jinak*“ výjimku z tohoto obecného pravidla. Taková výjimka, kdy dokazování případně neprovádí předseda senátu, je uvedena v § 215 odst. 2 tr. řádu. Předseda senátu je také oprávněn uložit provedení jednotlivého důkazu za podmínek § 180 odst. 3 tr. řádu státnímu zástupci. Stále se však jedná o provedení jednotlivého důkazu, nikoli celého dokazování či jeho podstatné části. Tato možnost předsedy senátu vůči státnímu zástupci vyplývá z povinnosti státního zástupce prokazovat vinu obviněného. Naproti tomu ve vztahu k obžalovanému či obhájci takovým oprávněním předseda senátu nedisponuje, tudíž jim nemůže jako státnímu zástupci uložit provedení důkazu, a to i přesto, že by se jednalo o důkaz, který byl navržen či předložen obžalovaným nebo jeho obhájcem. Nicméně aktivita či pasivita státního zástupce anebo případně obhajoby v důkazním řízení nezbavuje soud v souladu se zásadou vyhledávací povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.¹⁶¹ Tam, kde bude třeba doplnit dokazování potřebné k náležitému objasnění věci, je dále předseda senátu podle § 183 odst. 1 tr. řádu oprávněn kdykoli v průběhu řízení před soudem sám požádat policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu. Ačkoli tedy trestní řád počítá s aktivní rolí stran při obstarávání a provádění důkazů, s ohledem na povinnost soudu pečlivě zvažovat všechny právně významné skutečnosti pro rozhodnutí, musí soud důležité důkazy potřebné pro rozhodnutí opatřit a provést i tehdy, když je strany nenavrhly. Naopak návrh stran na provedení důkazu lze odmítnout pouze v případě, že je jisté, že takový důkaz nemůže přispět ke zjištění

¹⁶⁰ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 295–296.

¹⁶¹ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2572–2576.

skutkového stavu.¹⁶² Možnost soudu doplnit dokazování, ať ve prospěch či neprospěch obžalovaného, lze považovat za velmi důležitou pojistku pro zjištění skutkového stavu věci.¹⁶³

Při dokazování by ovšem měly dominovat strany a soud by měl zastávat pouze doplňující roli¹⁶⁴, jak vyplývá z § 2 odst. 5 *in fine* a také z § 220 odst. 2 tr. řádu, které stanoví, že soud při svém rozhodnutí smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení, a opírat se o důkazy, které strany předložily a provedly, případně které soud sám doplnil. Naproti tomu ovšem stojí obecné pravidlo pro provádění dokazování, podle kterého dokazování provádí předseda senátu, přičemž odlišný postup je podmíněn výslovnou žádostí některé z oprávněných stran. Domnívám se, že právě tímto způsobem formulovaná právní úprava a nejasná představa o koncepci trestního řízení a postavení soudu, mohly vést v aplikační praxi k malému využívání zavedených sporných prvků, a proto k zamýšlené výraznější aktivitě stran při dokazování zatím nedošlo.

Aktivní role soudců je určitou částí odborné veřejnosti podrobena kritice, a to z několika důvodů. Jedním z důvodů je argument, že soudce má být pouze nestranným arbitrem rozhodujícím spor dvou stran, přičemž důkazní aktivita nemá soudcům vůbec náležet. Jakýkoliv zásah soudu do dokazování v neprospěch obžalovaného totiž může vzbuzovat dojem, že role soudu je být dalším protihráčem obžalovaného, který se ho snaží usvědčit a nikoli objektivně věc rozhodnout. Soud by podle těchto argumentů neměl být vůbec zařazován mezi orgány činné v trestním řízení.¹⁶⁵

Touto cestou se vydal slovenský zákonodárce, který v § 2 odst. 6 ve spojení s § 10 odst. 1 zákona č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok (dále jen „tr. por.“) vyčlenil soud z orgánů činných v trestním řízení, avšak současně zakotvil v § 2 odst. 10 tr. por. pro všechny orgány včetně soudu vázanost zásadou ofiiality. Na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení soud není vázán zásadou vyhledávací, soudu ovšem stále náleží podle § 2 odst. 11 tr. por. právo provést důkazy, které strany nenavrhlly. Arbitrární postavení soudu v rámci slovenského trestního řízení naznačuje znění § 2 odst. 18 tr. por., podle kterého soud pouze řídí dokazování, přičemž výslech obžalovaného a svědků zpravidla ponechává stranám, a to té straně, která důkaz navrhla či opatřila.¹⁶⁶ Co se týče vlastního průběhu řízení před soudem, předseda senátu dle § 253 odst. 2 tr. por. provádí důkazy čtením dřívějších výpovědí, listin, posudků anebo zpráv a předkládáním

¹⁶² Tamtéž, s. 39–40.

¹⁶³ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 295.

¹⁶⁴ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7. s. 3.

¹⁶⁵ MIČKAL, Martin, op. cit. sub 159.

¹⁶⁶ ZÁHORA, Jozef a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-76-2. s. 56.

věcných důkazů, nestanoví-li zákon jinak, a nepověří-li jejich provedením toho, kdo provedení příslušného důkazu navrhl. Naproti tomu v případě výslechu obviněného a svědků se uplatní v podstatě adverzární model, kdy obviněného dle § 258 odst. 1 a 3 tr. por. vyslýchá nejprve prokurátor a poté obhájce, přičemž předseda senátu má právo pokládat doplňující otázky, a kdy výslech svědka dle § 261 odst. 3 tr. por. provádí ten, kdo jej navrhl.¹⁶⁷

Další námitka kritiků aktivní úlohy soudců spočívá v předchozím podrobném prostudování spisu soudcem, čímž může být potencionálně ohrožena nestrannost soudce, neboť ztrácí odstup od dané věci. Zároveň se může snažit podle předem získaného názoru na danou věc vést řízení určitým předem daným směrem.¹⁶⁸ Tento argument dle mého názoru v současnosti ztrácí v určité míře relevanci, a to s ohledem na zakotvení možnosti písemného vyjádření obžalovaného ke skutečnostem uvedeným v obžalobě po doručení jejího opisu dle § 196 odst. 2 tr. řádu, kterým obžalovaný může ještě před zahájením hlavního líčení představit soudu své argumenty a svou verzi skutkového děje.

Naopak z pasivity soudců při dokazování hrozí, že nebude zjištěn spolehlivý a co nejpravdivější skutkový základ nezbytný pro spravedlivé rozhodnutí soudu. Bylo by kupříkladu zcela nepřijatelné, pokud by v důsledku nedostatečné aktivity obhajoby došlo k odsouzení nevinné osoby. Tuto skutečnost berou kritici aktivní role soudců na vědomí, a proto navrhuji znemožnit soudcům vstupovat do dokazování tehdy, když by to bylo ve prospěch obžaloby. Jedná se však o přístup v rozporu se zásadou rovnosti zbraní, který nemůže vést ke zvýšení aktivity obou stran, ba naopak důsledkem bude pouze zvýšení aktivity státního zástupce. Avšak je to právě aktivita obhajoby, jež je podmínkou uplatnění kontradiktorních prvků (kontradiktornost jako způsob hledání pravdy) nezbytných pro správné provedení a zhodnocení důkazů, a pro vytvoření spolehlivého, co nejpravdivějšího skutkového základu pro rozhodnutí soudu.¹⁶⁹

V souvislosti s úvahami ohledně omezení zásady vyhledávací ve vztahu k soudu a přenesení veškeré odpovědnosti za prokázání viny na státního zástupce je vhodné uvést náleží Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016, ve kterém do jisté míry přehodnocuje svůj dříve vyslovený názor¹⁷⁰, a v němž se zabýval úlohou soudu v řízení před

¹⁶⁷ VYCHYTA, Jan. K některým aspektům obžaloby a postavení státního zástupce v hlavním líčení podle paragrafovaného znění návrhu nového trestního řádu. *Státní zastupitelství*. 2019, roč. XVI, č. 3, s. 17–23. ISSN 1214-3758.

¹⁶⁸ MÍČKAL, Martin, op. cit. sub 159.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07, ve kterém uvedl: „(...) *Obecné soudy se proto nikdy nesmějí stavět do pozice pomocníka veřejné žaloby usilujícího rovněž o odsouzení, a nelze k takovému výkladu rolí těchto institucí dospět ani výkladem § 2 odst. 5 alinea ultima TrŘ. Posledně uvedené zákonné ustanovení totiž v souladu s ústavními principy spravedlivého procesu a z nich vyplývajícího rozvržení rolí jeho*

soudem. V tomto nálezu dospěl k závěru, že „*princip presumpce nevinny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno, přičemž je to nakonec obecný soud, na němž spočívá odpovědnost za náležité objasnění věci (srov. § 2 odst. 5 in fine tr. řádu)*“.

3.2. Úloha státního zástupce v řízení před soudem

Zatímco v přípravném řízení je státní zástupce pánem řízení (tzv. *dominus litis*), v němž mu náleží dominantní postavení vyplývající z kontinentálního modelu trestního procesu, po podání obžaloby se jeho silné postavení zásadně mění a v řízení před soudem má již pouze procesní postavení strany.¹⁷¹

Řízení před soudem je ovládáno zásadou obžalovací, která je obecně upravena v § 2 odst. 8 tr. řádu, a podle níž je trestní stíhání před soudy možné jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu, které podává výlučně státní zástupce. Dále podle věty druhé tohoto ustanovení státní zástupce zastupuje v řízení před soudem veřejnou žalobu. Podstatou zásady obžalovací je tedy rozdělení procesních funkcí mezi různé procesní subjekty, a to mezi obžalobu, obhajobu a soud. Soudní jednání má charakter sporu (kontradikce) mezi žalobcem a obžalovaným (a jeho obhájcem), kteří mají rovnoprávné postavení, přičemž obžalobu podává a před soudem zastupuje výhradně státní zástupce, proti němuž stojí obžalovaný (případně zastoupený obhájcem), a jejich spor řídí a rozhoduje soud.¹⁷²

Dominantní postavení státního zástupce v předsoudním stadiu trestního řízení se projevuje mimo jiné v tom, že pouze na jeho návrh se může konat soudní řízení, a tudíž pouze na základě jeho rozhodnutí může být obviněný postaven před soud. Jakmile však dojde k uplatnění zásady obžalovací, tj. státní zástupce podá obžalobu, silné postavení státního zástupce se v řízení před soudem oproti přípravnému řízení změní (zeslábně), neboť v souladu se zásadou rovnosti stran by mělo být jeho postavení zásadně procesně rovnoprávné s obžalovaným (či jeho obhájcem). Jedině takové uspořádání trestního procesu, ve kterém jsou v souladu se zásadou obžalovací základní procesní funkce rozděleny mezi různé procesní subjekty, a v němž soudní jednání má charakter sporu dvou rovnoprávných stran, umožňuje úplné a všestranné objasnění věci, čímž v důsledku napomáhá také k dosažení spravedlivého rozhodnutí.¹⁷³ Avšak i v řízení před soudem se lze setkat s výlučnými oprávněními

jednotlivých účastníků nutno vykládat tak, že je soud povinen doplňovat dokazování v rozsahu potřebném pro spravedlivé rozhodnutí, které nemusí být nutně odsuzující.“

¹⁷¹ Viz § 12 odst. 6 tr. řádu.

¹⁷² FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kolektiv, op. cit. sub 6. s. 105.

¹⁷³ ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: CODEX Bohemia, 1999. ISBN 80-85963-89-2. s. 364.

a povinnostmi státního zástupce, jež vyplývají ze zásady obžalovací. Pouze státnímu zástupci je kupříkladu uložena povinnost účastnit se hlavního líčení dle § 202 odst. 1 tr. řádu.¹⁷⁴ Mezi výlučná oprávnění a současně kontradiktorní projevy státního zástupce patří např. jeho právo vzít obžalobu zpět, a to až do doby než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě.¹⁷⁵ Pokud by se tak stalo po zahájení hlavního líčení, může tak dle § 182 tr. řádu učinit jen tehdy, jestliže obžalovaný netrvá na jeho pokračování.

Přestože státní zástupce ztrácí po podání obžaloby své dominantní postavení a stává se jednou z procesních stran, musí i v řízení před soudem ve smyslu § 180 odst. 2 tr. řádu stále zachovávat určitou míru aktivity. Podle tohoto ustanovení je státní zástupce povinen vystupovat v řízení před soudem tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti, které jsou rozhodné z hlediska podané obžaloby, přičemž za tímto účelem opatřuje z vlastní iniciativy nebo na žádost předsedy senátu i další důkazy, které dosud nebyly opatřeny či provedeny. Podle tohoto ustanovení je předseda senátu oprávněn žádat státního zástupce o opatření potřebného důkazu rovněž v případě, kdy státní zástupce prokazuje vinu obžalovaného důkazem, který, tak jak byl opatřen v přípravném řízení, je v řízení před soudem nepoužitelný.¹⁷⁶ Podle § 180 odst. 3 věty první tr. řádu při dokazování v hlavním líčení a ve veřejném zasedání státní zástupce navrhuje provedení dalších důkazů, které nebyly navrženy již v obžalobě a potřeba je provést vznikla v průběhu řízení před soudem. Ve smyslu § 203 odst. 1 a § 215 odst. 2 tr. řádu pak zpravidla provádí se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu důkazy podporující obžalobu. Nezbytným předpokladem pro aktivitu státního zástupce je nicméně velmi podrobná znalost projednávané věci. Z tohoto důvodu by bylo vhodné *de lege ferenda* uvažovat nad právní úpravou, která by stanovila, že veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje vždy ten státní zástupce, který dozoroval přípravné řízení. Přestože by to znamenalo jistou organizační a časovou náročnost, domnívám se, že by to bylo ku prospěchu zamýšlenému posilování postavení a aktivity státního zástupce v řízení před soudem.

Zatímco v přípravném řízení je státní zástupce povinen v souladu se zásadou vyhledávací zjišťovat rozhodné okolnosti svědčící jak ve prospěch, tak v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede, situace v řízení před soudem se odlišuje. V řízení před soudem, v němž je akcentována úloha stran obžaloby a obhajoby, je státnímu zástupci uložena povinnost dokazovat vinu obžalovaného. Nicméně zákon stanovuje státnímu zástupci, aby se při podání

¹⁷⁴ ČEP, David., KANDOVÁ, Katarína. Odpovědnost státního zástupce při plnění úkolů v trestním řízení. In: *Cofola 2016*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8363-9. s. 760.

¹⁷⁵ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 301.

¹⁷⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 9. 2003, sp. zn. 4 To 61/2003, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 36/2005 tr.

a zastupování obžaloby řídil zákonem a vnitřním přesvědčením založeným na uvážení všech okolností případu.¹⁷⁷ Cílem jeho konání by mělo být zákonné a spravedlivé provedení soudního řízení směřující k odsouzení skutečného pachatele trestného činu, a proto by měl i po podání obžaloby zachovat v tomto smyslu objektivitu.¹⁷⁸ Tato skutečnost vyplývá z úkolu veřejného žalobce spočívajícího v ochraně veřejného zájmu, jenž je však zájmem proměnlivým. V konkrétním případě totiž může dospět veřejný žalobce k závěru, že soukromý zájem (obviněného) splývá se zájmem veřejným, a tudíž odpadá důvod, aby byl procesním odpůrcem obžalovaného, a stává se jeho ochráncem. Pokud z dokazování vyplývá, že si obviněný zaslouží jeho ochranu proti nezákonnému odsouzení, musí jednat tak, aby hájil veřejný zájem i v případě, kryje-li se se zájmem obviněného nebýt odsouzen.¹⁷⁹ Je tedy možné, aby se původní zájem na odsouzení změnil v zájem na zproštění.

Ačkoli je státnímu zástupci uložena povinnost dokazovat vinu obžalovaného, nelze v tomto smyslu hovořit o formálním důkazním břemenu, neboť zde chybí typická sankce v podobě „ztráty sporu“, tedy pokud by státní zástupce neprokázal vinu obžalovaného, došlo by k vydání zprošťujícího rozsudku. Jako pojistku zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, ukládá v takovém případě trestní řád povinnost soudu doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro jeho rozhodnutí.¹⁸⁰ Vzhledem k současné¹⁸¹ neexistenci formálního důkazního břemene není státní zástupce žádným způsobem nucen plnit svoji důkazní povinnost, neboť její neplnění není nijak sankcionováno, a tudíž může v řízení před soudem zůstat zcela pasivní.¹⁸² Přestože tedy trestní řád zásadně neukládá stranám důkazní břemeno ve formálním smyslu, strany mají právní i faktický zájem na prokázání tvrzení, která uvádějí. V tomto smyslu tak lze v rámci českého trestního řízení hovořit nanejvýš o materiálním důkazním břemenu, čemuž odpovídá § 2 odst. 5 věta čtvrtá a pátá tr. řádu.¹⁸³

3.3. Postavení obviněného a obhájce v řízení před soudem

Základním účelem trestního řízení je zjistit, zda byl spáchán skutek, který naplňuje znaky trestného činu, a zjištění skutečného pachatele, s čímž je posléze spojeno zpravidla uložení trestní sankce. Postavení obviněného je proto do určité míry specifické, neboť jsou to

¹⁷⁷ Viz § 180 odst. 2 věta první tr. řádu.

¹⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2403–2404.

¹⁷⁹ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. s. 174–175.

¹⁸⁰ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 73. s. 13.

¹⁸¹ Úvahy nad jeho zavedením v souvislosti s rekodifikací jsou nastíněny ve čtvrté kapitole této práce.

¹⁸² MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8 s. 301.

¹⁸³ PŮRY, František. Existuje důkazní břemeno v trestním řízení? In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2. s. 107–109.

právě jeho práva a povinnosti, která mohou být v důsledku případného vydání odsuzujícího rozsudku významně zasažena. Z tohoto důvodu náleží obviněnému v trestním řízení obecně, ale zejména v hlavním líčení velmi široká práva. Pro naplnění požadavku kontradiktornosti řízení je nicméně zásadní, aby tato práva nebyla zakotvena pouze formálně, ale aby byla skutečně v praxi respektována a uplatňována. Za spravedlivé rozhodnutí lze považovat pouze takové rozhodnutí, které bylo učiněno v řízení, ve kterém byly respektovány všechny prvky kontradiktorního procesu.¹⁸⁴

Obviněný jakožto osoba, proti níž se řízení vede, je procesní stranou, která má v souladu s principem rovnosti zbraní v řízení před soudem zásadně rovnocenné postavení se státním zástupcem. Jedná se však o rovnost v právech, nikoli v povinnostech. Repík uvádí, že proces je spor, který se odehrává prostřednictvím kontradiktorní diskuse, při které musí mít strany „rovné zbraně“, tj. stejnou možnost hovořit a obhajovat svoji pravdu. Vzhledem k tomu, že podstata soudního procesu podle Repíka spočívá ve spojení těchto dvou prvků, tj. rovnost ve slově, je s principem rovnosti zbraní nerozlučně spjat právě princip kontradiktornosti. Nejedná se nicméně o rovnost absolutní, nýbrž o rovnost relativní, jelikož v důsledku rozdílných funkcí a možností stran v trestním řízení nelze zcela odstranit rozdíl v jejich procesním a zejména faktickém postavení. S ohledem na postavení státního zástupce, za kterým stojí státní aparát a donucovací státní moc, bude jen těžko možné v praxi zabezpečit absolutní rovnost mezi ním a obviněným po celou dobu trvání procesu. Za účelem vyvážení tohoto nerovného postavení jsou pro obviněného stanoveny dodatečné záruky, tzv. práva *favor defensionis*, která zákon dává výlučně obviněnému, a která mají kompenzovat jeho fakticky slabší postavení. Rovné postavení obviněného vůči obžalobě mají zajistit také práva uvedená v čl. 6 odst. 3 EÚLP, se kterými se rovnost zbraní do jisté míry překrývá, a to zejména v případě práva na kontradiktorní výsledek svědka.¹⁸⁵ Kupříkladu v řízení před soudem musí mít obviněný v souladu s principem rovnosti zbraní stejný přístup ke spisu jako obžaloba.¹⁸⁶

Jedním ze základních práv obviněného je právo zvolit si obhájce a radit se s ním. Podle čl. 40 odst. 3 LZPS má obviněný právo, aby mu byl poskytnut čas a možnosti k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (tzv. obhajoba formální) patří mezi obsahové složky zásady zajištění práva na obhajobu upravené v § 2 odst. 13 tr. řádu. Obhájce je právním zástupcem osoby, proti

¹⁸⁴ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 303.

¹⁸⁵ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 145–147.

¹⁸⁶ V rozhodnutí ve věci Foucher proti Francii ze dne 18. 3. 1997, stížnost č. 22209/93, ESLP dospěl k závěru, že vzhledem k tomu, že stěžovatel neměl přístup ke spisu, neměl tak možnost připravit si svou obhajobu a v rozporu s požadavky čl. 6 odst. 1 a 3 EÚLP mu nebyla poskytnuta rovnost zbraní.

keré se trestní řízení vede, přičemž jeho úkolem je poskytnout obviněnému všestrannou právní pomoc. Vzhledem ke složitosti trestního procesu je kvalifikovaná právní pomoc mnohdy nezbytná pro efektivní uplatnění práv určité osoby.¹⁸⁷ Právní pomoc obhájce v trestním řízení je součástí práva na právní pomoc obecně ve smyslu čl. 37 odst. 2 LZPS a také nezbytnou součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP. Povinností obhájce je mimo jiné dle § 41 odst. 1 *in fine* tr. řádu v rámci obhajoby přispět ke správnému objasnění a rozhodnutí věci. Tato povinnost ovšem platí jen potud, pokud obhájce svou činností nezhorší postavení a neztíží procesní situaci obhajovaného.¹⁸⁸

Mezi důležitá práva obviněného z hlediska naplnění požadavku kontradiktornosti řízení patří právo účastnit se osobně projednání věci před soudem, kdy jeho osobní přítomnost v řízení před soudem představuje právě jeden z atributů kontradiktorního procesu. Pouze v takovém případě má obviněný skutečnou příležitost oponovat tvrzením a důkazům obžaloby. Osobní přítomnost obžalovaného v hlavním líčení či veřejném zasedání je nezbytným předpokladem pro výkon dalších práv. Mezi tato práva patří zejména právo obviněného vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, a právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě. Z hlediska požadavku na kontradiktorní proces dokazování je významným právem obviněného vyhledat a předložit důkaz, navrhnout provedení důkazu či právo na součinnost při dokazování.¹⁸⁹ Mezi kontradiktorní projevy v hlavním líčení, v jejichž rámci má obžalovaný možnost vyjádřit se, patří institut vyjádření k obžalobě, právo na závěrečnou řeč či právo posledního slova.

3.3.1. Vyjádření obžalovaného k obžalobě

Novelizací trestního řádu, která byla provedena zákonem č. 333/2020 Sb., bylo do trestního řádu zakomponováno s účinností od 1. 10. 2020 mimo jiné nové znění ust. § 196 odst. 2 a 3 upravující nově vyjádření obžalovaného k obžalobě po doručení opisu obžaloby, čili před zahájením hlavního líčení v rámci jeho přípravy, a ust. § 206a, jež zakotvilo samostatné a formalizované vyjádření obžalovaného k obžalobě po zahájení hlavního líčení. Obžalovaný má nyní podle platné právní úpravy na počátku hlavního líčení právo vyjádřit se k obžalobě, tedy jakožto strana trestního řízení má možnost procesně přednést své stanovisko k obžalobě (tzv. „opening statement“).

¹⁸⁷ V tomto směru vykazuje ovšem česká právní úprava stále jisté nedostatky, např. právo vyjádřit se k provedeným důkazům náleží pouze obžalovanému.

¹⁸⁸ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-687-3. s. 273–278.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 264–271.

Vzhledem k tomu, že kontradiktorností trestního řízení se ve smyslu rozhodovací praxe ESLP rozumí mimo jiné také možnost stran předložit soudu svá stanoviska a argumenty, došlo tímto institutem nepochybně k posílení kontradiktorního charakteru trestního řízení, neboť do doby před novelizací se obžalovaný mohl k obsahu obžaloby vyjádřit pouze v rámci svého výslechu, který však byl součástí dokazování s důsledky s tím spojenými. Takové vyjádření obžalovaného bylo dříve hodnoceno jako jakýkoli jiný důkaz, a tudíž podléhalo zásadě volného hodnocení důkazů, přičemž obžalovaný mohl být podroben rovněž dotazování ze strany státního zástupce či soudu. Obžalovaný se tedy nemohl na počátku hlavního líčení vyjádřit k obžalobě tak, aby se jednalo pouze o jeho procesní stanovisko. Tento stav odporoval také zásadě rovnosti zbraní, neboť obžalovaný neměl možnost ještě před zahájením dokazování reagovat svým stanoviskem na státním zástupcem přednesenou obžalobu, a pokud nechtěl, aby jeho vyjádření bylo hodnoceno jako jakýkoli jiný důkaz, musel vyčkat případně až na závěrečnou řeč, v níž se k obžalobě mohl vyjádřit.¹⁹⁰

Dle § 206a odst. 1 tr. řádu tedy předseda senátu vyzve obžalovaného, aby se vyjádřil ke skutečnostem uvedeným v obžalobě poté, co je přednesena státním zástupcem, a po vyjádření poškozeného. Zákonodárce dále uvádí příkladmo výčet otázek, ke kterým se může obžalovaný vyjádřit. Současně jej poučí o následcích spojených s takovým vyjádřením.

Výše uvedená novela upravila rovněž právo obžalovaného na písemné vyjádření k obžalobě v rámci přípravy hlavního líčení, tj. po nařízení hlavního líčení. Dle § 196 odst. 2 tr. řádu předseda senátu spolu s doručením opisu obžaloby upozorní obžalovaného, že má právo se ve stanovené lhůtě vyjádřit ke skutečnostem uvedeným v obžalobě. Následně zákonodárce uvádí příkladmo výčet toho, k čemu se může vyjádřit, a to zejména zda se cítí být nevinný nebo vinný spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě a z jakých důvodů, dále zda má zájem uzavřít se státním zástupcem dohodu o vině a trestu nebo zda chce v hlavním líčení prohlásit svou vinu či zda souhlasí s popisem skutku a jeho právní kvalifikací a s navrženým trestem, případně ochranným opatření, a které skutečnosti považuje za nesporné. Současně předseda senátu poučí obžalovaného ve smyslu § 196 odst. 3 tr. řádu o následcích, které jsou spojeny s výše uvedenými vyjádřeními, a také o právní pomoci obhájce, který může za obžalovaného učinit vyjádření k obžalobě mimo doznání či prohlášení viny. Za předpokladu, že obžalovaný využije svého práva a zašle své stanovisko k obžalobě, doručí jej předseda senátu státnímu zástupci.

¹⁹⁰ MULÁK, Jirí, op. cit. sub 8. s. 303–304.

Ačkoli došlo tímto institutem k posílení kontradiktornosti trestního řízení a rovnosti zbraní, není jeho legislativní zakotvení zcela bezchybné. Přestože je institut vyjádření k obžalobě dle § 206a odst. 1 tr. řádu formulován jako výzva předsedy senátu, stále se jedná o právo obžalovaného, resp. možnost vyjádřit se k obžalobě, a nikoli o povinnost, jak by mohlo z takového jazykového znění vyplývat. K takovému závěru dochází rovněž Vantuch, který vychází z § 33 odst. 1 tr. řádu, dle něhož má obviněný právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, přičemž však není povinen vypovídat. Toto právo má zajisté také obžalovaný v hlavním líčení, a to na základě § 12 odst. 6 tr. řádu. Podle Vantucha totiž § 206a odst. 1 tr. řádu nemůže vylučovat práva obviněného ve smyslu § 33 odst. 1 tr. řádu.¹⁹¹ *De lege ferenda* lze tedy uvažovat nad použitím příhodnější formulace, jaká je užitá v § 196 odst. 2 tr. řádu, tj. předseda senátu by obžalovaného upozornil, že má právo vyjádřit se k obžalobě.

Zákonodárce uvádí v § 196 odst. 2 a obdobně v § 206a odst. 1 tr. řádu příkladmo výčet otázek, ke kterým má obžalovaný právo se vyjádřit. Dle Muláka a Provazníka by nicméně k tomuto institutu mělo být přistupováno tak, že umožňuje komplexní vyjádření obžalovaného podle jeho uvážení, a to na základě zákonodárcem použité formulace „(...) vyjádřit se ke skutečnostem uvedeným v obžalobě, zejména (...)“. Docházejí tedy k závěru, že předmětná ustanovení by měla být v praxi vykládána extenzivně, a to tak že pod něj spadají také námitky a vyjádření obžalovaného povahy skutkové, hmotněprávní nebo procesní, resp. jakékoli skutečnosti obsažené v obžalobě.¹⁹² V souladu s jazykovým výkladem pojmu *zejména* použitého v větě předmětných ustanovení dochází ke stejnému závěru také Vantuch, který rovněž uvádí, že obžalovaný se může vyjádřit k jakýmkoliv skutečnostem uvedeným v obžalobě.¹⁹³ S výše uvedenými názory souhlasím, neboť takový výklad považuji s ohledem na smysl tohoto práva jako jediný možný.

Pokud se obžalovaný ke skutečnostem uvedeným v obžalobě již písemně vyjádřil po doručení obžaloby, předseda senátu se jej v takovém případě dotáže, zda setrvává na svém vyjádření, nebo zda je chce nějakým způsobem změnit. Za předpokladu, že obžalovaný setrvá na svém předchozím vyjádření, které zaslal soudu v návaznosti na doručení obžaloby, bude

¹⁹¹ VANTUCH, Pavel. Vyjádření obžalovaného k obžalobě v hlavním líčení po výzvě předsedy senátu. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 6, s. 26–32. ISSN 1210-6348.

¹⁹² MULÁK, Jiří; PROVAZNÍK, Jan. Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. *Bulletin advokacie*. 2022, č.1-2, s. 11–21. ISSN 1210-6348.

¹⁹³ VANTUCH, Pavel. Vyjádření obžalovaného k obžalobě po zaslání jejího opisu. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 5, s. 31–37. ISSN 1210-6348.

soud vycházet z tohoto písemného vyjádření.¹⁹⁴ Zcela jednoznačným však není vzájemný vztah písemného vyjádření obžalovaného k obžalobě a vyjádření k obžalobě po zahájení hlavního líčení, a to z hlediska jejich účinků. Zákonodárce k tomu pouze v § 196 odst. 3 tr. řádu uvedl, že předseda senátu poučí obžalovaného o následcích spojených s vyjádřeními uvedenými v odstavci 2. O jaké následky by se mělo jednat, nebo zdali takové následky nastanou již s učiněným písemným vyjádřením či pouze za předpokladu, že takové vyjádření obžalovaný učiní v hlavním líčení, zákonodárce výslovně neuvádí. Případné následky spojené s těmito vyjádřeními jsou uvedeny v § 206a až 206d tr. řádu, na které však § 196 odst. 2 a 3 nijak neodkazuje. Souhlasím se závěrem, ke kterému dospěli Mulák a Provazník, že účinky, které jsou spojeny s jednotlivými vyjádřeními, nastupují teprve v okamžiku, kdy je obžalovaný učiní po zahájení hlavního líčení. Tento závěr lze nicméně dovodit i z toho, že obžalovaný je oprávněn své předchozí písemné vyjádření učiněné po doručení obžaloby změnit.¹⁹⁵

Pozitivně lze také hodnotit skutečnost, že v souladu s ústavně garantovaným právem na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 LZPS je možné, aby za obžalovaného učinil vyjádření k obžalobě, s výjimkou doznání či prohlášení viny, dle § 206a odst. 2 tr. řádu jeho obhájce, a to i v případě, že se hlavní líčení koná v nepřítomnosti obžalovaného.

Lze shrnout, že obhajoba má nyní možnost předložit ještě před zahájením hlavního líčení, resp. přednést na jeho počátku formalizovanou reakci na obžalobu a uceleně představit svou skutkovou i právní argumentaci a námitky vztahující se k obžalobě. Mulák a Provazník v této souvislosti spatřují největší přínos zavedení tohoto institutu právě v tom, že je obhajobě umožněno představit svou argumentaci komplexně již při přípravě hlavního líčení či alespoň na jeho počátku, kdy ji soud má k dispozici k prostudování spolu s obžalobou a může podle jejího obsahu uzpůsobit přípravu hlavního líčení, případně dokazování, pokud jde o vyjádření po zahájení hlavního líčení.¹⁹⁶

Ač důvodová zpráva neobsahuje důvody a cíle zavedení institutu vyjádření k obžalobě, může být dle mého názoru jeho konečným důsledkem právě zefektivnění trestního řízení, což je obecně cílem novelou zaváděných institutů jako je obligatorní zvažování dohody o vině a trestu soudem, prohlášení viny a institut nesporných skutečností. Soud se totiž může díky vyjádření k obžalobě již na počátku uceleně a důkladně seznámit se zvolenou obhajobou obžalovaného, což mu umožní vhodným způsobem provést přípravu hlavního líčení, místo

¹⁹⁴ VANTUCH, Pavel. Vyjádření obžalovaného k obžalobě v hlavním líčení po výzvě předsedy senátu. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 6, s. 26–32. ISSN 1210-6348.

¹⁹⁵ MULÁK, Jiří; PROVAZNÍK, Jan. Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. *Bulletin advokacie*. 2022, č.1-2, s. 11–21. ISSN 1210-6348.

¹⁹⁶ Tamtéž.

toho, aby se seznámil s případnými relevantními námitkami obžalovaného k obžalobě až v závěru hlavního líčení při závěrečné řeči. Domnívám se, že tento institut je také schopen napomoci ke spolehlivějšímu zjištění skutkového stavu věci.

3.4. Kontradiktornost v rámci dokazování v hlavním líčení

Vzhledem k tomu, že požadavek na dodržování práva na spravedlivý proces platí rovněž v procesu dokazování, musí být provádění jednotlivých důkazních prostředků v souladu jednak s konkrétní zákonnou úpravou, a jednak s požadavky vyplývajícími z práva na spravedlivý proces. Takovým požadavkem je mimo jiné respektování kontradiktornosti řízení jakožto nedílného atributu práva na spravedlivé projednání věci, což tedy znamená provádět dokazování kontradiktorním způsobem. Přestože česká platná právní úprava takový požadavek v souvislosti s dokazováním nyní výslovně neupravuje, lze ho částečně dovodit z procesní úpravy dokazování v hlavním líčení. Kontradiktorní způsob dokazování nicméně není vyžadován bezpodmínečně, neboť představuje pouze jednu z možností, jak při navrhování a provedení důkazních prostředků postupovat. Při posuzování otázky kontradiktornosti dokazování je třeba vycházet nejen z vnitrostátní právní úpravy dokazování a relevantní judikatury, ale také z mezinárodních standardů, a to především z EÚLP.¹⁹⁷

Z důvodu různého nazírání na obsahové vymezení zásady kontradiktornosti v právní vědě, není zcela jednoznačné ani chápání kontradiktorního procesu dokazování. Pokud budeme vycházet z pojetí kontradiktornosti jakožto subjektivního práva stran v řízení, lze i v českém trestním řádu nalézt určité prvky kontradiktorního procesu, jež se v rámci dokazování uplatňují. Co se týče pojetí kontradiktorního procesu jako řízení, v němž je rozhodnutí závislé na důkazech předložených a provedených stranami, kdy si soud činí názor na věc pouze na základě před ním provedených důkazů, aniž by do dokazování jakkoli zasahoval, nelze podle Galovcové v rámci českého trestního řízení obecně hovořit o „pravém“ kontradiktorním procesu.¹⁹⁸ Přesto se domnívám, že lze jisté prvky sporného trestního řízení nalézt i v české právní úpravě, a to v § 215 odst. 2 tr. řádu, kdy strany mohou na základě tohoto ustanovení žádat, aby samy mohly provést důkaz.

Ač se kontradiktornost neuplatňuje pouze při dokazování, jedná se dle mého názoru o jednu z nejdůležitějších částí hlavního líčení, jakož i celého trestního řízení, v rámci které se tato zásada promítá. Je tomu tak proto, že hlavní líčení umožňuje provádět důkazní prostředky v souladu se zásadou ústnosti a bezprostřednosti, což umožňuje uplatnit oprávnění vyplývající

¹⁹⁷ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 129–34.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 131–132.

z požadavku kontradiktornosti dokazování tím nejefektivnějším způsobem.¹⁹⁹ Podle Repíka kontradiktornost při dokazování znamená nejen právo předkládat vlastní důkazy a návrhy na dokazování, ale také právo diskutovat a popírat důkazy druhé strany. Přestože je dokazování jednou z nejdůležitějších částí řízení, v EÚLP nalezneme z této problematiky výslovně upravenou pouze presumpci nevinu a kontradiktorní výslech svědka. Dokazování jako takové EÚLP neupravuje, neboť to je primárně věcí vnitrostátního práva. Principy jako rovnost zbraní a kontradiktornost řízení se ovšem v rámci dokazování uplatňují, a to právě při způsobu provádění důkazů.²⁰⁰ Touto problematikou se v souvislosti s právem na spravedlivý proces proto zabývá ve své rozhodovací činnosti také Evropský soud pro lidská práva, který svými závěry ovlivňuje nejen právní úpravu některých otázek trestního řízení, a to tedy včetně dokazování, ale také samotnou aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení.²⁰¹ Nicméně ESLP nepřísluší ani hodnocení závažnosti či pravdivosti provedených důkazů, neboť to je úkolem vnitrostátních soudů, aby posoudily důkazy, které jim byly předloženy. Naproti tomu úkolem ESLP je určit, zda řízení jako celek, včetně způsobu, jakým byly provedeny důkazy obžaloby a obhajoby, mělo spravedlivý charakter, jak požaduje čl. 6 odst. 1 EÚLP. Přípustnost důkazů se tedy primárně řídí pravidly stanovenými vnitrostátním právem.²⁰²

Podle § 2 odst. 5 tr. řádu mohou v řízení před soudem státní zástupce a obviněný na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy. Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. bylo doplněno ust. § 89 odst. 2 o větu druhou a třetí, jejichž účelem je posílit postavení stran v rámci procesu dokazování a umožnit jim tak na něm aktivní participaci. Podle § 89 odst. 2 tr. řádu může každá ze stran důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Přitom skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.

K omezení práva na kontradiktorní proces dochází zejména při zvláštních způsobech dokazování jako je například použití protokolů o provedených neodkladných a neopakovatelných úkonech v přípravném řízení jako důkazu v hlavním líčení, výslech utajeného svědka či agenta, nebo pokud je hlavní líčení konáno v nepřítomnosti obžalovaného. V těchto případech tak dochází ke kolizi zásady kontradiktornosti řízení s jinými chráněnými právy. Nicméně i přesto, že v určitém případě lze procesní postup při dokazování považovat za rozporný s požadavkem kontradiktornosti, v celkovém kontextu může být takový postup

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 148.

²⁰¹ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 1313.

²⁰² Např. rozhodnutí ESLP Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku ze dne 6. 12. 1988, stížnost č. 10590/83, bod 68; rozhodnutí ESLP Edwards proti Spojenému království ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. 13071/87, bod 34.

s ohledem na jiné okolnosti případu v souladu s čl. 6 odst. 1 EÚLP a naplňovat tak smysl spravedlivého procesu. Z tohoto důvodu je třeba vždy posuzovat každé případné omezení práva na kontradiktorní proces individuálně. Současně je třeba respektovat judikaturou dovozené pravidlo, že rozhodnutí o vině nemůže být v zásadě založeno výlučně nebo v rozhodující míře na důkazu, jenž vyplynul z dokazování, které nebylo provedeno kontradiktorním způsobem.²⁰³

Podle Pelce z kontradiktornosti pro oblast dokazování ovšem vyplývá nejen právo na seznámení se s důkazy a právo na vyjádření k nim, ale také požadavek spočívající v možnosti podílet se na objasňování skutkového stavu věci.²⁰⁴ Ač právní úprava vytváří podmínky pro jistou aktivitu stran při provádění důkazů a jejich důkazní iniciativu, v praxi bývají strany při dokazování většinou pasivní, přičemž konkrétní postup při dokazování se také odvíjí od procesního postupu soudu.

3.4.1. Výslech obžalovaného

Výpověď obžalovaného představuje nejen důležitý důkazní prostředek, ale také prostředek obhajoby obžalovaného. Současně se jedná o jeden z podstatných projevů kontradiktornosti v rámci hlavního líčení. Před zavedením možnosti obžalovaného vyjádřit se k obžalobě v podobě samostatného procesního stanoviska, se jednalo dokonce o jeden z nejvýznamnějších kontradiktorních projevů²⁰⁵, neboť jeho prostřednictvím měl obžalovaný jednu z mála možností, jak se osobně vyjádřit k přednesené obžalobě a reagovat na tvrzení v ní uvedená. Nedostatek tehdejší právní úpravy spočíval mimo jiné v tom, že obžalovanému při vyjádření k obsahu obžaloby nebylo umožněno uplatnit právo na právní pomoc a kontradiktorně tak reagovat na přednesenou obžalobu prostřednictvím svého obhájce.²⁰⁶

Výjimku ze zásady ústnosti, podle níž soud provádí důkaz výpovědi obžalovaného tak, že jej sám vyslýchá, představuje přečtení protokolu o dřívější výpovědi obžalovaného v případech taxativně uvedených v § 207 odst. 2 tr. řádu.²⁰⁷ V této souvislosti se Ústavní soud zabýval otázkou použitelnosti důkazu výpovědi spoluobviněného, jež byla učiněna v přípravném řízení. V daném případě byl stěžovatel usvědčován výpovědi spolupachatele (spoluobviněného), která byla učiněna ještě před zahájením trestního stíhání stěžovatele, čili bez přítomnosti jeho samotného či jeho obhájce, přičemž při dalším výslechu tento spoluobviněný popřel celou svou původní výpověď. Ústavní soud poznamenal, že pokud trestní

²⁰³ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 133–134.

²⁰⁴ PELC, Vladimír, op. cit. sub 20.

²⁰⁵ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 303.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 304.

²⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2610.

řád pro rozhodnutí ve věci samé připouští provedení důkazu mimo hlavní líčení, musí takové provedení důkazu garantovat právo na obhajobu a zásadu kontradiktornosti řízení ve stejné míře, v jaké je garantováno v rámci hlavního líčení. Součástí práva na spravedlivý proces je zachování rovnosti stran při provádění důkazu výslechem svědka či spoluobviněného, z čehož vyplývá, že obviněnému nebo jeho obhájci musí být umožněno zúčastnit se tohoto výslechu a klást vyslychanému otázky. Pro zachování ústavně zaručeného práva na obhajobu lze výpověď spoluobviněného, jež byla učiněna v přípravném řízení, přečíst a posléze použít jako podklad pro rozhodnutí o vině proti spoluobviněnému jen tehdy, pokud byl tomuto procesnímu úkonu přítomen alespoň obhájce spoluobviněného, který je touto výpovědí usvědčován, nejedná-li se současně o jinou zákonem připuštěnou výjimku použitelnosti takové výpovědi.²⁰⁸ V opačném případě lze pak podle Ústavního soudu protokol o výpovědi spoluobviněného u hlavního líčení pouze předeštířit dle § 212 tr. řádu a nikoliv přečíst k důkazu.²⁰⁹

Obdobným případem se zabýval ESLP ve věci Balšán proti České republice, v němž připomněl, že připouští-li vnitrostátní právo možnost použít před soudem výpověď spoluobviněného, již učinil v přípravném řízení, když tento spoluobviněný následně odmítne vypovídat, není tato skutečnost důvodem pro zbavení práva obviněného podle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP přezkoumat či dát přezkoumat kontradiktorním způsobem veškeré zásadní důkazy proti sobě.²¹⁰

3.4.2. Výslech svědka

Právní úprava výslechu svědka v řízení před soudem umožňuje stranám v souladu se zásadou kontradiktornosti aktivní participaci, jelikož probíhá za jejich účasti a případně také za jejich součinnosti, která však není omezena pouze na možnost klást svědkovi otázky ve smyslu § 215 odst. 1 tr. řádu.²¹¹

Přestože zásada kontradiktornosti zpravidla nebývá výslovně zakotvena v celém svém rozsahu, některé její aspekty explicitně upraveny nalezneme, a to kupříkladu právě v případě práva na kontradiktorní výslech svědka upraveného v čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Důvodem pro výslovné zakotvení kontradiktornosti při provádění důkazu výslechem svědka spočívá v tom, že zejména svědecká výpověď patří mezi nejdůležitější a nejčastější důkazní prostředky.²¹² Podle tohoto ustanovení má obviněný právo „*vyslychat nebo dát vyslychat*

²⁰⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 4. 2006, sp. zn. II. ÚS 297/04.

²⁰⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 6. 2007, sp. zn. II. ÚS 175/06.

²¹⁰ Rozhodnutí ESLP Balšán proti České republice ze 18. 7. 2006, stížnost č. 1993/02.

²¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2619.

²¹² MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 288–289.

svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě“. Jedná se o kontradiktorní výslech svědka ve smyslu EÚLP, tj. výslech provedený za účasti obviněného nebo jeho obhájce, při kterém může přímo obviněný nebo prostřednictvím svého obhájce klást vyslýchanému otázky²¹³. Nejedná se tedy o právo na křížový výslech ve smyslu common law. Požadavky plynoucí z tohoto ustanovení tak naplní i výslech prováděný soudcem (popř. jiným orgánem v přípravném řízení), ovšem za předpokladu, že obhajoba má právo se k dané výpovědi vyjadřovat, popírat ji a klást svědkovi otázky. Výslech svědka se má zásadně konat v rámci veřejného hlavního líčení za přítomnosti obviněného, čili před soudem, jenž rozhoduje o oprávněnosti obvinění a který musí mít možnost zhodnotit věrohodnost svědka na základě přímého pozorování.²¹⁴

Obecně platí, že důkazy mají být primárně provedeny v rámci veřejného jednání za účelem jejich kontradiktorního projednání. Nicméně ESLP ve své judikatuře připustil za splnění jím vytyčených podmínek i výjimky z tohoto obecného pravidla. Použití výpovědi učiněné ve fázi přípravného řízení totiž není samo o sobě v rozporu s čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) EÚLP, jestliže byla respektována práva obhajoby. Tato práva zpravidla vyžadují, aby obviněnému byla dána přiměřená a vhodná možnost popírat dané svědectví a také možnost svědka vyslechnout, a to buď v době, kdy svědek učinil svou výpověď, nebo v pozdější fázi řízení.²¹⁵ Výjimkou z obecného pravidla představuje zejména použití protokolu o dřívější výpovědi svědka v hlavním líčení jako důkazu, kdy takový svědek nebyl nikdy vyslechnut kontradiktorně.

ESLP nicméně nepostupuje čistě formalisticky a nepovažuje za porušení principu kontradiktornosti nedostatečnou možnost vyslechnout jakéhokoli svědka, nýbrž posuzuje věc z hlediska materiálního, jelikož zkoumá význam důkazu pro odsouzení.²¹⁶

3.4.2.1. Výslech svědka za současného vykázaní obžalovaného z jednací síně

Určité omezení kontradiktornosti v rámci hlavního líčení nastává v případě, kdy je vyslýchán svědek, u kterého je obava, že v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu, nebo jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt

²¹³ Pokud je ovšem podle § 101b tr. řádu jako svědek vyslýchán poškozený např. v řízení o trestném činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, lze mu klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

²¹⁴ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 201–202.

²¹⁵ Rozhodnutí ESLP Kostovski proti Nizozemsku ze dne 20. 11. 1989, stížnost č. 11454/85, bod 41; či rozhodnutí ESLP Unterpertinger proti Rakousku ze dne 24. 11. 1986, stížnost č. 9120/80, bod 31.

²¹⁶ KMEC, Jiří. Princip kontradiktornosti jako jeden z aspektů práva na spravedlivý proces. In: *Rekodifikace trestního práva procesního - aktuální problémy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. ISBN 978-80-87146-13-2. s. 61.

nebo jiné vážné nebezpečí, a předseda senátu po dobu výslechu takového svědka za účelem jeho ochrany vykáže obžalovaného z jednací síně podle § 209 odst. 1 věty druhé tr. řádu. Otázku nutnosti ochrany svědka u hlavního líčení řeší soud samostatně, a to podle konkrétních okolností projednávaného případu, kdy k takovému postupu stačí již pouhá obava, že v přítomnosti obžalovaného svědek nevypráví pravdu.²¹⁷ Vykázání obžalovaného z jednací síně představuje jedno z opatření, které může být učiněno za účelem ochrany svědka. Může se rovněž jednat o doplňující opatření použité za účelem utajení totožnosti a podoby svědka. Vykázat z jednací síně lze ovšem pouze obžalovaného, nikoliv jeho obhájce.²¹⁸

Tím, že je obžalovaný omezen v přístupu k svědkovi ve veřejném a bezprostředním hlavním líčení, dochází k jisté nerovnováze mezi právem na obhajobu a účelem trestního řízení. Z tohoto důvodu je třeba přijmout určitá opatření, která budou tuto nerovnováhu kompenzovat takovým způsobem, aby byl proces ve svém celku spravedlivý.²¹⁹ Za účelem vyvážení ztížené pozice obhajoby proto zákon stanoví, že obžalovaný musí být po návratu do jednací síně seznámen s obsahem výpovědi svědka vyslýchaného v jeho nepřítomnosti, přičemž má právo se k takové výpovědi vyjádřit. Současně je obžalovanému přiznáno právo klást prostřednictvím předsedy senátu svědkovi otázky, aniž by se tedy s tímto svědkem setkal, a to z důvodu, aby nedošlo ke zmaření účelu tohoto institutu. Obžalovaný nicméně nemá právo klást sám svědkovi otázky přímo a bezprostředně, jak to umožňuje § 215 odst. 1 tr. řádu, přičemž *arg. a minori ad maius* nebude ani možné, aby obžalovaný sám takového svědka ve smyslu § 215 odst. 2 tr. řádu vyslyšel.

Za mimořádných okolností a splnění určitých podmínek i judikatura ESLP připouští vyslechnutí svědka v nepřítomnosti obviněného. Případ, kdy dojde k vyloučení obžalovaného z jednací síně během výslechu svědka z důvodu obavy ze zastrášení apod., není tedy v rozporu s čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP, avšak za předpokladu, že obhájce obžalovaného je takovému výslechu svědka přítomen a současně je obžalovaný po návratu seznámen s obsahem výpovědi a je mu umožněno vyjádřit se k ní.²²⁰

3.4.2.2. Výslech utajeného svědka

Dalším případem, kdy dochází ke kolizi zásady kontradiktornosti trestního řízení, resp. práva na spravedlivý proces a práv obhajoby, s jinými právem chráněnými zájmy, a to

²¹⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 104/96.

²¹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2623.

²¹⁹ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 164. s. 199.

²²⁰ Rozhodnutí Komise X. proti Dánsku ze dne 16. 12. 1981, stížnost č. 8395/78; dále rozhodnutí Komise Kurup proti Dánsku ze dne 10. 7. 1985, stížnost č. 11219/84.

konkrétně s právy a zájmy svědků na ochranu jejich života a zdraví, je institut výslechu anonymního svědka. Tuto kolizi je třeba řešit v souladu se zásadou proporcionality, tj. pečlivým vyvážením obou základních práv stojících proti sobě.²²¹ Spravedlivý proces totiž neznamená pouze respektování práv obhajoby, ale také jiných práv, která se mohou dostat do střetu s právem na obhajobu a která podle okolností mohou převážet jako právě v případě práva utajeného svědka na ochranu jeho života a zdraví.²²² Přestože čl. 6 EÚLP výslovně nepožaduje, aby byly vzaty v úvahu také zájmy svědků či obětí trestných činů, jejich výpověď může znamenat nebezpečí pro jejich život, svobodu či bezpečnost. Tyto zájmy svědků jsou nicméně chráněny jinými ustanoveními EÚLP, která ukládají smluvním státům, aby organizovali trestní řízení takovým způsobem, aby tyto zájmy nebyly neoprávněně ohroženy.²²³ Vzhledem k tomu, že připuštění anonymního svědectví oslabuje práva obhajoby a garance spravedlivého procesu, musí být obhajobě poskytnuty určité záruky, jejichž účelem má být vyrovnaní vzniklé nerovnováhy mezi zájmem na ochranu svědků, resp. obecně mezi zájmem na odhalování a potrestání pachatelů závažných trestných činů a zájmy obhajoby. Tato problematika byla opakovaně řešena v judikatuře ESLP, který stanovil určité minimální požadavky pro výslech anonymních svědků za účelem kompenzace překážek způsobených obhajobě. Oslabení práv obhajoby spočívá především v tom, že pokud obhajoba nezná totožnost svědka, jehož se snaží vyslechnout, může tím být zbavena možnosti prokázat, že svědek je případně zaujatý, nepřátelský nebo nedůvěryhodný. V důsledku toho obhajoba není schopna nijak dokázat, že svědecká výpověď může být kupříkladu lživá, neboť jí chybí informace potřebné ke kontrole věrohodnosti svědka či k jejímu zpochybnění.²²⁴ Jakékoliv opatření omezující práva obhajoby proto musí být zcela nezbytné, a pokud je méně omezující opatření způsobilé dosáhnout požadovaného cíle, mělo by být použito právě takové opatření.²²⁵ I přesto, že v konkrétním případě jsou přijata kompenzující opatření vyvažující nevýhody obhajoby, odsouzení nesmí být výlučně či v rozhodující míře založeno pouze na výpovědích anonymních svědků. Nadto je také třeba zacházet se skutečnostmi vyplývajícími ze svědecké výpovědi získané za podmínek, při nichž práva obhajoby nemohla být zaručena v míře, již EÚLP obvykle vyžaduje, s mimořádnou opatrností.²²⁶ Podle ESLP je také nezbytné hodnotit způsob provedení anonymního svědectví

²²¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 3. 1999, sp. zn. III. ÚS 210/98.

²²² GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 134.

²²³ Rozhodnutí ESLP Doorson proti Nizozemsku ze dne 26. 3. 1996, stížnost č. 20524/92, bod 70.

²²⁴ Rozhodnutí ESLP Kostovski proti Nizozemsku ze dne 20. 11. 1989, stížnost č. 11454/85, bod 42.

²²⁵ Rozhodnutí ESLP Van Mechelen a další proti Nizozemsku ze dne 23. 4. 1997, stížnost č. 21363/93, 21364/93, 21427/93, 22056/93, bod 58.

²²⁶ Rozhodnutí ESLP Doorson proti Nizozemsku ze dne 26. 3. 1996, stížnost č. 20524/92, bod 76.

z hlediska čl. 6 EÚLP v souvislosti se všemi okolnostmi daného případu.²²⁷ Lze tedy shrnout, že pro připuštění anonymního svědectví je třeba, aby byly prokázány konkrétní a reálné důvody pro zachování anonymity svědka, a to při respektování principu subsidiarity, tj. pokud nelze ochranu svědka zajistit jiným způsobem. Obhajobě přitom musí být dána možnost klást svědkovi otázky a prověřovat jeho věrohodnost, přičemž tato možnost musí být přiměřená podmínkám anonymity.²²⁸

Pokud jde o českou právní úpravu provedení výsledku svědka, jehož totožnost a podoba má zůstat utajena, v hlavním líčení, je předseda senátu povinen dle § 209 odst. 1 *in fine* tr. řádu učinit opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka. Důvody utajení svědka jsou upraveny v § 55 odst. 2 tr. řádu a spočívají v tom, že byly zjištěny okolnosti nasvědčující tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, přičemž ochranu těchto práv nelze spolehlivě zajistit jiným způsobem. Podmínka hrozby újmy není vyžadována v případě tzv. policejních agentů, u kterých se nutnost ochrany presumuje, kdy jejich podoba a totožnost je utajována obligatorně²²⁹, přičemž pouze výjimečně je připuštěno provést jejich výsledk bez utajení totožnosti. Závěr podle věty druhé § 209 odst. 1 o tom, že svědkovi nebo osobě jemu blízké hrozí z podaného svědectví újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí činí předseda senátu podle povahy konkrétně projednávané věci, přičemž ochrana svědka se podle tohoto ustanovení realizuje jak v případě, kdy byla svědkovi poskytnuta ochrana již v přípravném řízení, tak i v případě, kdy taková potřeba vyvstane až v hlavním líčení.²³⁰

Utajený svědek je zpravidla vyslýchán v oddělené místnosti za použití technických prostředků jako je videokonferenční zařízení při technickém zastření jeho podoby a hlasu, avšak současně za dodržení zásady kontradiktornosti řízení. Obžalovanému totiž musí být dána možnost, i kdyby pouze zprostředkovaně, klást utajenému svědkovi otázky. Zajištění utajení svědka znamená nejen utajení jeho vzhledu či totožnosti před obžalovaným (a před kýmkoliv jiným kromě orgánů činných v trestním řízení), ale rovněž utajení jeho hlasového projevu.²³¹ Omezení kontradiktornosti dokazování v důsledku tohoto institutu tedy spočívá v nemožnosti přímé konfrontace utajeného svědka s obžalovaným, kdy obžalovaný v zásadě nemá možnost

²²⁷ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 203–205.

²²⁸ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 134.

²²⁹ Viz § 102a odst. 1 tr. řádu.

²³⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2621.

²³¹ DRAŠTÍK, Antonín; FĚNYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 164. s. 199.

sledovat chování svědka (zejména jeho mimiku) během výslechu a jeho možnost prověřovat věrohodnost utajeného svědka je tak ztížena.²³²

S ohledem na kolizi tohoto institutu s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) EÚLP je proto nezbytné důsledně prověřovat nejen okolnosti odůvodňující použití tohoto výjimečného institutu, ale také samotné skutečnosti vyplývající z výpovědi utajeného svědka, a to prostřednictvím dalších důkazů.²³³ Kompenzaci ztížené pozice obhajoby představuje dále postup podle § 209 odst. 2 tr. řádu, podle kterého je soud povinen i bez návrhu, tj. z úřední povinnosti, učinit všechny potřebné úkony k ověření věrohodnosti svědka, jehož totožnost byla utajena. Tyto úkony mohou spočívat například v prověření osobnosti svědka, jeho vztahu k obžalovanému, jeho pověsti apod. Soud je tedy povinen sám věnovat věrohodnosti výpovědi utajeného svědka zvýšenou pozornost, neboť možnosti obžalovaného jsou v tomto směru podstatně omezeny.²³⁴

K institutu anonymních svědků se vyjádřil Ústavní soud mimo jiné v nálezu Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994, ve kterém uvedl, že tento institut omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti. Z tohoto důvodu omezuje právo obžalovaného na obhajobu, přičemž podle Ústavního soudu se tento institut dostává do rozporu s principem kontradiktornosti procesu a principem rovnosti účastníků. V jiném svém nálezu Ústavní soud poznamenal, že mezi rozhodující kritéria ústavnosti institutu výslechu svědka pod utajením patří jednak dodržení zásady subsidiarity, kdy má být takový výslech proveden pouze, nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak, a jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby. Tímto institutem totiž dochází ke kolizi mezi zásadami řádného a spravedlivého procesu na straně jedné a snahou chránit demokratickou společnost před vzrůstem kriminality, a to zejména organizovaným zločinem na straně druhé. Obecné soudy jsou proto povinny v rámci své rozhodovací činnosti tyto v kolizi stojící hodnoty pečlivě zvažovat, a to za přísně restriktivní aplikace příslušných ustanovení zákona.²³⁵ Ústavní soud ve světle judikatury ESLP dospěl k závěru, že kompenzace překážek způsobených obhajobě v důsledku použití výpovědi anonymních svědků se musí promítnout rovněž do roviny hodnocení důkazů ze strany obecných soudů. Výpovědi anonymních svědků proto musí podporovat další důkazy, neboť k odsouzení

²³² ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2624–2626.

²³³ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 134.

²³⁴ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 164. s. 200.; ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2625–2626.

²³⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 3. 1999., sp. zn. III. ÚS 210/98

obžalovaného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře na základě těchto výpovědí.²³⁶ Určení, kdy se již jedná o převážnou míru, však může být problematické. Podle komentářové literatury nelze jen mechanicky porovnávat počet usvědčujících výpovědí utajených svědků a počet všech ostatních usvědčujících důkazů. Je totiž nezbytné přihlížet také ke kvalitě jednotlivých důkazů, k jejich povaze apod., přičemž usvědčující výpovědi utajených svědků musí mít také svůj nezastupitelný důkazní význam.²³⁷ Podle ESLP znamená „rozhodující důkaz“ více než „průkazný“. Rozhodující důkaz je přitom třeba vykládat v užším smyslu „*jako důkaz takového významu, který je způsobilý ovlivnit rozhodnutí ve věci*“. Posouzení toho, zda se jedná o rozhodující důkaz, bude dále záviset na důkazní síle podpůrných důkazů.²³⁸

3.4.3. Použitelnost protokolů o dřívějších svědeckých výpovědích v hlavním líčení

Za podstatné omezení kontradiktornosti, resp. výjimku z kontradiktornosti trestního řízení lze považovat použití protokolů o dřívějších výpovědích svědků z přípravného řízení v hlavním líčení jako důkaz. Vzhledem k tomu, že se tento institut dostává do kolize s právem vyslyšet svědka dle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP, stala se otázka použitelnosti důkazního prostředku v podobě výslechu svědka, kterému obviněný či jeho obhájce neměl možnost klást otázky, opakovaně předmětem řízení před ESLP a Ústavním soudem. Přečtení protokolu o výpovědi svědka z přípravného řízení v průběhu řízení před soudem ESLP nepovažuje samo o sobě za neslučitelné s čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) EÚLP, použití takové výpovědi jako důkazu však musí být slučitelné s právy obhajoby.²³⁹ Jedná se především o problematiku výslechu svědka provedeného jako neodkladný či neopakovatelný úkon před zahájením trestního stíhání dle § 158a tr. řádu a následné použití protokolu o takové výpovědi jako důkazu v hlavním líčení dle § 211 odst. 2 písm. b) tr. řádu. Dále je možné přečíst v hlavním líčení protokol o výpovědi tzv. nepřítomného svědka za podmínek § 211 odst. 2 písm. a) tr. řádu, které taxativně stanoví důvody pro nepřítomnost svědka spočívající ve smrti svědka, jeho nezvěstnosti, nedosažitelnosti pro dlouhodobý pobyt v cizině či onemocnění chorobou, která natrvalo či po dohlednou dobu znemožňuje jeho výslech. Jinak lze přečíst protokol o výpovědi nepřítomného svědka také na základě § 211 odst. 1, tedy se souhlasem obžalovaného a státního zástupce, případně i bez souhlasu obžalovaného, pokud byl řádně předvolán a bez omluvy se nedostavil či se vzdálil z jednací síně bez vážného důvodu.

²³⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. III. ÚS 499/04.

²³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2625.

²³⁸ Rozhodnutí ESLP Al - Khawaja a Tahery proti Spojenému království ze dne 15. 12. 2011, stížnost č. 26766/05, 22228/06, bod 131.

²³⁹ Rozhodnutí ESLP Unterpertinger proti Rakousku ze dne 24. 11. 1986, stížnost č. 9120/80.

Na základě § 211 odst. 2 písm. b) tr. řádu lze použít v hlavním líčení jako důkaz protokol o výpovědi svědka (případně o rekognici), byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu a současně se jednalo o neodkladný či neopakovatelný úkon provedený podle § 158a tr. řádu. Musí se tedy jednat pouze o výpověď, jež byla opatřena při výslechu svědka provedeného jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon před zahájením trestního stíhání za účasti soudce. Nezbytnou podmínkou je dále provedení dřívějšího výslechu způsobem odpovídajícím trestnímu řádu, tj. osoby byly vyslechnuty v příslušném procesním postavení a před výslechem se jim dostalo náležitého poučení.²⁴⁰ Za předpokladu, že jsou splněny tyto zákonné podmínky, je možné tento protokol použít jako důkaz jeho přečtením v hlavním líčení, a to bez jakýchkoli dalších podmínek. Pokud však soud dospěje k závěru, že před zahájením trestního stíhání nebyly splněny podmínky pro provedení výslechu svědka jako neodkladného či neopakovatelného úkonu dle § 158a tr. řádu či úkonu nebyl přítomen soudce, § 211 odst. 2 písm. b) o přečtení protokolu se nepoužije. V takovém případě bude ovšem možné zvažovat použití jiného ustanovení trestního řádu o přečtení protokolu za splnění zákonem uvedených podmínek v § 211 odst. 1 až 4, případně bude třeba svědka vyslechnout v hlavním líčení.

Vzhledem k tomu, že jde o úkon provedený před zahájením trestního stíhání, kde ještě nefiguruje osoba obviněného, obhajoba neměla možnost zúčastnit se takového výslechu svědka a klást mu otázky, čímž dochází k omezení práva vyslýchat svědky ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Jedním z případů, ve kterém se ESLP zabýval porušením práva na kontradiktorní výslech svědka v důsledku použití protokolů o výpovědi svědků, jejichž výslechy byly provedeny jako neodkladné úkony dle § 158a tr. řádu, je věc J. B. proti České republice. Stěžovatel v dané věci namítal, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivé řízení tím, že byl odsouzen pouze na základě výpovědi svědků, které neměl možnost vyslechnout v žádné fázi řízení. ESLP zopakoval, že práva zaručená v čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP jsou specifickými aspekty práva na spravedlivé řízení. Přestože všechny důkazy musí být obvykle provedeny při veřejném jednání za přítomnosti obžalovaného, a to za účelem toho, aby byla umožněna kontradiktorní argumentace, ESLP připustil, že i z této zásady existují jisté výjimky, které však nesmí porušovat práva obhajoby. Je totiž nezbytné, aby měl obžalovaný přiměřenou a řádnou možnost zpochybnit a vyslýchat svědka proti sobě. K omezení práv obhajoby dochází v případě, že se odsouzení zakládá výlučně nebo v rozhodující míře na výpovědi osoby, kterou obviněný ve fázi vyšetřování ani při jednání před soudem neměl možnost vyslechnout či dát

²⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2647–2648.

vyslechnout. V dané věci byl stěžovatel odsouzen za trestný čin obchodování s lidmi a trestný čin kuplířství, přičemž ESLP dospěl k závěru, že jeho odsouzení za trestný čin obchodování s lidmi bylo založeno pouze na výpovědích svědkyň vyslechnutých podle § 158a tr. řádu, které se následně nezúčastnily hlavního líčení a které stěžovatel ani jeho obhájce v rozporu se zásadou kontradiktornosti neměli možnost vyslechnout v žádné fázi řízení. ESLP v této souvislosti konstatoval, že v případě trestního řízení týkající se sexuálně motivované trestné činnosti je třeba vzít v úvahu také právo na respektování soukromého života oběti. Z tohoto důvodu připouští, že v trestním řízení týkajícím se pohlavního zneužívání lze přijmout určitá opatření na ochranu oběti, avšak za podmínky, že bude umožněn přiměřený a účinný výkon práv obhajoby, což může vyžadovat přijetí určitých opatření kompenzujících ztížené podmínky obhajoby. Nicméně v tomto případě vnitrostátní soudy nevyvinuly žádné úsilí za účelem zajištění účasti svědkyň v hlavním líčení, které se vrátily domů do Rumunska, ani neučinily opatření k jejich vyslechnutí v domovském státě, čehož by se např. mohl účastnit obhájce stěžovatele.²⁴¹ Vnitrostátní orgány tak nesplnily povinnost učinit aktivní kroky k tomu, aby měl obžalovaný možnost vyslechnout nebo dát vyslechnout svědky proti němu, ani neučinily žádná opatření kompenzující ztížené podmínky obhajoby.²⁴² V tomto případě bylo tudíž konstatováno porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) EÚLP.²⁴³

Další případ, v němž se ESLP zabýval porušením práva na spravedlivý proces v důsledku použití protokolu o výpovědi tzv. nepřítomného svědka, je Tseber proti České republice. V tomto případě došlo k odsouzení stěžovatele mimo jiné za trestné činy porušování domovní svobody, ublížení na zdraví a nedovoleného ozbrojování na základě výpovědi poškozeného (občana Ukrajiny) provedené před zahájením trestního stíhání podle § 158a tr. řádu za účasti soudce jako neodkladný úkon, přičemž tento poškozený později již vyslechnut nebyl. Stěžovatel namítal, že neměl možnost kontradiktorně vyslechnout hlavního svědka obžaloby a namítal tedy porušení čl. 6. odst. 1 a 3 písm. d) EÚLP. Podle ESLP z čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP vyplývá mimo jiné zásada, podle které předtím, než může být obžalovaný uznán vinným, musí být všechny důkazy v neprospěch obžalovaného v zásadě provedeny při veřejném jednání, a to v zájmu kontradiktornosti řízení. Na rozdíl od rozhodnutí ve věci J. B. proti České republice ESLP v tomto případě zvažoval v návaznosti na rozhodnutí ve věci Al - Khawaja a

²⁴¹ Viz rozhodnutí ESLP Berisha proti Nizozemsku, stížnost č. 42965/98 ze dne 4. 5. 2000, kdy v tomto případě byly oběti obchodování s lidmi vyslechnuty ve svém domovském státě za účasti stěžovatelova advokáta.

²⁴² K tomu ESLP uvedl rozhodnutí ve věci S. N. proti Švédsku, stížnost č. 34209/96, kdy měl stěžovatelův advokát možnost klást otázky dětské oběti pohlavního zneužívání alespoň nepřímo.

²⁴³ Rozhodnutí ESLP Breukhoven proti České republice ze dne 21. 7. 2011, stížnost č. 44438/06.

Tahery proti Spojenému království²⁴⁴ tři kritéria, podle kterých má být postupováno při posuzování námitek na poli čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP ohledně použití výpovědi nepřítomného svědka při jednání před soudem.

Prvním kritériem, které musí být zvažováno, je skutečnost, zda je dán závažný důvod pro to, že obhajoba nemá možnost vyslechnout nebo nechat vyslechnout svědka obžaloby. V tomto případě ESLP konstatoval, že pokud by takový důvod nebyl dán, jednalo by se o porušení EÚLP bez ohledu na to, jakou má taková dotčená výpověď váhu.²⁴⁵ Podle ESLP lze místo účasti v řízení připustit písemnou výpověď svědka, který nebyl nikdy v předchozích stádiích řízení vyslechnut, pouze jako nejzazší možnost. Pokud je podle prvního kritéria shledán závažný důvod, kvůli němuž nedošlo k výslechu svědka, druhým kritériem je význam výpovědi pro odsouzení, kdy výpovědi nepřítomných svědků v zásadě nemohou představovat výlučný nebo rozhodující důkaz viny. Současně však ESLP v této souvislosti dodal, že pokud je jako důkaz připuštěna výpověď svědka, kterého neměla obhajoba příležitost vyslechnout, a tato výpověď představuje výlučný nebo rozhodující důkaz viny, neznamená to bez dalšího ještě porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP, neboť „řízení jako celek lze považovat za spravedlivé, jestliže jsou dány skutečnosti dostatečným způsobem vyvažující nevýhody spojené s připuštěním takového důkazu a umožňující řádné a spravedlivé posouzení důvěryhodnosti takového důkazu“. Jakožto třetí kritérium tedy musí být posouzeno, zda existovaly dostatečné procesní záruky, které by vyvážily znevýhodnění obhajoby vyplývající z připuštění výpovědi nepřítomného svědka. Výpověď nepřítomného svědka musí být s ohledem na její význam ve věci také dostatečně hodnověrná.²⁴⁶

V tomto případě tedy ESLP uvedl, že nemožnost nalézt svědka může za určitých okolností představovat dostatečný důvod pro to, aby byla výpověď takového svědka připuštěna, i přesto, že ho obhajoba neměla možnost vyslechnout. Příslušné orgány však musí učinit pozitivní opatření k tomu, aby obžalovanému umožnily vyslechnout nebo nechat vyslechnout svědky obžaloby, zejména musí tyto svědky aktivně hledat. Následně bude hodnoceno, zda orgány učinily vše, co bylo přiměřené od nich požadovat, aby dotčeného svědka našly, a zda vynaložily dostatečné úsilí k zajištění přítomnosti svědka při hlavním líčení. Na rozdíl od výše uvedeného případu J. B. proti České republice, v tomto případě české orgány vyvinuly veškeré úsilí, které lze přiměřeně požadovat, aby obhajobě zajistily možnost svědka vyslechnout, tudíž

²⁴⁴ Rozhodnutí ESLP Al - Khawaja a Tahery proti Spojenému království ze dne 15. 12. 2011, stížnost č. 26766/05, 22228/06.

²⁴⁵ Tento závěr ohledně absence dobrého důvodu pro nepřítomnost svědka byl nicméně posléze přehodnocen v rozhodnutí ve věci Schatschaschwili proti Německu ze dne 15. 12. 2015, stížnost č. 9154/10, bod 113, viz dále.

²⁴⁶ Rozhodnutí ESLP Tseber proti České republice ze dne 22. 11. 2012, stížnost č. 46203/08, bod 45.

pro nepřítomnost svědka a přečtení jeho výpovědi byl dán závažný důvod. Co se týče významu výpovědi pro odsouzení stěžovatele, ESLP dospěl k závěru, že se jednalo o rozhodující důkaz viny, neboť ostatní důkazy, ze kterých soudy vycházely, jej pouze nepřímo podporovaly, či posilovaly důvěru soudu vůči tvrzením svědka, kterého obhajoba nemohla vyslechnout.²⁴⁷ Třetí podmínka spočívající v dostatečných procesních zárukách, které by vyvážily znevýhodnění způsobené připuštěním výpovědi nepřítomného svědka, však naplněna v tomto případě nebyla. ESLP nepovažoval²⁴⁸ za dostatečnou procesní záruku účast soudce při provádění výslechu svědka dle § 158a tr. řádu. Stěžovatel znající totožnost daného svědka sice mohl zpochybnit jeho hodnověrnost i v jeho nepřítomnosti, avšak v menší míře než při přímé konfrontaci. V této souvislosti dále ESLP doplnil, že některé právní řády umožňují pořídit videozáznam výslechu svědka, pokud hrozí, že nebude moci v průběhu řízení před soudem vypovídat, a tuto nahrávku lze poté přehrát při hlavním líčení²⁴⁹. Vzhledem k tomu, že povaha výpovědi nepřítomného svědka měla v dané věci význam rozhodujícího důkazu, kdy současně absentovaly jiné solidní důkazy, které by ji podpořily, soudy nemohly řádně a spravedlivě posoudit hodnověrnost takového důkazu. V dané věci proto bylo konstatováno omezení práva na obhajobu způsobem neslučitelným s požadavky na spravedlivý proces.²⁵⁰

Zásadním rozhodnutím, ve kterém byl formulován výše uvedený tříступňový test pro posuzování námitek na poli čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP vztahujících se k použitelnosti výpovědi tzv. nepřítomného svědka jako důkazu v řízení před soudem, je již zmiňované rozhodnutí ve věci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království. Lze shrnout, že postupně je třeba zabývat se třemi otázkami. Zda byl dán závažný důvod pro nepřítomnost svědka a následně také pro připuštění výpovědi tohoto svědka jako důkazu, zda byla výpověď nepřítomného svědka výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení obviněného, a zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, které kompenzovaly ztížené podmínky způsobené obhajobě a zajistily, aby řízení jako celek bylo spravedlivé.²⁵¹ ESLP v souvislosti s druhým, resp. třetím krokem tohoto testu konstatoval následující. V případě, že je výpověď nepřítomného svědka jediným nebo rozhodujícím důkazem viny proti obviněnému, neznamená její připuštění automaticky porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP. Nicméně v takovém případě, kdy je odsouzení

²⁴⁷ Tamtéž, body 47–56.

²⁴⁸ Naproti tomu ESLP v rozhodnutích ve věci Štulíř proti České republice či Bátěk a ostatní proti České republice, shledal, že účast soudce představuje jednu z procesních záruk obhajoby.

²⁴⁹ Např. rozhodnutí ESLP Accardi a ostatní proti Itálii, stížnost č. 30598/02; Chmura proti Polsku ze dne 3. 4. 2012, stížnost č. 18475/05.

²⁵⁰ Rozhodnutí ESLP Tseber proti České republice ze dne 22. 11. 2012, stížnost č. 46203/08, body 58–69.

²⁵¹ Rozhodnutí ESLP Al - Khawaja a Tahery proti Spojenému království ze dne 15. 12. 2011, stížnost č. 26766/05, 22228/06, body 119, 147.

založeno výlučně nebo v rozhodující míře na výpovědích nepřítomných svědků, musí být řízení podrobeno tomu nejprísnejšiemu prezkoumání. Proto je třeba z hlediska celkové spravedlivosti řízení prezkoumat, zda zde byly dostatečné vyvažující faktory, a to včetně opatření umožňující spravedlivé a adekvátní zhodnocení spolehlivosti takového důkazu. To umožní založit odsouzení na základě takového důkazu pouze tehdy, pokud je tento důkaz dostatečně spolehlivý s ohledem na svůj význam pro daný případ.²⁵²

Důležitým rozhodnutím, ve kterém ESLP upřesnil a modifikoval jednotlivá kritéria výše uvedeného třístupňového testu, je rozhodnutí ve věci Schatschaschwili proti Německu ze dne 15. 12. 2015, stížnost č. 9154/10. Co se týče existence závažného důvodu²⁵³ pro nepřítomnost svědka, ESLP dospěl k tomu, že absence takového důvodu nemůže sama o sobě vést k závěru, že řízení nebylo spravedlivé. Absence dobrého důvodu pro nepřítomnost svědka obžaloby je nicméně důležitým faktorem, který je třeba vzít v úvahu při hodnocení celkové spravedlivosti řízení a který může v konečném důsledku přispět k vyslovení závěru o tom, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) EÚLP. Pokud jde o dostatečné vyvažující faktory, tak jejich existenci je třeba zkoumat také tehdy, když je po prezkumu vyhodnocení významu důkazu vnitrostátními soudy nejasné, zda byl tento důkaz jediným či rozhodujícím základem pro odsouzení, avšak zároveň měl takový důkaz značnou váhu pro odsouzení a jeho připuštění mohlo znevýhodnit obhajobu. Rozsah vyvažujících faktorů nezbytných k tomu, aby řízení bylo považováno za spravedlivé, bude záviset na tom, jaký význam měla výpověď nepřítomného svědka. Čím více je takový důkaz závažnější, tím větší musí být vyvažující záruky, aby řízení jako celek mohlo být považováno za spravedlivé.²⁵⁴

Rozhodovací praxe Ústavního soudu v zásadě navazuje na vysoké nároky, jež vyplývají z judikatury ESLP ohledně použitelnosti výpovědi nepřítomného svědka a zajištění kontradiktorního výsledku svědka, neboť vychází z výše uvedeného třístupňového testu. V řízení před soudem mohou být podle Ústavního soudu použity jako důkaz „zásadně jen takové výpovědi svědků či dalších osob, včetně rekognicí, jejichž provedení měla obhajoba možnost být přítomna a aktivně účastna. Pouze ve výjimečných případech lze přistoupit k použití takového důkazu (výpovědi svědka) provedeného jako neodkladný a neopakovatelný úkon podle § 158a tr. řádu, jehož se obhajoba nemohla účastnit“. Orgány činné v trestním řízení proto mají vyvinout aktivní úsilí k opakovanému provedení příslušného úkonu, kterého

²⁵² Tamtéž, bod 147.

²⁵³ Takovými důvody pro nepřítomnost svědka v hlavním líčení jsou podle ESLP úmrtí, strach, zdravotní důvody či nedosažitelnost svědka.

²⁵⁴ Rozhodnutí ESLP ve věci Schatschaschwili proti Německu ze dne 15. 12. 2015, stížnost č. 9154/10, body 113 a 116.

by se již obhajoba mohla účastnit. A jen tehdy, když toto úsilí bylo marné či daný úkon nelze zopakovat z povahy věci, je možné za současného splnění přísných podmínek připustit odsouzení obžalovaného na základě důkazu, jehož se obhajoba nemohla účastnit. Použití § 211 odst. 2 písm. b) tr. řádu totiž nesmí sloužit k obcházení práv obhajoby.²⁵⁵ Z výše uvedených pravidel vychází při rozhodování také Nejvyšší soud ČR, který k tomu uvedl, že právo obviněného podle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP je respektováno, jestliže je v řízení alespoň jednou dána obviněnému či obhájci možnost klást svědkům otázky.²⁵⁶

3.4.4. Právo obžalovaného vyjádřit se k provedenému důkazu

Jak již bylo uvedeno v předchozích částech této diplomové práce, v závislosti na funkcích zásady kontradiktornosti můžeme rozlišovat několik jejích podob. Pokud budeme pojímat kontradiktornost v podobě práva stran na obhajobu, je tento princip spojen se zásadou zajištění práva na obhajobu. Ustanovením § 214 tr. řádu, podle kterého musí být obžalovaný po provedení každého důkazu dotázán, zda se chce k němu vyjádřit, se mimo jiné naplňuje v hlavním líčení právo obžalovaného na obhajobu. Právo obžalovaného vyjádřit se k provedenému důkazu současně přispívá ke kontradiktornímu charakteru trestního řízení tak, jak je chápán judikaturou ESLP. Toto právo lze tedy považovat nejen za součást práva na obhajobu ve smyslu čl. 38 odst. 2 věty první LZPS a za konkretizaci § 2 odst. 13 a § 33 odst. 1 tr. řádu, ale rovněž se jedná o významný projev zásady kontradiktornosti. Co se týče obsahu vyjádření k důkazu, zákon jej *expressis verbis* neupravuje. Komentářová literatura uvádí, že obsahem mohou být námitky či připomínky k formě a obsahu důkazu či ke způsobu opatření nebo provedení důkazu, dále také k jeho závažnosti, zákonnosti a věrohodnosti. Nadto se může jednat také o návrhy na doplnění důkazů či provedení dalších souvisejících důkazů.²⁵⁷ I v tomto případě se ovšem jedná pouze o možnost obžalovaného vyjádřit se, nikoliv o jeho povinnost. Zda se k důkazu obžalovaný vyjádří, záleží čistě na jeho uvážení a na zvolené procesní strategii. Nevyjádří-li se k provedenému důkazu, není možné z této skutečnosti vyvozovat žádné závěry pro hodnocení důkazu, natož ani souhlas obžalovaného s tím, co z důkazu vyplynulo. Obžalovaný je přitom oprávněn vyjádřit se ke všem důkazům, ať už je důkaz v jeho prospěch anebo neprospěch. Zatímco obžalovaný má právo vyjádřit se k provedenému důkazu, soud je naopak povinen dotázat se jej po provedení každého důkazu, zda se k němu chce vyjádřit, a to i přesto, že se případně k předchozím provedeným důkazům obžalovaný nijak nevyjadřoval.

²⁵⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 2. 2015, sp. zn. I. ÚS 2852/14, bod 28.

²⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 4. 2017, sp. zn. 8 Tdo 428/2017.

²⁵⁷ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 164. s. 220–221.

Pokud by došlo k vykázání obžalovaného po dobu výslechu svědka z jednací síně podle § 209 odst. 1 věty druhé tr. řádu, má obžalovaný i v tomto případě právo vyjádřit se k takové výpovědi, avšak teprve poté, co je s obsahem výpovědi seznámen. Totéž platí, pokud by byl vykázán z jednací síně pro rušení pořádku dle § 204 odst. 2 tr. řádu nebo při výslechu spoluobžalovaných ve smyslu § 208 věty druhé tr. řádu.²⁵⁸

Ze znění § 214 tr. řádu vyplývá, že soud je povinen dotázat se obžalovaného, zda se chce vyjádřit, po provedení každého důkazu, tj. ihned po jeho provedení. Pokud by se jej dotázal kupříkladu až na konci jednacího dne po provedení vícero důkazů, nebyl by takový postup z formálního hlediska správný, přestože z materiálního hlediska by do tohoto práva zasaženo nebylo.²⁵⁹ K takovému případu se vyjádřil Ústavní soud, který poznamenal, že z hlediska celkového kontextu trestního procesu zásada kontradiktornosti trestního řízení porušena nebyla, přičemž připomněl, že i toto právo je třeba vykládat ve spojení se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*.²⁶⁰

Zákon přiznává právo vyjádřit se ke každému provedenému důkazu výhradně obžalovanému, a nikoliv jeho obhájci. Obhájce tak musí vyčkat s vyjádřením k provedeným důkazům až do závěrečné řeči, případně jde-li např. o výslech svědka, je obhájce oprávněn se souhlasem předsedy senátu klást vyslychanému otázky dle § 215 odst. 1 tr. řádu. Toto představuje jistý nedostatek této právní úpravy, jelikož obžalovaný nemůže využít při uplatnění práva na vyjádření k provedenému důkazu ústavně garantované právo na právní pomoc prostřednictvím svého obhájce a pověřit jej, aby se k provedenému důkazu vyjádřil za něj.²⁶¹ Naproti tomu zákonodárce novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 333/2020 Sb. upravil nový institut vyjádření obžalovaného k obžalobě spolu s možností pověření obhájce, aby učinil takové vyjádření za něj, avšak u obdobného institutu, tj. práva na vyjádření ke každému provedenému důkazu, odpovídající změnu neprovedl. V tomto případě se tak dle mého názoru projevuje nekoncepční přístup zákonodárce při přijímání novel trestního řádu. *De lege ferenda* by toto právo bylo vhodné po vzoru § 196 odst. 3, resp. § 206a odst. 2 tr. řádu rozšířit na obhajobu jako celek, tedy i ve vztahu k obhájci, kterého by obžalovaný mohl pověřit, aby učinil kvalifikované vyjádření k provedenému důkazu za něj.

Ústavní soud k tomuto ústavně zaručenému právu podotkl, že toto právo v sobě přirozeně obsahuje předpoklad, že obžalovaný spolu se svým obhájcem měli možnost seznámit

²⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2686–2687.

²⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1553/2016, bod 44.

²⁶⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. I. ÚS 1604/18, bod 17.

²⁶¹ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 305.

se s předmětnými důkazy do té míry, aby jim byly zcela srozumitelné, a aby k nim mohli ze svého hlediska zaujmout určité stanovisko. Tento předpoklad je přitom vztahován k oběma procesním stranám, tedy i ve vztahu ke státnímu zástupci. Pokud jde o důkaz prováděný v hlavním líčení poprvé, závisí na jeho povaze a stupni obtížnosti, jakým způsobem soud poskytne stranám potřebný čas k dostatečnému obeznámení. Avšak vždy tak, aby se provedení důkazu mohlo dít za plné ingerence obou procesních stran, neboť jen tak lze dosáhnout ústavně předpokládané procesní rovnosti a respektování práva na vyjádření k prováděným důkazům a zásad spravedlivého procesu.²⁶² Ústavní soud dále spojuje právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům s právem na veřejné projednání věci, jehož smyslem „(...) je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti“.²⁶³ Tímto Ústavní soud vyjádřil jeden z principů dokazování, podle kterého musí mít obžalovaný možnost kdykoliv verifikovat vypovídací hodnotu důkazu.

Právo na vyjádření k provedeným důkazům tak nepochybně zčásti naplňuje požadavek kontradiktorního trestního řízení, neboť strany musí mít nejen možnost seznámit se se všemi důkazy, ale také možnost vyjádřit se ke všem důkazům či námitkám obsaženým ve spise tak, aby měly stejnou šanci ovlivnit objasnění skutkového stavu.²⁶⁴

3.4.5. Součinnost stran při dokazování

Ačkoli české trestní řízení vychází z kontinentálního (inkvizičního) modelu trestního procesu²⁶⁵, ve kterém má v hlavním líčení a samotném průběhu dokazování rozhodující postavení soud, počítá trestní řád rovněž se součinností stran při dokazování, tedy s možností jejich aktivního podílení na dokazování a zjišťování skutkového stavu.²⁶⁶ Nicméně konečnou odpovědnost za to, že budou provedeny všechny důkazy potřebné pro rozhodnutí, a tedy za zjištění skutkového stavu nese stále soud.

Součinnost stran při dokazování v hlavním líčení nejenže představuje významný projev zásady kontradiktornosti, ale také posiluje zásadu materiální pravdy a napomáhá tím spolehlivému zjištění skutkového stavu. Lze přitom rozlišovat dvě různé formy součinnosti, které se mimo jiné liší okruhem oprávněných osob. V první řadě se jedná o právo stran trestního řízení dle § 215 odst. 1. tr. řádu klást otázky vyslychaným osobám, díky němuž mají strany

²⁶² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 11. 1995, sp. zn. III. ÚS 62/95.

²⁶³ Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, publikovaný pod č. 214/1994 Sb.

²⁶⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. I. ÚS 1604/18, bod 16.

²⁶⁵ Dnes ovšem těžko nalezneme systém, který by měl čistě inkviziční nebo adverzární povahu, neboť dochází ke vzájemnému ovlivňování obou těchto modelů, což je patrné i z české právní úpravy týkající se součinnosti stran při dokazování.

²⁶⁶ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 164. s. 222.

možnost napomáhat při objasňování skutkového stavu a dalších skutečností, které považují za významné pro rozhodnutí. Nicméně výraznějším kontradiktorním projevem v řízení před soudem (ve smyslu kontradiktornosti z hlediska její funkce při hledání pravdy) je právo některých stran žádat, aby samy provedly důkaz za podmínek uvedených v § 215 odst. 2 tr. řádu.

Dle § 215 odst. 1 tr. řádu mohou státní zástupce, obžalovaný, jeho obhájce a opatrovník, zúčastněná osoba, poškozený a jejich zmocněnci, se souhlasem předsedy senátu klást vyslýchaným osobám otázky. Otázky jim přitom kladou přímo a nikoliv prostřednictvím předsedy senátu. Právo klást vyslýchaným osobám otázky však není bezpodmínečné, neboť je vázáno na souhlas předsedy senátu, resp. samosoudce, nadto i z obsahového hlediska otázek existují jistá omezení. Předseda senátu musí dbát na to, aby otázky nebyly pokládány nepřijatelným způsobem (např. zákaz klást sugestivní či kapciózní otázky). V takovém případě soud kupříkladu upozorní stranu, která otázku položila, aby položenou otázku přeformulovala. Důvodem pro odepření souhlasu s položením otázky může být také skutečnost, že by tato otázka neměla vztah k projednávané věci. V případě, kdy jsou otázky kladeny poškozenému, jsou omezeny také otázky, které by směřovaly do jeho intimní oblasti. Strany ovšem mohou klást otázky týkající se hodnověrnosti toho, co sdělily vyslýchané osoby, čímž lze v konečném důsledku ovlivnit úvahy soudy při hodnocení důkazů. Co se týče pořadí, v jakém mohou oprávněné osoby klást otázky, činí tak zpravidla po skončení dotazování ze strany předsedy senátu a případně poté, když už nemají dalších otázek členové senátu (§ 215 odst. 1 *in fine* tr. řádu).

Druhou formou součinnosti je právo nejdůležitějších stran trestního řízení žádat, aby samy provedly důkaz u hlavního líčení. Oproti právu stran klást otázky vyslýchaným osobám náleží dle § 215 odst. 2 tr. řádu možnost provést důkaz pouze státnímu zástupci, obžalovanému a jeho obhájci. Vzhledem k tomu, že zákonodárce použil v právní úpravě v souvislosti s žádostí o provedení důkazu spojení *zejména výslech svědka nebo znalce*, jedná se o demonstrativní výčet, a proto je samozřejmě možné žádat o provedení i jiného důkazu. Předseda senátu vyhoví žádosti oprávněných osob provést důkaz zejména tehdy, když jde o důkaz prováděný k jejich návrhu nebo jimi opatřený a předložený. Při rozhodování o tomto postupu je ovšem nezbytné respektovat rovnost stran obžaloby a obhajoby tak, aby jim bylo umožněno provádět důkazy zásadně ve stejném rozsahu. Strany tímto způsobem mohou náležitým způsobem a z vlastní iniciativy prokázat před soudem svá tvrzení. Naopak předseda senátu není povinen takové žádosti vyhovět, pokud by se jednalo např. o výslech obviněného, svědka mladšího než osmnáct let, či nemocného svědka. Pokud státní zástupce a obžalovaný či jeho obhájce navrhnou výslech

stejného svědka nebo znalce, a obě strany žádají o provedení výslechu, rozhodne předseda senátu po jejich vyjádření o tom, která z nich výslech provede.²⁶⁷ Předseda senátu je oprávněn podle § 215 odst. 2 *in fine* tr. řádu přerušit provádění výslechu pouze v případě, že výslech není prováděn v souladu se zákonem, na vyslýchaného je vyslýchajícím činěn nátlak nebo je výslech veden jiným nevhodným způsobem, popřípadě předseda senátu považuje za nezbytné položit vyslýchanému otázku, jejíž položení není možno odložit na dobu po provedení výslechu.

V případě obžalovaného a obhájce je § 215 odst. 1 a 2 tr. řádu v úzké spojitosti s právem na spravedlivý proces, a to konkrétně s právem na výslech svědků dle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Ve věci Van Mechelen a další proti Nizozemsku ESLP konstatoval, že minimální práva uvedená v čl. 6 odst. 3 EÚLP, a tedy i práva dle písm. d) tohoto odstavce, jsou považována za zvláštní aspekty práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 6 odst. 1 EÚLP.²⁶⁸ Judikatura ESLP vnímá práva uvedená v čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP jako práva obhajoby jako celku, a nikoli pouze ve vztahu k osobě obviněného. Právo vyslechnout nebo nechat vyslechnout svědka obžaloby tedy zaručuje právo na spravedlivý proces, jelikož se snaží nejen o dosažení rovnosti zbraní obžaloby a obhajoby, ale nadto poskytuje obhajobě a také soudnímu systému zásadní nástroj kontroly věrohodnosti a spolehlivosti příslušných výpovědí, a tím i opodstatněnosti jednotlivých bodů obžaloby.²⁶⁹ Nicméně na rozdíl od české právní úpravy ESLP právo na výslech svědka nechápe přísně vzato tak, že by obviněný měl mít možnost sám daného svědka vyslýchat, ale stačí, pokud obviněný má možnost vyjádřit se k výpovědi a klást svědkovi otázky.²⁷⁰ Český zákonodárce tedy přijal právní úpravu obsaženou v § 215 odst. 2 tr. řádu jdoucí nad požadavek vyplývající z judikatury ESLP, když umožnil obžalovanému, resp. obhajobě žádat, aby sama mohla provést důkaz, a to včetně provedení výslechu svědka. Dle komentářové literatury je pravděpodobnou příčinou tohoto stavu záměna pojetí kontradiktorního řízení tak, jak ho chápe rozhodovací praxe ESLP s jeho pojetím v systému common law, tj. ve sporném adverzárním typu trestního procesu, pro nějž je typický souboj stran, kdy strany předvolávají a vyslýchají své svědky a protistrana má následně právo křížového výslechu. V souladu se zásadou rovnosti zbraní má posléze dle § 215 odst. 3 tr. řádu druhá strana, která výslech neprováděla, po jeho provedení právo klást vyslýchanému otázky. Ani v tomto případě se

²⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2690–2695.

²⁶⁸ Rozhodnutí ESLP Van Mechelen a další proti Nizozemsku ze dne 23. 4. 1997, stížnost č. 21363/93, 21364/93, 21427/93, 22056/93, bod 49.

²⁶⁹ Rozhodnutí ESLP Tseber proti České republice ze dne 22. 12. 2012, stížnost č. 46203/08, bod 50.

²⁷⁰ KMEC, Jiří; KOSAŘ, David; KRATOCHVÍL Jan; BOBEK, Michal, op. cit. sub 17. s. 812.

ovšem nejedná o křížový výsledek ve smyslu common law. Byl-li proveden jiný důkaz než výsledek, má k němu druhá strana právo uplatnit připomínky.²⁷¹

Jakmile byly provedeny všechny důkazy a současně před tím, než je dokazování prohlášeno za skončené, je předseda senátu dle § 215 odst. 4 tr. řádu povinen zjistit, zda strany nečiní návrhy na doplnění dokazování. Pokud některá ze stran podá návrh na doplnění dokazování, soud je povinen rozhodnout, zda návrhu vyhoví či zda návrh zamítne. Soud ovšem není povinen provést všechny důkazy, které byly stranami navrženy.²⁷² V případě, že návrhy na doplnění dokazování soud zamítne, je povinen následně v rozhodnutí ve věci samé pečlivě odůvodnit, z jakého důvodu nevyhověl předmětným návrhům, neboť nemůže dojít k jejich bezdůvodnému opomenutí.²⁷³ Ústavní soud přitom definoval tři důvody, na základě kterých lze odmítnout důkazní návrhy. První důvod spočívá v tom, že tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dále pokud důkaz není s to ani ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, čili ve vazbě na toto tvrzení důkaz nedisponuje vypovídací potencií. A třetím důvodem je nadbytečnost důkazu, tedy určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností ověřeno nebo vyvráceno.²⁷⁴

Přestože tedy právní úprava přiznává stranám v hlavním líčení možnost provést dokazování kontradiktorním způsobem, nejedná se o bezpodmínečnou právní úpravu, neboť vždy je k uplatnění jejich práv třeba souhlasu ze strany soudu. Je to právě soud, který v konečném důsledku rozhoduje nejen o způsobu provedení důkazních prostředků, ale také o jeho rozsahu. Takovými procesními rozhodnutími soudu ohledně vedení řízení proto může být kontradiktornost dokazování v konkrétní věci do značné míry omezena.²⁷⁵

3.5. Závěrečné řeči a právo posledního slova

Vedle práva obžalovaného vyjádřit se ke každému provedenému důkazu se právem na závěrečnou řeč a právem na poslední slovo rovněž realizuje ústavně garantované právo dle čl. 38 odst. 2 LZPS vyjádřit se ke všem provedeným důkazům. Dalším projevem zásady kontradiktornosti řízení jsou tedy závěrečné řeči, ke kterým uděluje slovo předseda senátu v závěru hlavního líčení v okamžiku, kdy bylo dokazování prohlášeno za skončené dle § 216 odst. 1 tr. řádu. Jedná se o závěrečné přednesy stran a jejich zástupců, jejichž účelem je shrnout

²⁷¹ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 164. s. 223–224.

²⁷² Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 449/2003.

²⁷³ ŠÁMAL, Pavel a kol., op. cit. sub 66. s. 2696–2697.

²⁷⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 359/05.

²⁷⁵ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 132–135.

a představit vlastní stanovisko k věci, a to s cílem naposledy ovlivnit úvahy soudu před rozhodnutím ve věci samé. Pořadí závěrečných řečí je upraveno v § 216 odst. 2 tr. řádu, kdy po závěrečné řeči státního zástupce následují se závěrečnou řečí poškozený, zúčastněná osoba, případně jejich zmocněnci, obhájce obžalovaného, popřípadě sám obžalovaný. Co se týče pořadí závěrečných řečí obhájce obžalovaného a samotného obžalovaného, hovoří vždy jako poslední, přičemž v případě obžalovaného se jedná o projev *favor defensionis*. Obžalovanému je umožněno mluvit jako posledním²⁷⁶, čímž může reagovat na argumenty obsažené v předchozích řečích a ovlivnit rozhodování soudu jako poslední.²⁷⁷ Pokud by se po závěrečné řeči obhájce obžalovaného nebo obžalovaného ujal slova opět státní zástupce, mají obhájce, případně obžalovaný tzv. právo na repliku ve smyslu § 216 odst. 3 tr. řádu, čímž mohou reagovat na doplnění státního zástupce.

Strany se v závěrečné řeči obvykle budou vyjadřovat zejména k provedenému dokazování, ke skutkovému stavu a právnímu hodnocení, přičemž konkrétní obsah závěrečných řečí bude záviset rovněž na procesním postavení každé z osob, která řeč bude pronášet. Díky tomuto institutu mají oprávněné osoby v souladu se zásadou kontradiktornosti možnost svým přednesem na závěr hlavního líčení shrnout svůj názor na danou věc či reagovat na stanoviska jiných stran a ovlivnit úvahy soudu o důvodnosti své argumentace bezprostředně před meritorním rozhodnutím. Pokud by závěrečné řeči vybočily z rámce projednávané věci, je předseda senátu oprávněn rozhodnout o jejich přerušení (§ 216 odst. 4 tr. řádu).²⁷⁸ Soud také může v návaznosti na skutečnosti uvedené v závěrečných řečích rozhodnout o doplnění dokazování podle § 218 odst. 1 tr. řádu.

Zcela poslední možností, jak může obžalovaný v hlavním líčení kontradiktorně reagovat a uplatnit právo na vlastní obhajobu, je právo posledního slova (§ 217 tr. řádu), které obžalovanému udělí předseda senátu po skončení závěrečných řečí a před odchodem k závěrečné poradě. Vzhledem k tomu, že se jedná o samostatný úkon, je obžalovanému poslední slovo uděleno vždy bez ohledu na to, zda pronesl či nepronesl závěrečnou řeč. Právo posledního slova náleží výhradně obžalovanému a jako takové nelze přenést na jinou osobu, a to ani na obhájce, přičemž patří mezi projevy *favor defensionis*.²⁷⁹ Povaha tohoto práva jako *favor defensionis* se projevuje mimo jiné v tom, že obžalovaný má možnost uplatnit svou

²⁷⁶ Jinak je tomu v řízení proti mladistvým, kdy po mladistvém je dále uděleno slovo k závěrečné řeči zástupci orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

²⁷⁷ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kolektiv, op. cit. sub 6. s. 546–547.

²⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel. a kol., op. cit. sub 66. s. 2703–2704.

²⁷⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-687-3. s. 264–265.

obhajobu bezprostředně před rozhodováním soudu ve věci samé a svým vyjádřením ještě ovlivnit úvahy soudu ve svůj prospěch. Během tohoto projevu nesmějí být obžalovanému kladeny otázky ze strany soudu ani nikoho jiného, neboť se nejedná o výslech ani o jiný důkazní prostředek. Vzhledem k tomu, že zákon nestanoví obsah posledního slova, je obžalovaný v jeho rámci oprávněn uvést vše, co pokládá za významné pro svou obhajobu, např. vyjádřit svůj osobní názor na skutkovou či právní stránku věci, poukázat na své osobní poměry a dosavadní život včetně případné bezúhonnosti.²⁸⁰ Předseda senátu však může poslední slovo přerušit, pokud by zcela vybočovalo z rámce projednávané věci či bylo urážlivé. Soud má možnost reagovat na to, co zazní v rámci posledního slova tak, že rozhodne o doplnění dokazování ve smyslu § 218 odst. 1 tr. řádu, a to za použití analogie, neboť oproti závěrečným řečem výslovná úprava, která by to připouštěla, absentuje. *De lege ferenda* by bylo tedy vhodné výslovně upravit, že doplnění dokazování je možné i na základě obsahu posledního slova obžalovaného.²⁸¹ Jak už název tohoto institutu napovídá, jedná se skutečně o poslední projev, který v rámci hlavního líčení před závěrečnou poradou senátu, resp. před rozhodnutím samosoudce zazní, neboť i v případě, že by soud rozhodl o doplnění dokazování, musel by následně znovu dát slovo k závěrečným řečem a udělit obžalovanému poslední slovo.

Před zavedením možnosti obžalovaného vyjádřit se k obžalobě, byly tyto instituty významnými a v zásadě jedinými prostředky, jejichž prostřednictvím se obžalovaný mohl k obžalobě vyjádřit, aniž by takové vyjádření bylo posuzováno jako důkaz. Ve smyslu chápání kontradiktornosti ve světle judikatury ESLP se ovšem i nadále jedná o významné instituty zaručující kontradiktorní charakter trestního řízení, neboť se v jejich rámci může obžalovaný vyjádřit ke všemu, co z hlediska své obhajoby považuje za nezbytné.

3.6. Další omezení zásady kontradiktornosti

Vzhledem k tomu, že z požadavku na kontradiktorní trestní řízení implicitně vyplývá právo obviněného na přítomnost při jednání soudu, představuje rozhodování v nepřítomnosti obviněného další případ oslabení zásady kontradiktornosti. Ač se jedná o výjimku ze zásady kontradiktornosti řízení, EÚLP ani ESLP nevylučuje řízení *in absentia*, neboť případný zákaz vést řízení v nepřítomnosti obviněného by mohl ochromit vedení trestního stíhání. Na druhé straně tím ovšem nelze ospravedlnit nevratnou a naprostou ztrátu práva účastnit se jednání v případě osoby, která nevěděla, že je proti ní vedeno trestní stíhání. Osoba odsouzená v nepřítomnosti, u které nebylo prokázáno, že se vzdala svého práva účastnit se jednání, nebo

²⁸⁰ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol., op. cit. sub 164. s. 229–230.

²⁸¹ Návrh nového tr. řádu toto reflektuje v § y28e odst. 1.

že měla v úmyslu se vyhýbat řízení, musí mít možnost žádat, aby soud po jejím slyšení znovu rozhodl o opodstatněnosti obvinění z právního i skutkového hlediska.²⁸²

V nepřítomnosti obviněného lze jednat v případě, jestliže byl o jednání řádně vyrozuměn a bez omluvy se nedostavil.²⁸³ Možnost provést hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného v takovém případě připouští i česká právní úprava za podmínek § 202 odst. 2 tr. řádu. V nepřítomnosti obžalovaného je možné jednat dále v řízení o opravných prostředcích, jestliže je rozhodováno jen o právních otázkách. Jinak tomu je ovšem v případě, že jsou přezkoumávány i otázky skutkové či otázka trestu.²⁸⁴ Dalším případem, kdy dochází k omezení zásady kontradiktornosti v důsledku rozhodování soudu v nepřítomnosti obviněného, je rozhodování formou trestního příkazu.

Jedním z případů, kdy je připuštěno konat soudní jednání v nepřítomnosti obviněného, je dále řízení proti uprchlému. Podle § 302 tr. řádu lze v nepřítomnosti odsoudit toho, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá, a to právě v řízení proti uprchlému. Pokud důvody pro vedení řízení proti uprchlému pominou, je potom třeba pokračovat v řízení podle obecných zásad. Česká právní úprava je vstřícná ve vztahu k obviněným, u kterých pominuly důvody pro vedení řízení proti uprchlému, neboť § 306a odst. 1 tr. řádu umožňuje obviněnému požádat o to, aby byly v řízení před soudem znovu provedeny důkazy, jejichž povaha to připouští, nebo jejichž opakování nebrání jiná závažná skutečnost. Jinak se obviněnému přečtou protokoly o jejich provedení a umožní se mu, aby se k nim vyjádřil. Pokud již došlo k pravomocnému odsouzení a až poté pominuly důvody, pro které se řízení proti uprchlému vedlo, odsouzený má dle § 306a odst. 2 právo navrhnout zrušení pravomocného odsuzujícího rozsudku, a to do osmi dnů od doručení tohoto rozsudku. Soud prvního stupně v takovém případě rozsudek zruší a hlavní líčení se provede znovu, přičemž v novém řízení platí zákaz změny k horšímu. V tomto směru jde česká právní úprava nad rámec požadavků EÚLP a související judikatury ESLP, neboť podmínkou nového řízení je pouze žádost odsouzeného v nepřítomnosti, aniž by mu bylo možné prokázat, že byl řádně předvolán a řízení se vyhýbal, z čehož by bylo možné dovodit, že se svého práva na přítomnost u jednání vzdal. V případě české právní úpravy je možné vést řízení v nepřítomnosti obžalovaného právě v případě jeho snahy vyhnout se trestnímu stíhání. Zatímco z judikatury ESLP vyplývá požadavek provést nové řízení v případech, kdy obviněný nebyl o trestním řízení řádně

²⁸² Rozhodnutí ESLP Sejdovic proti Itálii ze dne 1. 3. 2006, stížnost č. 56581/00, bod 82.

²⁸³ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 150.

²⁸⁴ Rozhodnutí ESLP Ekbatani proti Švédsku ze dne 26. 5. 1988, stížnost č. 10563/83, bod 31.

informován, nebo mu v účasti bránila nějaká jiná překážka.²⁸⁵ Pokud je obviněný sám odpovědný za to, že se neúčastnil řízení před soudem, nemá v zásadě právo na nové řízení, jestliže jeho právnímu zástupci nebylo bráněno se původního řízení účinně účastnit.²⁸⁶ Na rozdíl od české právní úpravy podle judikatury ESLP z čl. 6 EÚLP nevyplývá obviněnému, který uprchl před trestním řízením, právo na nové projednání věci.

Ústavní soud řešil v souvislosti s opakovaným řízením před soudem podle § 306a odst. 2 tr. řádu otázku týkající se práva na výslech svědků ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Podle Ústavního soudu se na opakované řízení před soudem vztahují veškeré záruky spravedlivého procesu, přičemž řízení proti uprchlému a opakované řízení před soudem je třeba vnímat jako celek a posoudit, zda bylo jako takové spravedlivé. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka namítala, že v opakovaném řízení byly jako důkazy proti ní použity výpovědi svědkyň, které nikdy nebyly vyslechnuty v její přítomnosti, bylo posuzováno, zda se stěžovatelka nevzdala svého práva vyslyšet svědky konkludentně, a to v důsledku toho, že uprchla. Aby se ovšem jednalo o konkludentní vzdání se práva, musí být pro obviněného předvídatelné, že bude jeho jednání takto chápáno. Česká právní úprava nicméně přiznává obviněnému, u kterého pominuly důvody pro vedení řízení proti uprchlému, právo požádat, aby byly provedeny znovu důkazy, tudíž obviněný nemůže předvídat, že pokud uprchne, nedostane příležitost vyslyšet osobně svědky. *„Skutečnost, že obviněný uprchl, tudíž nelze v rámci opakovaného řízení před soudem podle § 306a odst. 2 tr. řádu vykládat jako konkludentní vzdání se práva na výslech svědků, neboť takový následek není pro obviněného předvídatelný.“* Ústavní soud poté na posuzování použitelnosti výpovědí nepřítomných svědkyň vztáhl vysoké nároky třístupňového testu dovozeného judikaturou ESLP, neboť dospěl k závěru, že se tento test aplikuje i v případě, kdy se opakuje hlavní líčení proti osobě dříve odsouzené jako uprchlé.²⁸⁷

²⁸⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 371/07, bod 28.

²⁸⁶ KMEC, Jiří; KOSAŘ, David; KRATOCHVÍL Jan; BOBEK, Michal, op. cit. sub 17. s. 753.

²⁸⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 11. 2016, sp. zn. I. ÚS 1860/16, body 99–105.

4. Zásada kontradiktornosti a rekodifikace trestního práva procesního

Jedním z důvodů ne zcela jednoznačného chápání zásady kontradiktornosti pramení mimo jiné z absence její legální definice. Přestože již několik let dochází postupnými novelizacemi²⁸⁸ trestního řádu k zavádění kontradiktorních prvků do trestního řízení, k výslovnému zakotvení této zásady doposud ke škodě věci nedošlo. Plánovaná rekodifikace trestního práva procesního má ovšem v tomto ohledu přinést změnu. Z Východisek a principů nového trestního řádu vyplývá cíl upravit trestní proces jako moderní kontradiktorní trestní řízení evropského typu, přičemž tento dokument a připravovaný (a již zveřejněný) návrh nového trestního řádu počítají s výslovným zakotvením zásady kontradiktornosti řízení v trestním řádu. Jedním z cílů rekodifikačních snah je výrazně zvýšit aktivitu procesních stran v řízení před soudem, které musí mít kontradiktorní povahu. V této souvislosti je tedy zamýšleno ještě více posílit kontradiktorní prvky v řízení před soudem, neboť dosavadní změny provedené novelami nepřinesly v tomto směru žádoucí výsledky. Návrh jejího výslovného zakotvení je odůvodňován také posilováním role státního zástupce v řízení před soudem, přičemž tato zásada má být v trestním řádu zakotvena pro ty případy, kdy rozhoduje soud, a to včetně jeho rozhodování v přípravném řízení.²⁸⁹

Ač programové prohlášení vlády²⁹⁰ počítalo s přijetím nového trestního řádu, v současné době je přijetí tohoto návrhu jako celku, tj. v podobě, v jaké byl připraven pracovní komisí, politicky neprůchodné. Nicméně tento návrh může sloužit v budoucnu jako zdroj inspirace pro případné novely stávajícího trestního řádu či při dalších pracích na zcela novém trestním řádu. Ostatně tímto způsobem zákonodárce v minulosti již postupoval, když se v průběhu prací na novém trestním řádu některé jeho prvky postupně dostávaly do stávajícího trestního řádu. Vzhledem k tomu, že zásadu kontradiktornosti a požadavky z ní plynoucí pro trestní řízení dovozuje zejména judikatura ESLP, měl by budoucí nový trestní řád tyto požadavky reflektovat a upravit v souladu s nimi příslušné instituty trestního řízení.

4.1. Vymezení zásady kontradiktornosti a její projevy v návrhu nového trestního řádu

Návrh nového trestního řádu počítá s výslovným zakotvením kontradiktornosti řízení, a to přímo mezi obecnými zásadami. V tomto návrhu ovšem kontradiktornost řízení není jako

²⁸⁸ Z poslední doby zejména novela tr. řádu provedená zákonem č. 333/2020 Sb.

²⁸⁹ *Východiska a principy nového trestního řádu*. Rekodifikace trestního práva procesního. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Online. Dostupné z: https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20př%C3%ADloha.pdf. [cit. 2024-02-20].

²⁹⁰ *Programové prohlášení vlády České republiky*. Online. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Aktualizovane-Programove-prohlaseni-vlady-.pdf>. s. 51. [cit. 2024-05-01].

zásada, na rozdíl od ostatních zásad, explicitně označena. Kontradiktornost řízení je vymezena v navrhovaném § 8 odst. 1 takto: „*Obviněný má právo být způsobem a za podmínek uvedených v trestněprocesním zákoně seznámen s tím, co je mu kladeno za vinu a jaký trestný čin je v tom spatřován, a s důkazy, které orgány činné v trestním řízení v přípravném řízení opatřily, a to jak v jeho prospěch, tak i neprospěch, a vyjádřit se k nim.*“. Požadavek na kontradiktorní dokazování je pak stanoven v odstavci 2, podle kterého strany mají právo důkazní prostředek vyhledat, předložit, navrhnout jeho provedení nebo jej v souladu se zákonem provést, klást vyslychaným osobám otázky a vyjádřit se k provedeným důkazním prostředkům a k důkazům z nich vyplývajícím.

Mám za to, že vymezení zásady kontradiktornosti řízení v tomto směru do jisté míry vychází z judikatury ESLP, avšak stále není reflektována v celé své šíři. Absentuje např. výslovné zakotvení požadavku na seznámení se stanovisky předloženými druhou stranou s cílem ovlivnit úvahy soudu. Toto navrhované vymezení zásady kontradiktornosti se ovšem odchýlilo od původního návrhu v dokumentu Východiska a principy nového trestního řádu, který pojímal tuto zásadu velmi úzce, a to pouze ve vztahu k dokazování.²⁹¹ Tuto změnu lze dle mého názoru hodnotit pozitivně, neboť nově navrhované znění v zásadě vychází z judikatury ESLP.

Výslovná úprava zásady kontradiktornosti, nadto mezi obecnými zásadami, je jistě krok správným směrem, aby se ovšem nejednalo pouze o proklamaci, bude nezbytné upravit v souladu s ní i další instituty trestního řízení, aby došlo ke skutečnému naplnění této zásady. V této souvislosti tedy bude třeba jasně vymežit zejména úlohu soudu, upravit postavení stran a postup při provádění dokazování, s čímž souvisí úprava postavení státního zástupce v řízení před soudem a úvahy nad zavedením jeho formálního důkazního břemene. S ohledem na význam kontradiktornosti pro trestní řízení by měla být podle Pelce dokonce zakotvena přímo v účelu trestního řádu, případně v jeho úvodním ustanovení.²⁹²

Co se týče postavení stran, je zamýšleno výraznější posílení jejich aktivity při dokazování, neboť předchozí novely²⁹³ v tomto směru nepřinesly v aplikační praxi výraznou změnu. Postup při provádění důkazních prostředků v řízení před soudem má být přitom založen

²⁹¹ „(1) Při dokazování v řízení před soudem mají strany právo provádět důkazy za stejných podmínek. Důkaz provádí ta strana, která důkaz navrhla. Jestliže provedení důkazu navrhne shodně více stran, rozhodne předseda senátu o tom, která z nich důkaz provede.“

(2) V případě provedení důkazu soudem mají strany právo vyjádřit se k provedenému důkazu. Spočívá-li provedení důkazu ve výslechu svědka nebo znalce, má každá ze stran právo klást otázky za stejných podmínek.

(3) Obviněný nesmí být odsouzen výlučně či v převažující míře na základě důkazu, k němuž neměl možnost se sám nebo prostřednictvím obhájce vyjádřit a, jde-li o výpověď svědka, klást mu otázky.“

²⁹² PELC, Vladimír, op. cit. sub 10. s. 50–51.

²⁹³ Novely tr. řádu provedené zákony č. 292/1993 Sb. a č. 265/2001 Sb.

na principu kontradiktornosti při široké účasti stran v dokazování. Na rozdíl od současné právní úpravy je tedy obecné pravidlo provádění dokazování navrhováno tak, že důkazní prostředky navržené státním zástupcem bude provádět státní zástupce²⁹⁴ a důkazní prostředky navržené obviněným či jeho obhájcem bude provádět obhájce, případně sám obviněný (pokud nemá obhájce a předseda senátu jeho návrhu vyhoví²⁹⁵). Předseda senátu má dle navrhované úpravy provádět sám dokazování v případě, kdy to bude považovat za potřebné s ohledem na řádné objasnění skutečnosti důležité pro rozhodnutí, nebo by se např. jednalo o výslech obviněného či výslech dítěte.²⁹⁶ Pokud by předseda senátu sám neprováděl výslech, bude mít právo klást vyslychané osobě otázky po skončení její výpovědi, popř. i v jejím průběhu. V případě výslechu obviněného počítá navrhovaná úprava tedy stále s tím, že bude prováděn předsedou senátu. Co se týče rozsahu dokazování, má ho určovat i nadále soud, přičemž v hlavním líčení se mají provádět důkazní prostředky navržené některou ze stran, pokud předseda senátu současně takový návrh shledá důvodným. Soud bude oprávněn doplnit dokazování nad rámec návrhů stran v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí, při tom však nemá nahrazovat procesní aktivitu státního zástupce a obhájce obviněného.²⁹⁷

Dle mého názoru lze ocenit navrhovanou právní úpravu z hlediska výraznějšího zakotvení kontradiktorních prvků (ve smyslu kontradiktornosti jako způsobu hledání pravdy) směřujících k posílení aktivity stran při dokazování. Současně je při dokazování stále počítáno s jistou aktivní rolí soudu, jemuž je zachováno právo doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Z navrhované právní úpravy je nicméně patrné, že stále není zcela jasné, jakou úlohu, resp. jak aktivní má soud při dokazování být. Domnívám se, že plánovaná změna současného obecného pravidla, podle kterého dokazování provádí předseda senátu, ve výjimku se jeví jako vhodný prostředek, jakým lze dosáhnout zamýšleného cíle, tj. zvýšení aktivity stran při dokazování. Rozhodnutí soudu by totiž mělo vycházet především z výsledků konfrontace stran odehrávající se před soudem, kdy každá strana měla možnost se seznámit s předloženými důkazy, vyjádřit se k nim a také právo představit své argumenty.²⁹⁸ Souhlasím ovšem s tím, aby byla zachována v souladu s kontinentální tradicí možnost soudu zasáhnout do dokazování, ať již ve prospěch či neprospěch obžalovaného, neboť se jedná o významnou pojistku spolehlivého zjištění skutkového stavu. *De lege ferenda* by v souladu s deklarovaným posilováním kontradiktornosti řízení před soudem bylo vhodné zvážit slovenskou právní

²⁹⁴ Viz § y39 odst. 2 návrhu nového tr. řádu.

²⁹⁵ Viz § y39 odst. 3 návrhu nového tr. řádu.

²⁹⁶ Viz § y39 odst. 5 návrhu nového tr. řádu.

²⁹⁷ Viz § y28a návrhu nového tr. řádu.

²⁹⁸ GALOVCOVÁ, Ingrid, op. cit. sub 13. s. 137.

úpravu²⁹⁹, podle které by výslech obžalovaného primárně prováděl nikoli předseda senátu, nýbrž státní zástupce. A pokud je cílem skutečně posílit kontradiktorní charakter řízení před soudem, domnívám se, že žádoucí by také bylo vyčlenit soud v zájmu jeho nestrannosti a nezávislosti z orgánů činných v trestním řízení, čímž by bylo zvýrazněno jeho arbitrární postavení. Současně by ovšem mělo být soudu ponecháno právo provést důkazy, které strany nenavrhly. Podle Mičkala je právě otázka postavení a úlohy soudu v rámci rekodifikačních úvah jednou z těch nejvíce problematických otázek, a tudíž také předmětem názorových střetů odborné veřejnosti, neboť má zásadní význam pro koncepci trestního řízení.³⁰⁰

Pokud jde o postavení státního zástupce v řízení před soudem, v rámci rekodifikačních prací je zamýšleno jeho postavení posílit a současně je navrhováno, že má nést procesní odpovědnost za neprovedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného a za neprokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba. Z Východisek a principů nového trestního řádu vyplývá, že tohoto cíle má být dosaženo prostřednictvím stanovení důkazního břemene státního zástupce.³⁰¹

Zamýšlené zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce však není z řad odborné veřejnosti přijímáno zcela bez výhrad, neboť se jedná o velmi spornou otázku. Někteří autoři dokonce zcela odmítají o jakémkoliv důkazním břemenu v trestním řízení hovořit, zatímco určitá část odborné veřejnosti připouští nanejvýš materiální důkazní břemeno, které pouze nutí strany k důkazní aktivitě. V souvislosti se zavedením formálního důkazního břemene státního zástupce, by také byly kladeny větší nároky na obhajobu, což může být problematické zejména u nemajetných obviněných. A dále pokud by došlo ke změně procesních odpovědností orgánů činných v trestním řízení, bude nezbytné také zvážit striktní vázanost státního zástupce zásadou legality, má-li se jednat o skutečný kontradiktorní proces. Bude-li tedy procesní odpovědnost přenesena na státního zástupce ve formě jeho důkazního břemene, bude na místě určitým způsobem posílit zásadu oportunity, a to zejména při rozhodování o postavení obviněného před soud a při zvažování důkazní situace.³⁰² Zamýšlené posilování kontradiktornosti tak s sebou bude muset nést také změnu náhledu na zásadu legality, a to konkrétně na její obžalovací složku, kdy by mělo dojít k dalšímu rozšíření diskrečních

²⁹⁹ Viz kap. 3.1. této práce.

³⁰⁰ MIČKAL, Martin. Základní zásady a rekodifikace trestního práva procesního. In: JELÍNEK, Jiří. (ed.) *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-155-7. s. 79–80.

³⁰¹ *Východiska a principy nového trestního řádu*. Rekodifikace trestního práva procesního. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Online. Dostupné z: https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20př%C3%ADloha.pdf. [cit. 2024-02-20].

³⁰² VEVERKA, Vojtěch. Budoucnost zásady kontradiktornosti v českém trestním procesu a rekodifikace trestního řádu. *Trestní právo*. 2017, roč. XXI., č. 3, s. 33–39. ISSN 1211-2860.

oprávnění státního zástupce.³⁰³ Navrhované znění nového trestního řádu obsahuje určité posílení zásady oportunity. Je navrhováno, že státní zástupce by mohl rozhodnout o zastavení trestního stíhání také v případě důkazní nouze, čili v situaci, kdy shromážděné důkazy nejsou dostatečným podkladem pro úspěšné zastupování obžaloby v řízení před soudem.³⁰⁴ Oproti stávající právní úpravě jsou navrhovány v souladu s posilováním diskrečních oprávnění státního zástupce i další případy, ve kterých bude možné rozhodnout o zastavení trestního stíhání.³⁰⁵

Pokud jde o navrhovanou úpravu neodkladných a neopakovatelných úkonů, dochází k určité reflexi požadavku na zajištění jisté míry kontradiktornosti, resp. zajištění procesních záruk vyvažujících nevýhody obhajoby. V § x10 odst. 2 je navrhováno, že státní zástupce bude moci požádat o ustanovení advokáta za účelem jeho účasti na tomto úkonu, který má hájit zájmy podezřelého a který bude moci klást otázky. Podle Mičkala tento institut zajišťuje pouze zdánlivou kontradiktornost, neboť takto ustanovený advokát by měl ztíženou pozici v důsledku neznalosti věci a podezřelého. Upozorňuje také na organizační potíže a finanční náklady s tím spojené, které podle něj činí tento institut pro praxi nevhodným.³⁰⁶ Dle mého názoru (i podle judikatury ESLP) by ovšem právě tento institut mohl představovat dostatečný tzv. vyvažující faktor pro obhajobu ve smyslu třístupňového testu dovozeného judikaturou ESLP, neboť takto ustanovený obhájce by mohl zajistit kontradiktorní výslech svědka právě tím, že bude moci klást otázky. V § x10 odst. 3 se současně navrhuje, aby o tomto úkonu, bude-li to možné (tj. fakultativně), byl pořízen zvukový a obrazový záznam. Naopak není doporučováno pořizovat obligatorně o provedení těchto úkonů videozáznam, jelikož by tím došlo k zavedení formálně stanovené podmínky provedení úkonu, přičemž její nedodržení by mohlo následně způsobit nepoužitelnost protokolu v řízení před soudem. Podle Boháčka a Šámala se jako nejvhodnější řešení z hlediska dostatečných procesních záruk jeví právě společná účast soudce a ustanoveného obhájce při těchto úkonech, přičemž vhodným doplněním těchto záruk je pořízení videozáznamu, popř. zvukového záznamu o průběhu úkonu.³⁰⁷

S problematikou neodkladných a neopakovatelných úkonů úzce souvisí úprava podmínek použitelnosti protokolů o dřívějších svědeckých výpovědích v hlavním líčení jako

³⁰³ MULÁK, Jiří, op. cit. sub 8. s. 300–301.

³⁰⁴ Viz § x25 odst. 2 písm. a) návrhu nového tr. řádu.

³⁰⁵ Např. pokud na dalším trestním stíhání není veřejný zájem, zejména pokud od doby spáchání skutku došlo k podstatné změně poměrů pachatele či k podstatné změně společenských poměrů či právních předpisů, v jejichž důsledku není přiměřené nebo účelné trvat na trestněprávním postihu pachatele (§ x25 odst. 2 písm. b) bod 5).

³⁰⁶ MIČKAL, Martin, op. cit. sub 11. s. 137–139.

³⁰⁷ BOHÁČEK, Lukáš; ŠÁMAL, Pavel. K podmínkám použití výpovědi nedostupného svědka. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-444-2. s. 229–232.

důkazu, která nyní výslovně nereflektuje požadavky vyplývající z judikatury ESLP a Ústavního soudu ohledně připuštění výpovědí tzv. nepřítomných svědků na základě třístupňového testu. Pravidla tohoto testu jsou sice v návrhu reflektována v § 47 odst. 2, avšak je prohozeno posuzování druhého kroku s prvním. Navrhovaná úprava zní: *„Má-li být rozhodnutí o uznání viny obviněného založeno výlučně nebo v převážné míře na výpovědi osoby (...), jejíž výslechu se obviněný ani jeho obhájce neměli možnost zúčastnit a klást vyslychané osobě otázky, soud si zhodnotí, zda výslechu takové osoby v řízení před soudem za účasti obviněného nebo jeho obhájce bránil vážný důvod a zda řízení ve svém celku poskytlo obviněnému nebo jeho obhájci dostatečné vyvažující záruky z hlediska uplatnění práva na obhajobu, které zajistily, aby řízení jako celek bylo spravedlivé“*. Tato pravidla o použitelnosti dřívější výpovědi jsou navrhována v § 47 odst. 3 i pro použití výpovědi utajeného svědka.

Závěr

Přestože zásada kontradiktornosti trestního řízení nebyla doposud výslovně zakotvena mezi základními zásadami trestního řízení v § 2 tr. řádu, postupem času se etablovala zejména pod vlivem rozhodovací praxe ESLP a také navazující judikatury Ústavního soudu jako jedna ze základních zásad trestního řízení. Judikatura ESLP i Ústavního soudu konstantně dovozuje, že právo na kontradiktorní řízení je jedním z nezbytných atributů práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 EÚLP. Zásadu kontradiktornosti tak nyní můžeme i díky rozhodovací praxi ESLP řadit ke standardům kontinentálního trestního procesu.

Důvod absence její legální definice může spočívat zejména v různém nazírání na obsah a funkce této zásady ze strany odborné veřejnosti, kdy v české právní vědě stále chybí jednotná koncepce této zásady. Představení možných pojetí této zásady a jejímu judikatornímu vymezení byla proto věnována první kapitola této práce. Jedno z pojetí, které zastává určitá část nauky, ztotožňuje zásadu kontradiktornosti řízení se sporným (adverzárním) trestním řízením. Naproti tomu stojí pojetí, které zásadu kontradiktornosti trestního řízení vnímá ve světle judikatury ESLP a které ji nespojuje s konkrétním procesním systémem. Tímto pojetím je chápána jako právo stran seznámit se s důkazy a stanovisky předloženými druhou stranou s cílem ovlivnit rozhodnutí soudu a možnost se k nim také vyjádřit, resp. diskutovat o nich. Pojetí, které považuje zásadu kontradiktornosti za synonymum pro sporné trestní řízení, pokládám za ne zcela správné, neboť uplatnění kontradiktorní zásady nalezneme v obou modelech trestního procesu, ač s odlišným obsahem.

Lze shrnout, že kontradiktornost řízení je v duchu judikatury ESLP spojovaná s právem stran řízení seznámit se s důkazy a argumenty nejen předloženými soudu druhou stranou, ale také zajištěnými jeho vlastní činností, možnost se k nim vyjádřit, případně je i zpochybnit, ale také s právem navrhnout důkazy. Důraz je tedy kladen na pojetí kontradiktornosti v podobě subjektivního práva strany v řízení, díky čemuž dochází k upozadění jejího vnímání pouze ve smyslu procesního pravidla, které je uplatňováno při hledání pravdy. Domnívám se ovšem, že tyto její podoby se vzájemně nevylučují, jelikož požadavky vyplývající z kontradiktornosti (ve smyslu subjektivního práva stran v řízení) představují dle mého názoru předpoklad pro kontradiktorní diskusi (tj. pro střet argumentů), a ta je považována za „*královskou cestu při hledání pravdy*“³⁰⁸.

Pokud jde o zodpovězení otázky položené v úvodu práce „*Jaké prvky zásady kontradiktornosti se uplatňují v rámci přípravného řízení?*“, byla problematice

³⁰⁸ REPÍK, Bohumil, op. cit. sub 9. s. 147.

kontradiktorních projevů v přípravném řízení věnována druhá kapitola této práce. Ač se zásada kontradiktornosti z povahy věci plně uplatňuje v řízení před soudem, nalezneme její projevy v jisté omezené míře rovněž v přípravném řízení. Limitované uplatnění této zásady v přípravném řízení přitom není nikterak v rozporu se závěry vyplývajícími z judikatury ESLP či Ústavního soudu. Zásada kontradiktornosti řízení je sice významnou zásadou trestního řízení, není však jeho jedinou základní zásadou. Právě v přípravném řízení totiž může kolidovat s jinými zásadami a zájmy, které v souladu s principem proporcionality mohou převážet. Jedním z projevů kontradiktornosti při argumentaci projevující se v tomto stadiu je právo obviněného na vyjádření se ke skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a k důkazům o nich. Aby ovšem obviněný mohl kontradiktorně reagovat a polemizovat tak se závěry orgánů činných v trestním řízení uvedených zejména v usnesení o zahájení trestního stíhání, musí být seznámen s podstatou obvinění a s důkazy proti němu. S tím souvisí právo na nahlížení do spisů, které představuje další významný kontradiktorní prvek přípravného řízení, v němž se promítá požadavek na seznámení se s důkazy a stanovisky. Přestože v přípravném řízení toto právo není absolutní a může být ze závažného důvodu obviněnému či jeho obhájci odepřeno, jedná se o významný institut, jehož prostřednictvím má obviněný možnost získat informace potřebné pro přípravu obhajoby. Obzvláště důležitým je pak přístup obhajoby do trestního spisu v případě rozhodování o vazbě v přípravném řízení, a to za účelem účinného napadení zákonnosti vazby. Aby mohl obviněný kontradiktorně reagovat a vyjádřit se k návrhu na vzetí do vazby, resp. o prodloužení vazby, musí být seznámen s materiály, kterými je daný návrh odůvodňován. Zde ovšem česká právní úprava vykazuje zásadní nedostatky, neboť navzdory závěrům dovozených judikaturou ESLP trestní řád výslovně neupravuje, že nelze obviněnému a jeho obhájci odepřít nahlédnout do částí trestního spisu, které jsou podstatné pro rozhodnutí o vazbě. *De lege ferenda* by tak mělo být toto právo obhajoby vyplývající z požadavku na kontradiktornost vazebního řízení výslovně upraveno v trestním řádu. Speciálním případem nahlížení do spisů je pak právo na prostudování spisu při skončení vyšetřování a s tím související možnost učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Na rozdíl od obecného práva na nahlížení do spisů nemůže být toto právo obviněnému a jeho obhájci odepřeno. Zcela zásadním projevem kontradiktornosti v přípravném řízení je ovšem možnost obviněného či jeho obhájce zúčastnit se některých úkonů vyšetřování. Tento institut umožňuje kontradiktorní provedení výslechu svědka již v přípravném řízení a zajišťuje tak použitelnost protokolů o procesních úkonech přípravného řízení jako důkazu v hlavním líčení. V případě obhájce problém nenastává, neboť ten má na účast na určitých vyšetřovacích úkonech procesní nárok. Problém může nastat v případě obviněného, který nemá obhájce, jelikož u něj závisí připuštění účasti na

vyšetřovacích úkonech na uvážení policejního orgánu. Pokud by policejní orgán nepřipustil účast obviněného např. při výslechu svědka v přípravném řízení (a jeho výpověď má zásadní význam), podstupuje tím riziko, že v hlavním líčení nebude možné použít protokol o výpovědi takového svědka jako důkaz, pokud by tento svědek odmítl v hlavním líčení vypovídat. Zásada kontradiktornosti je v přípravném řízení z povahy věci nejvíce patrná při rozhodování soudu o vazbě obviněného. Kontradiktornost musí být přitom zajištěna nejen při rozhodování o vzetí do vazby, ale i při jakémkoli řízení, jehož předmětem je posouzení zákonnosti vazby. V neposlední řadě byla řešena úprava provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů podle § 158a tr. řádu, jež má význam z hlediska použitelnosti protokolů o těchto úkonech v hlavním líčení, a která vykazuje nedostatky z hlediska zajištění určité míry kontradiktornosti těchto úkonů a nedostatečných záruk pro obhajobu.

Ač zásada kontradiktornosti není určující zásadou přípravného řízení, v některých případech je přesto nutné požadavky vyplývající ze zásady kontradiktornosti respektovat a určitou míru kontradiktornosti přípravného řízení zajistit. Zejména v případě, kdy trestní řád akceptuje provedení důkazu mimo hlavní líčení, mělo by takové provedení důkazu garantovat zásadu kontradiktornosti řízení ve stejné míře, v jaké je garantováno při provádění dokazování v hlavním líčení. Důsledky nezajištění kontradiktorního provedení určitých úkonů přípravného řízení proto může mít významné konsekvence pro dokazování v hlavním líčení a na celkovou spravedlivost řízení. Jedná se např. o případ, kdy by nebyla umožněna účast obhajoby na úkonech přípravného řízení, neboť umožnění této účasti představuje podmínku pro následné použití protokolu o výpovědi svědka, pokud by svědek odmítl v hlavním líčení vypovídat. Nepřipustění účasti obhajoby na některých vyšetřovacích úkonech proto může mít významné dopady pro dokazování v hlavním líčení z hlediska možné ztráty důkazní hodnoty provedeného úkonu. S tím souvisí také případy, kdy je výslech svědka prováděn jako neodkladný či neopakovatelný v rámci postupu před zahájením trestního stíhání a následně je přečten protokol o tomto úkonu v hlavním líčení. V tomto směru česká právní úprava neposkytuje při těchto úkonech dostatečné vyvažující záruky pro obhajobu. Pokud by přitom taková výpověď měla rozhodující význam pro uznání viny obviněného, bez dostatečných vyvažujících procesních záruk pro obhajobu by nebylo možné založit na takovém důkazu odsuzující rozhodnutí. Tímto jsem se pokusila shrnout odpověď na otázku *„Jaké jsou konsekvence nedodržení zásady kontradiktornosti při provádění některých procesních úkonů přípravného řízení?“*.

Odpovědí na otázku *„Jaké jsou konkrétní kontradiktorní projevy ve stadiu řízení před soudem?“* se zabývala třetí kapitola této práce. V úvodu se kapitola věnuje úloze soudu a postavení stran v řízení před soudem, jelikož jejich postup a aktivita v řízení je pro uplatnění

kontradiktornosti v trestním řízení zásadní. Rozebrán byl dále institut vyjádření obžalovaného k obžalobě v podobě jeho samostatného stanoviska, kterým dochází k výraznému posílení kontradiktorního charakteru trestního řízení. Ač se kontradiktornost netýká pouze oblasti dokazování, ale také argumentace, jedná se přece jen o nejdůležitější část hlavního líčení, ve které se zásada kontradiktornosti projevuje. Ke škodě věci není ovšem požadavek na provádění dokazování kontradiktorním způsobem explicitně trestním řádem upraven, lze ho ovšem dovodit jak z úpravy některých institutů dokazování, tak z požadavků vyplývajících z práva na spravedlivý proces. Kapitola tak obsahuje instituty jako je výslech obžalovaného, výslech svědka a institut součinnosti stran při dokazování, v nichž prvky kontradiktorního dokazování nalezneme. Důraz je zde přitom kladen na právo na kontradiktorní výslech svědka podle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP, které představuje zvláštní aspekt práva na spravedlivý proces. Významným kontradiktorním projevem je také právo obžalovaného na vyjádření ke každému provedenému důkazu. Mám za to, že toto právo by bylo vhodné *de lege ferenda* rozšířit i ve vztahu k obhájci, který by mohl učinit kvalifikovanější vyjádření za obviněného. Nicméně odpověď na otázku, zda bude v konkrétní věci proces dokazování prováděn skutečně kontradiktorním způsobem, závisí v praxi na tom, zda strany využijí svá oprávnění vyplývající z požadavku kontradiktornosti řízení, a také na konkrétním procesním postupu soudu. Záleží totiž na soudu, zda stranám umožní aktivně spolupůsobit při dokazování, např. právo klást vyslýchaným osobám otázky je vázáno na souhlas předsedy senátu. Kontradiktornost při argumentaci se v hlavním líčení projevuje především v závěrečné řeči a při posledním slovu obžalovaného. Vzhledem k tomu, že žádná základní zásada se neuplatňuje bezvýjimečně, i ze zásady kontradiktornosti existují jisté výjimky. Mezi případy omezující kontradiktornost hlavního líčení patří zejména použití výpovědi utajeného svědka, použití výpovědí tzv. nepřítomných svědků, ale také případy, kdy je rozhodováno v nepřítomnosti obviněného (např. řízení proti uprchlému).

V poslední kapitole byla pozornost věnována zásadě kontradiktornosti řízení v souvislosti s připravovanou rekonstrukcí trestního práva procesního, v rámci které je zamýšleno tuto zásadu výslovně definovat v novém trestním řádu. Mám za to, že navrhované změny právní úpravy (např. úprava podmínek pro použití protokolů o dřívějších výpovědích z přípravného řízení v hlavním líčení či nemožnost odepření práva nahlédnout do spisů v souvislosti s rozhodováním o vazbě) nastíněné v této kapitole v sobě promítají požadavky plynoucí z judikatury ESLP. Mám za to, že navrhované změny právní úpravy, které byly nastíněny v rámci této práce, by ve svém souhrnu spolu s navrhovanou změnou obecného pravidla provádění dokazování měly potenciál vytvořit dostatečné záruky pro kontradiktorní

trestní řízení. V dohledné době ovšem nelze očekávat přijetí návrhu nového trestního řádu ve znění, v jakém byl připraven pracovní komisí, neboť jako celek je aktuálně politicky neprůchodný. Nicméně text tohoto návrhu může být inspirací pro další rekonstrukční snahy.

Závěrem zbývá zodpovědět poslední otázku, kterou jsem si v úvodu práce stanovila, tedy zda „*Lze považovat české trestní řízení ve svém celku za skutečně kontradiktorní?*“. Domnívám se, že zhodnocení toho, zda je české trestní řízení skutečně kontradiktorní závisí mimo jiné na tom, jak je chápán obsah a podstata zásady kontradiktornosti. Pokud budeme kontradiktornost trestního řízení chápat ve světle judikatury ESLP pouze jako subjektivní právo stran řízení a součást práva na spravedlivý proces, mám za to, že platná právní úprava zejména hlavního líčení a v omezené míře i úprava některých institutů přípravného řízení poskytuje základní záruky potřebné pro její uplatnění. Problematickou se dle mého názoru jeví fáze dokazování v hlavním líčení. Pokud tedy za součást podstaty kontradiktornosti budeme považovat současně i možnost stran podílet se na objasňování skutkového stavu věci, poskytuje v tomto ohledu české trestní řízení velmi limitované možnosti. Je sice pravdou, že stávající trestní řád připouští možnost stran podílet se na provádění dokazování ve formě jejich součinnosti, nicméně se jedná pouze o výjimku z obecného pravidla a záleží na stranách, zda využijí svá oprávnění a požádají např. o provedení důkazu. Jestli tedy bude v konkrétním případě řízení před soudem (a tedy i trestní řízení) skutečně kontradiktorní, závisí nejen na aktivitě stran a na tom, zda využijí svá oprávnění vyplývající ze zásady kontradiktornosti, ale také na procesním postupu soudu v dané věci. V dohledné době se na tomto stavu pravděpodobně nic nezmění, neboť plánovaná komplexní reforma trestního procesu byla opět odložena a zůstává otázkou, zda zákonodárce přijme alespoň prostřednictvím novelizace stávajícího trestního řádu některé navrhované instituty, které by reflektovaly požadavky judikatury ESLP.

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
LZPS	usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
tr. por.	zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Monografie a komentáře:

DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7.

DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7.

FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby.* Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001.

FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní. 7. vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.

GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení.* Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-451-0.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní. 7. vydání.* Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-687-3.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. vydání.* Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8.

KMEC, Jiří; KOSAŘ, David; KRATOCHVÍL Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.

MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces.* Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-387-2.

OLEJ, Jozef; KOLCUNOVÁ, Marta; KOLCUN, Jozef. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní.* Bratislava: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-89603-21-3.

REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo.* Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: CODEX Bohemia, 1999. ISBN 80-85963-89-2.

ZÁHORA, Jozef a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-76-2.

Příspěvky ve sbornících:

BOHÁČEK, Lukáš; ŠÁMAL, Pavel. K podmínkám použití výpovědi nedostupného svědka. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. s. 221–232. ISBN 978-80-7502-444-2.

ČEP, David; KANDOVÁ, Katarína. Odpovědnost státního zástupce při plnění úkolů v trestním řízení. In: *Cofola 2016*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 756–780. ISBN 978-80-210-8363-9.

FENYK, Jaroslav. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. s. 9–16. ISBN 978-80-86920-25-2.

FENYK, Jaroslav. Státní zástupce a právo na spravedlivý proces v přípravném řízení trestním. In: GŘIVNA, Tomáš; ŠIMÁNOVÁ, Hana (eds.). *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. s. 29–46. ISBN 978-80-7380-787-0.

GALOVCOVÁ, Ingrid. Uplatnenie zásady kontradiktornosti pri dokazovaní v trestnom konaní. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. s. 128–138. ISBN 978-80-7502-287-5.

JELÍNEK, Jiří. Základní zásady trestního řízení – stálé trauma české trestní legislativy. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016. s. 9–18. ISBN 978-80-7502-155-7.

KMEC, Jiří. Princip kontradiktornosti jako jeden z aspektů práva na spravedlivý proces. In: *Rekodifikace trestního práva procesního – aktuální problémy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. s. 56–65. ISBN 978-80-87146-13-2.

MIČKAL, Martin. Základní zásady a rekodifikace trestního práva procesního. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016. s. 73–85. ISBN 978-80-7502-155-7.

MIČKAL, Martin. Zásada kontradiktornosti ve světle probíhající rekonstrukce trestního práva procesního. In: *COFOLA 2018. Část VI. Permanentní reforma trestního řízení (koncepční a nekoncepční změny na půdě trestního práva procesního)*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 129–146. ISBN 978-80-210-9070-5.

PELC, Vladimír. Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu? In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. s. 46–56. ISBN 978-80-7502-444-2.

PŮRY, František. Existuje důkazní břemeno v trestním řízení? In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. s. 104–113. ISBN 978-80-86920-25-2.

ŘÍHA, Jiří. Vybrané aspekty použitelnosti protokolů o dřívějších svědeckých výpovědích v hlavním líčení s ohledem na judikaturu ESLP. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. s. 233–251. ISBN 978-80-7502-287-5.

Časopisecké články:

BRUNOVÁ, Markéta; POLANSKÝ, Ivo. Kontradiktornost ve vykonávacím řízení trestním – řízení o přerušení a upuštění od výkonu trestu. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 5, s. 36–39. ISSN 1210-6348.

HERCZEG, Jiří. Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 12, s. 34–40. ISSN 1210-6348.

JEŽEK, Vladimír. K nahlížení do spisů v přípravném řízení trestním při rozhodování soudu. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 3, s. 49–52. ISSN 1210-6348.

KANDALEC, Pavel. Právo obviněného na nahlížení do spisu – se zvláštním zaměřením na vazební řízení. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 3, s. 32–37. ISSN 1210-6348.

MIČKAL, Martin. Úloha soudce a aktivita stran při provádění výslechu svědka v řízení před soudem. *Trestní právo*. 2018, roč. XXII., č. 1, s. 13–20. ISSN 1211-2860.

MULÁK, Jiří; PROVAZNÍK, Jan. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11, s. 37–46. ISSN 1210-6348.

MULÁK, Jiří; PROVAZNÍK, Jan. Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. *Bulletin advokacie*. 2022, č.1-2, s. 11–21. ISSN 1210-6348.

MUSIL, Jan. Role přípravného řízení v českém trestním procesu. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2023, č. 3, s. 85–97. ISSN 0323-0619.

PELC, Vladimír. Koncept kontradiktornosti v trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2023, č. 3, s. 7–20. ISSN 0323-0619.

VANTUCH, Pavel. Vyjádření obžalovaného k obžalobě po zaslání jejího opisu. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 5, s. 31–37. ISSN 1210-6348.

VANTUCH, Pavel. Vyjádření obžalovaného k obžalobě v hlavním líčení po výzvě předsedy senátu. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 6, s. 26–32. ISSN 1210-6348.

VEVERKA, Vojtěch. Budoucnost zásady kontradiktornosti v českém trestním procesu a rekodifikace trestního řádu. *Trestní právo*. 2017, roč. XXI., č. 3, s. 33–39. ISSN 1211-2860.

VYCHYTA, Jan. K některým aspektům obžaloby a postavení státního zástupce v hlavním líčení podle paragrafovaného znění návrhu nového trestního řádu. *Státní zastupitelství*. 2019, roč. XVI, č. 3, s. 17–23. ISSN 1214-3758.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

KRISTKOVÁ, Alena. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Online. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. 21, č. 3, s. 370–379. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5701/4796>. [cit. 2023-04-27].

MULÁK, Jiří. Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení. Online. *Paneurópske právnické listy*. 2020, roč. III., č. 1. ISSN 2644-450X. Dostupné z: <https://www.paneuropskepravnickelisty.sk/index.php/mulak-j/>. [cit. 2024-12-14].

Návrh nového trestního řádu (stav k 14. 10. 2022). Online. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>.

Programové prohlášení vlády České republiky. Online. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Aktualizovane-Programove-prohlaseni-vlady-.pdf>. s. 51. [cit. 2024-05-01].

Východiska a principy nového trestního řádu. Rekodifikace trestního práva procesního. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Online. Dostupné z: https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20př%C3%ADloha.pdf. [cit. 2024-04-01].

3. Seznam použitých právních předpisů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. 5. 2012 o právu na informace v trestním řízení

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Evropského soudu pro Lidská práva

Accardi a ostatní proti Itálii ze dne 20. 1. 2005, stížnost č. 30598/02

Al - Khawaja a Tahery proti Spojenému království ze dne 15. 12. 2011, stížnost č. 26766/05, 22228/06

Assenov a ostatní proti Bulharsku ze dne 28. 10. 1998, stížnost č. 24760/94

Balšán proti České republice ze dne 18. 7. 2006, stížnost č. 1993/02

Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku ze dne 6. 12. 1988, stížnost č. 10590/83

Bátěk a ostatní proti České republice ze dne 12. 1. 2017, stížnost č. 54146/09

Berisha proti Nizozemsku ze dne 4. 5. 2000, stížnost č. 42965/98

Brandstetter proti Rakousku ze dne 28. 8. 1991, stížnosti č. 11170/84, 12876/87, 13468/87

Breukhoven proti České republice ze dne 21. 7. 2011, stížnost č. 44438/06

Brogan a ostatní proti Spojenému království ze dne 29. 11. 1998, stížnost č. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85

Colozza proti Itálii ze dne 12. 2. 1985, stížnost č. 9024/80

Crabtree proti České republice ze dne 25. 2. 2010, stížnost č. 41116/04

Doorson proti Nizozemsku ze dne 26. 3. 1996, stížnost č. 20524/92

Edwards proti Spojenému království ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. 13071/87

Ekbatani proti Švédsku ze dne 26. 5. 1988, stížnost č. 10563/83

Foucher proti Francii ze dne 18. 3. 1997, stížnost č. 22209/93

Garcia Alva proti Německu ze dne 13. 2. 2001, stížnost. č. 23541/94

Grauzinis proti Litvě ze dne 10. 10. 2000, stížnost č. 37975/97

Hermi proti Itálii ze dne 18. 10. 2006, stížnost. č. 18114/02

Huber proti Švýcarsku ze dne 23. 10. 1990, stížnost č. 12794/87

Husák proti České republice ze dne 4. 12. 2008, stížnost č. 19970/08

Chmura proti Polsku ze dne 3. 4 2012, stížnost č. 18475/05

Janáček proti České republice ze dne 2. 2. 2023, stížnost č. 9634/17

Kamasinski proti Rakousku ze dne 19. 12. 1989, stížnost č. 9783/82

Knebl proti České republice ze dne 28. 10. 2010, stížnost č. 20157/05

Kostovski proti Nizozemsku ze dne 20. 11. 1989, stížnost č. 11454/85

Krejčíř proti České republice ze dne 26. 3. 2009, stížnost č. 39298/04

Kurup proti Dánsku ze dne 10. 7. 1985, stížnost č. 11219/84

Laukkanen a Manninen proti Finsku ze dne 3. 2. 2004, stížnost č. 50230/99

Lexa proti Slovensku (č. 2) ze dne 5. 1. 2010, stížnost č. 34761/03

Lietzow proti Německu ze dne 13. 2. 2001, stížnost č. 24479/94

Mantovanelli proti Francii ze dne 18. 3. 1997, stížnost č. 21497/93

Mattoccia proti Itálii ze dne 25. 7. 2000, stížnost č. 23969/94

Megyeri proti Německu ze dne 12. 5. 1992, stížnost č. 13770/88

Migon proti Polsku ze dne 25. 6. 2002, stížnost č. 24244/94

Mooren proti Německu ze dne 9. 7. 2009, stížnost č. 11364/03

Nideröst-Huber proti Švýcarsku ze dne 18. 2. 1997, stížnost č. 18990/91

Nikolova proti Bulharsku ze dne 25. 3. 1999, stížnost č. 31195/96

Pélissier a Sassi proti Francii ze dne 25. 3. 1999, stížnost č. 25444/94

Rowe a Davis proti Spojenému království ze dne 16. 2. 2000, stížnost č. 28901/95

S. N. proti Švédsku ze dne 16. 1. 2001, stížnost č. 34209/96

Sanchez-Reisse proti Švýcarsku ze dne 21. 10. 1986, stížnost č. 9862/82

Sejdovic proti Itálii ze dne 1. 3. 2006, stížnost č. 56581/00

Schatschaschwili proti Německu ze dne 15. 12. 2015, stížnost č. 9154/10

Schiesser proti Švýcarsku ze dne 4. 12. 1979, stížnost č. 7710/76

Stanford proti Spojenému království ze dne 23. 2. 1994, stížnost č. 16757/90

Svipsta proti Lotyšsku ze dne 9. 3. 2006, stížnost č. 66820/01

Štulíř proti České republice ze dne 12. 1. 2017, stížnost č. 36705/12

Toth proti Rakousku ze dne 12. 12. 1991, stížnost č. 11894/85

Tseber proti České republice ze dne 22. 12. 2012, stížnost č. 46203/08

Unterpertinger proti Rakousku ze dne 24. 11. 1986, stížnost č. 9120/80

Van Geysegem proti Belgii ze dne 21. 1. 1999, stížnost č. 26103/95

Van Mechelen a další proti Nizozemsku ze dne 23. 4. 1997, stížnost č. 21363/93, 21364/93, 21427/93, 22056/93

Veccek proti České republice ze dne 21. 2. 2013, stížnost č. 3252/09

X. proti Dánsku ze dne 16. 12. 1981, stížnost č. 8395/78

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR

Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, publikovaný pod č. 214/1994 Sb.

Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaný pod č. 424/2001 Sb.

Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04, publikovaný pod č. 239/2005 Sb.

Stanovisko pléna Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 2018, sp. zn. Pl. ÚS-st. 47/18, publikované pod č. 238/2018 Sb.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 11. 1995, sp. zn. III. ÚS 62/95
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 104/96
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 3. 1999, sp. zn. III. ÚS 210/98
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 10. 2000, sp. zn. II. ÚS 243/2000
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 11. 2001, sp. zn. III. ÚS 376/01
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 239/04
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/03
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. III. ÚS 499/04
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 4. 2006, sp. zn. II. ÚS 297/04
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 336/06
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 6. 2007, sp. zn. II. ÚS 175/06
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 371/07
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 11. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1526/08
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. I. ÚS 3206/08
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 608/10
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 9. 2010, sp. zn. III. ÚS 3221/09
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. IV. ÚS 569/11
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. IV. ÚS 2119/11
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 3326/13
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 2942/13
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 2. 2015, sp. zn. I. ÚS 2852/14
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 2307/15
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3235/15
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 1377/16

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 11. 2016, sp. zn. I. ÚS 1860/16
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 1. 2018, sp. zn. II. ÚS 3689/17
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1466/19
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 7. 2022, sp. zn. II. ÚS 1415/22
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 4. 2023, sp. zn. IV. ÚS 222/23
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 11. 2023, sp. zn. III. ÚS 2300/21
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 2. 2024, sp. zn. I. ÚS 306/24
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 449/2003
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. I. ÚS 54/05
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 359/05
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. I. ÚS 1604/18

Rozhodnutí Nejvyššího soudu

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 1990, sp. zn. 5 To 46/90, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 15/1991 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 4. 2017, sp. zn. 8 Tdo 428/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1553/2016

Rozhodnutí Vrchních soudů

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 9. 2003, sp. zn. 4 To 61/2003, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 36/2005 tr.

5. Seznam ostatních zdrojů

ŠÁMAL, Pavel. Kontradiktorní proces. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009, in Beck-online [právní informační systém].

Kontradiktornost trestního řízení

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá zásadou kontradiktornosti trestního řízení, která je považována judikaturou Evropského soudu pro lidská práva za nezbytnou součást práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Obsah zásady kontradiktornosti není v právní vědě zcela jednoznačný, což je dáno zejména jejím odlišným pojetím v kontinentálním modelu trestního procesu a v modelu adverzárním. Přestože zásada kontradiktornosti trestního řízení není explicitně uvedena v § 2 trestního řádu, postupem času se etablovala jako jedna ze základních zásad trestního řízení, a to zejména pod vlivem judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu ČR.

Cílem diplomové práce je představení možných pojetí zásady kontradiktornosti řízení, analýza jednotlivých projevů zásady kontradiktornosti v trestním řízení s důrazem na přípravné řízení a řízení před soudem, přičemž současně je upozorněno na výjimky z této zásady. S ohledem na plánovanou rekonstrukci trestního práva procesního jsou v diplomové práci nastíněny navrhované instituty, které mají za cíl posílit kontradiktorní charakter trestního řízení. Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol.

První kapitola je věnována především teoretickému vymezení zásady kontradiktornosti a jejím možným pojetím. V této kapitole je rovněž upozorněno na klíčová rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu ČR týkající se vymezení této zásady.

Druhá kapitola se zabývá projevy kontradiktornosti v přípravném řízení, mezi které patří především rozhodování soudu o vazbě obviněného, účast obviněného a obhájce na některých vyšetřovacích úkonech, právo na nahlížení do spisů, právo na prostudování spisu při skončení vyšetřování a právo obviněného na vyjádření a seznámení s podstatou obvinění. V závěru této kapitoly je pozornost věnována také velmi diskutované problematice neodkladných a neopakovatelných úkonů.

V třetí kapitole jsou analyzovány jednotlivé projevy kontradiktornosti v řízení před soudem, v němž zásada kontradiktornosti na rozdíl od přípravného řízení nachází nejširší uplatnění. V úvodu kapitoly je pozornost věnována nejprve úloze soudu a postavení stran v řízení před soudem. Následně se kapitola zabývá kontradiktorností v oblasti dokazování. Pozornost je zaměřena dále na kontradiktornost při argumentaci, která se projevuje především při závěrečných řečích a při posledním slovu obžalovaného. Kapitola se zabývá rovněž některými případy omezení zásady kontradiktornosti, a to zejména výpověďmi utajených

svědků, použitelností protokolů o dřívějších výpovědích svědků z přípravného řízení a v neposlední řadě také rozhodováním soudu v nepřítomnosti obviněného.

Poslední kapitola je věnována plánovanému vymezení zásady kontradiktornosti řízení a jejím projevům v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního práva procesního.

Klíčová slova:

zásada kontradiktornosti, právo na spravedlivý proces, trestní řízení

The principle of contradictory in Criminal Proceedings

Abstract

The diploma thesis deals with the principle of contradictory in criminal proceedings, which is considered by the case law of the European Court of Human Rights as one of the essential elements of a fair hearing within the meaning of Article 6 para. 1 of the European Convention on Human Rights, and also as a part of the wider concept of the right to a fair trial. The definition of the principle of contradictory is not entirely clear in jurisprudence, which is mainly due to its different conception in the continental model of the criminal process and in the adversarial model. Although the principle of contradictory in criminal proceedings is not explicitly mentioned in Article 2 of the Code of the Criminal Procedure, over time it was established as one of the basic principles of criminal proceedings, particularly under the influence of case law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of the Czech Republic.

The aim of the thesis is to introduce possible concepts of the principle of contradictory, to analyse the aspects of this principle in criminal proceedings with an emphasis on the preliminary proceedings and on the stage of proceedings before the court, while at the same time to point out the exceptions to this principle. With regard to the planned recodification of criminal procedural law, the thesis outlines considered institutes, which are supposed to strengthen the adversarial nature of criminal proceedings. The diploma thesis is divided into four chapters.

The first chapter of the thesis mainly deals with the theoretical definition of the principle of contradictory and its possible concepts. This chapter also focuses on the key decisions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of the Czech Republic regarding the definition of the adversarial principle.

The second chapter focuses on some of the contradictory elements in preliminary proceedings, which mainly include the court's decision on the detention of the accused, the participation of the accused and the defence counsel in some investigative acts, the right to inspect the files, the right to study the file at the end of the investigation and the right of the accused to comment and to be informed of the substances of the charges. At the end of the chapter, there is attention paid to the much-discussed issue of urgent and non-repeatable actions.

The third chapter analyses various manifestations of the principle of contradictory proceedings in procedure before the court, in which this principle, unlike in preliminary

proceedings, is fully applied. Firstly, the attention is paid to the role of the court and the position of the parties in the stage of criminal proceedings before the court. Subsequently, the chapter deals with the principle of contradictory in the field of evidence. The chapter also focuses on the elements of this principle in argumentation, which is particularly evident in closing statements and in the defendant's last word. The chapter also points out some cases of limitations to the this principle, for example in the case of statements of anonymous witnesses, the applicability of the records of earlier statements of witnesses made in pre-trial proceedings and, lastly, the court's decision-making in the absence of the accused.

The last chapter deals with the planned legal definition of the principle of contradictory proceedings and its manifestations in connection with the upcoming recodification of the criminal procedural law.

Key words:

the principle of contradictory, the right to a fair trial, criminal proceedings